T.C.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

AKILLI İŞARETLER UYGULAMASININ İŞLEVSELLİĞİNİN ANALİZİ

ÜST KURUL UZMANLIK TEZİ

Okan ŞİMŞEK

ANKARA

ŞUBAT / 2019

T.C.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

AKILLI İŞARETLER UYGULAMASININ İŞLEVSELLİĞİNİN ANALİZİ

ÜST KURUL UZMANLIK TEZİ

Okan ŞİMŞEK

DANIŞMAN

Üst Kurul Uzmanı Faruk IŞIKER

ANKARA

ŞUBAT / 2019

RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU BAŞKANLIĞINA

Bu çalışma, Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Uzmanlık Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
Başkan	:	
Üye	:	
Üye	:	
Üye	:	
Üye	:	

ONAY

... / ... / 2019

Ebubekir ŞAHİN

Üst Kurul Başkanı

TEZ TESLİM TUTANAĞI VE DOĞRULUK BEYANI

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzman Yardımcılığı Giriş ve Yeterlik Sınavları ile Uzmanlığa Atanma, Yetiştirilme, Görev, Yetki ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 19'uncu maddesinin 4'üncü fıkrasına istinaden çıkartılan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Tez Hazırlama Yönergesi'ne uygun olarak hazırlamış olduğum uzmanlık tezi ilişikte sunulmuştur.

Bu uzmanlık tezindeki bütün bilgileri akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplayıp sunduğumu; ayrıca, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

… / 02 / 2019
Okan ŞİMŞEK
Üst Kurul Uzman Yardımcısı
Uzmanlık Tezinin Adı: Akıllı İşaretler Uygulamasının İşlevselliğinin Analizi

EK:

1- Tez (2 Adet)
2- CD (1 Adet)

Tezi Teslim Alan
Daire Başkanı

... / … / 2019

TEŞEKKÜR

"Akıllı İşaretler Uygulamasının İşlevselliğinin Analizi" isimli bu tezin hazırlanması sürecinde yoğun çalışma temposuna rağmen desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Faruk IŞIKER'e, Üst Kurul Uzmanı Gülbin Ayşı ATEŞ'e, değerli mesai arkadaşlarıma ve hoşgörüleriyle sürekli yanımda olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR I

İÇİNDEKİLER II

KISALTMALAR VI

TABLOLAR VE ŞEKİLLER VII

GİRİŞ 1

Tezin Amacı 5
Tezin Önemi 5
Tezin Yöntemi 6
Varsayım 6
Sınırlılıklar 6
Veri Toplama Yöntemi 7

BİRİNCİ BÖLÜM 8
ÜLKEMİZDE AKILLI İŞARETLER SİSTEMİNİN GELİŞİMİ VE UYGULANMA ŞEKLİ 8

1.1. AKILLI İŞARET KAVRAMI 8
1.2.AKILLI İŞARETLER SİSTEMİNE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER 10
1.2.1. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun 10
1.2.2. Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik 11
1.2.3. 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun 13
1.2.4. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 14

1.3. ÜLKEMİZDE AKILLI İŞARETLER SİSTEMİNİN UYGULAMASI 16
1.3.1. Akıllı İşaretler Kodlama Formu 17
1.3.2. Akıllı İşaretler Sisteminde Kullanılan Semboller 23
1.3.3. Koruyucu Sembollerin Kullanımı 26

İKİNCİ BÖLÜM 28

AKILLI İŞARETLER SİSTEMİNİN A.B.D, İNGİLTERE VE HOLLANDA'DA UYGULANMA ŞEKLİ 28

2.1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ UYGULAMALARI 28

2.1.1. Yararlı içerik geliştirmeye yönelik uygulamalar 29

2.1.2. Zararlı içerik engellemeye yönelik uygulamalar 30

2.1.3. Amerika Birleşik Devletlerinde Uygulanan Akıllı İşaret Sistemi 30

2.2. İNGİLTERE UYGULAMALARI 33

2.3. HOLLANDA UYGULAMALARI 38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 44

ÇOCUK VE GENÇLERİN TELEVİZYONUN ZARARLI ETKİLERİNDEN KORUNMASINDA AKILLI İŞARETLER UYGULAMASININ ROLÜ 44

3.1. ÇOCUK KAVRAMI 44

3.2. ÇOCUK GELİŞİMİNDE TELEVİZYONUN ETKİLERİ 46

3.2.1 (0-2) Yaş Döneminde Çocuk ve Televizyon İlişkisinde Akıllı İşaretlerin Yeri 50

3.2.2. (2-7) Yaş Döneminde Çocuk ve Televizyon İlişkisinde Akıllı İşaretlerin Yeri 53

3.2.3. (7-12) Yaş Döneminde Çocuk ve Televizyon İlişkisinde Akıllı İşaretlerin Yeri 55

3.2.4. (12-18) Yaş Döneminde Çocuk ve Televizyon İlişkisinde Akıllı İşaretlerin Yeri 57

3.3. TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARIN TELEVİZYON İZLEME ALIŞKANLIKLARI VE "AKILLI İŞARETLER" SİSTEMİNE İLİŞKİN YAPILAN KAMUOYU ARAŞTIRMALARININ ANALİZİ 59

3.3.1. Türkiye'de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması (2013) ve İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması (2006) 59

3.3.2. Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması (2012) 65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 72

ÜST KURUL KARARLARI BAĞLAMINDA AKILLI İŞARETLER UYGULAMASININ İNCELENMESİ 72

4.1. 6112 SAYILI KANUNUN 24. MADDESİ KAPSAMINDA ALINAN ÜST KURUL KARARLARI 72

4.1.1. Örnek İnceleme 1: "Big Birthday Battle" Adlı Televizyon Programı 74

4.1.2. Örnek İnceleme 2: "Kısa Film Festivali" Adlı Televizyon Programı 77

4.1.3. Örnek İnceleme 3: "Gemide İsyan (The Bounty)" Adlı Film 79

4.1.4. Örnek İnceleme 4: "Tatlı Küçük Yalancılar" Adlı Dizi 84

4.1.5. Örnek İnceleme 5: "Not Defteri" Adlı Dizi 88

4.1.6. Örnek İnceleme 6: "Bobs Burger" Adlı Animasyon Film 92

4.1.7. Örnek İnceleme 7: "Augustine" Adlı Film 94

4.1.8. Örnek İnceleme 8: "Örümceğin Maskesi" Adlı Film 101

4.1.9. Örnek İnceleme 9: "Karadayı" Adlı Dizi 105

4.1.10. Örnek İnceleme 10: "Muhteşem Yüzyıl Kösem" Adlı Dizi 109

4.1.11 24. Madde Kapsamında Alınan Üst Kurul Kararlarına İlişkin Değerlendirme 112

4.2. 6112 SAYILI KANUNUN 8. MADDESİNİN 2. FIKRASI KAPSAMINDA ALINAN ÜST KURUL KARARLARI 116

4.2.1. Örnek İnceleme 1: "Çukur" Adlı Dizi 116

4.2.2. Örnek İnceleme 2: "Babam ve Ailesi" Adlı Dizi 118

4.2.3. Örnek İnceleme 3: "21" Adlı Film 121

4.2.4. Örnek İnceleme 4: "Anne" Adlı Dizi 122

4.2.5. Örnek İnceleme 5: "Arka Sokaklar" Adlı Dizi 125

4.2.6. Örnek İnceleme 6: "İçerde" Adlı Dizi 127

4.2.7. Örnek İnceleme 7: "3G Geldim Gördüm Güldüm Show" Adlı Televizyon Programı 129

4.2.8. Örnek İnceleme 8: "Kurtlar Vadisi Pusu" Adlı Dizi 131

4.2.9. Örnek İnceleme 9: "Diriliş Ertuğrul" Adlı Dizi 135

4.2.10. Örnek İnceleme 10: "Reaksiyon" Adlı Dizi 139

4.2.11 8. Maddenin 2. Fıkrası Kapsamında Alınan Üst Kurul Kararlarına İlişkin Değerlendirme 143

SONUÇ VE ÖNERİLER 146

KAYNAKÇA 158

ÖZET 164

ABSTRACT 166

ÖZGEÇMİŞ 167

KISALTMALAR

a.g.e	Adı Geçen Eser
a.g.k	Adı Geçen Kanun
a.g.m	Adı Geçen Makale
a.g.t	Adı Geçen Tez
a.g.y	Adı Geçen Yönetmelik
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BBFC	İngiliz Film Sınıflandırma Kurulu (British Board of Film Classification)
BSC	Yayın Standartları Konseyi (Broadcasting Standards Council)
FCC	Federal İletişim Komisyonu (Federal Communication Commission)
ITC	Bağımsız Televizyon Komisyonu (Independent Television Commission)
N**ICAM**	Hollanda Görsel İşitsel Medya Düzenleme Enstitüsü (The Netherlands Institute for the Classification of Audiovisual)
OFCOM	İletişim Ofisi (Office of Communication)
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s.	Sayfa
SKAAS	Sayısal Kayıt Arşiv Analiz Sistemi
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TV	Televizyon

TABLOLAR VE ŞEKİLLER

Sayfa

Tablo 1. Akıllı İşaretler Kodlama Formunda yer alan sorular 18

Tablo 2. ABD'de Çeşitli Televizyon Dizilerine Uygulanan Koruyucu Sembol Örnekleri 32

Tablo 3. Türkiye, A.B.D, İngiltere ve Hollanda'da kullanılmakta olan Koruyucu Semboller 42

Tablo 4. "Evinizde aşağıdaki iletişim araçlarından hangileri bulunmaktadır?" sorusuna verilen cevapların dağılımı (%) 60

Tablo5. Koruyucu sembollerin (Akıllı İşaretler) bilinilirlik düzeyi sorusuna verilen cevapların dağılımı (%) 66

Tablo 6. "Koruyucu sembol sisteminin (Akıllı İşaretler) program tercihlerine etkisi var mıdır?" sorusuna verilen cevapların sosyo-ekonomik göstergelere göre dağılımı (%) 67

Tablo 7. Koruyucu sembollerin (Akıllı İşaretler) program içeriğine uygun kullanılıp kullanılmadığına ilişkin düşünceler sorusuna verilen cevapların dağılımı (%) 70

Tablo 8. 24. maddenin 1. Fıkrasının ihlali nedeniyle alınan 67 adet Üst Kurul kararının dökümü 73

Tablo 9. 24. maddenin 2. Fıkrasının ihlali nedeniyle alınan 40 adet Üst Kurul kararının dökümü 74

Tablo 10. Müeyyide uygulanan programlara ait Koruyucu semboller 115

Tablo 11. Müeyyide uygulanan programlara ait Koruyucu semboller 145

Şekil 1. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin "Koruyucu Sembol Sistemi" başlıklı 23. Maddesinde yer alan Yönetmelik eki 15

Şekil 2. "Okul dışındaki zamanlarınızda televizyon izleme etkinliğini ne sıklıkta yaparsınız?" sorusuna verilen cevaplar 60

Şekil 3. "Televizyonun sizin için önemi nedir?" sorusuna verilen cevaplar 61

Şekil 4. "Günde ortalama kaç saat TV izliyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar 62

Şekil 5. "En çok izlenen TV programları?" sorusuna verilen cevaplar 63

Şekil 6. "Televizyonda izlenmesinden rahatsızlık duyulabilecek görüntüler var mı?" sorusuna verilen cevaplar 64

Şekil 7. "Koruyucu sembol sistemi (Akıllı İşaretler) uygulamasını faydalı buluyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplar 69

GİRİŞ

20. yüzyılın başlarından itibaren yaşanan teknolojik gelişmelere bağlı olarak kablolu yayın ve uydu aracılığı ile yapılan yayınlarla çeşitlenen televizyon yayıncılığı günümüzde zaman ve mekan sınırlarını zorlayacak bir şekilde dünyanın neredeyse her yerinden milyarlarca kişiye ulaşabilen bir noktaya gelmiştir.[1] Her ne kadar internet kullanımının artmasıyla beraber televizyon izleme oranlarının azaldığı düşünülse de sahip olduğu görsellik ve işitsellik nedeniyle hem göze hem de kulağa hitap eden ve hemen hemen her evde bulunan televizyonun çok geniş kitlelere ulaşabildiği yadsınamaz bir gerçektir.

Toplumların eğitim, ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak değişmekle birlikte televizyonun, hem ulaşabildiği kitlenin büyüklüğü hem de bu kitleyi etkileme kabiliyeti açısından güçlü bir konumda olduğunu söylemek mümkündür. Televizyon bu etkileme gücünün bir kısmını toplumun, özellikle çocuk ve gençlerin kendilerine rol model olarak gördükleri kişi veya karakterlerden almaktadır. Bunlar bir dizi veya sinema oyuncusu olabileceği gibi bir şarkıcı veya futbolcu da olabilmektedir. Bu kişilerin davranış şekillerini kendilerine örnek alan insanlar onların giyim tarzı, dinledikleri müzikler, saç kesim modeli gibi çeşitli özelliklerini kendilerinde yansıtmaktadır. Ancak bazı durumlarda bu kişi veya karakterler yer aldıkları film veya dizi gibi televizyon programlarında alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, şiddet uygulama ve argo söz kullanımı gibi çocuk ve gençlerin zihinsel, fiziksel ve ahlaki yönden gelişimine zarar verebilecek davranışlarda bulunmaktadır.

[1] Metin Işık, "*Dünya ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri"*, Eğitim Kitabevi, Konya, 2007a, s. 56-67.

İnsan davranışları bebeklikten itibaren sosyal çevresiyle etkileşimi ve çevresinde olup bitenle ilgili yaptığı gözlemler ölçüsünde şekillenmektedir. Bunun bir sonucu olarak televizyon veya sinemada sürekli karşılaştığı davranış kalıpları kişinin karakteri üzerinde etkili olabilmektedir. Yapılan çalışmalar neticesinde televizyon veya sinemada şiddet içerikli yayınlara maruz kalmanın gençler arasında saldırgan tavırların artmasında önemli bir risk faktörü olduğu görülmektedir.[2] Özellikle çocukluk döneminin insan yaşamındaki en savunmasız dönem olması nedeniyle bu bireylerin korunması için çeşitli düzenlemelerin ve uygulamaların yapılması kaçınılmazdır. Bu nedenle, ticari kaygılarla hareket eden medya kuruluşlarının ürettikleri içeriklerin olumsuz etkilerine karşı çocuk ve gençleri korumak temel bir zorunluluk haline gelmiştir.[3]

Bu sebeplerden dolayı izleyicilerin özellikle çocuk ve gençlerin televizyonun olası zararlı etkilerinden kaçınabilmesine imkan sağlayabilmek amacıyla 2006 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından "Akıllı İşaretler" sistemi hayata geçirilmiştir. Bu sistem ile şiddet, korku, cinsellik ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar gibi belirli bir yaşın altındaki izleyici üzerinde zararlı etkileri olabilecek içeriklere ilişkin "Koruyucu Sembol" belirlenmekte ve bu programların hangi yaş grubunun izlemesine uygun olduğu hakkında izleyiciye bilgi verilmektedir. Dolayısıyla, bu kadar önemli bir görevi ifa eden "Akıllı İşaretler" sisteminin işlevselliğinin analiz edilmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Konuya ilişkin olarak, 6112 sayılı Kanunun "Koruyucu Sembol Sistemi" başlıklı 24. maddesi ile *"(1) Medya hizmet sağlayıcılar, koruyucu sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirir. (2) Koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir. (3) Bu madde Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu hakkında da uygulanır."*[4]

---

[2] Craig Anderson ve Brad Bushman, "*A meta–analytic review of the scientific literature*" Psychological Science, 2001, sy.353-359.
[3] Nilüfer Timisi, "*Medyada Çocukları Koruyucu Önlemler*", Çocuk Hakları ve Medya, (Der.) Mustafa Ruhi Şirin, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011, s.142.
[4] 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun RG:03.03.2011, 27863

hükmü getirilmiştir. Bu madde ile "Akıllı İşaretler" sisteminin medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından zorunlu olarak kullanılması sağlanmıştır. Üst Kurul tarafından 24. madde hükmü gereğince, televizyon programlarında koruyucu sembol kullanmayan ya da yayın içeriğine uygun olmayan sembolleri kullanan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara çeşitli müeyyideler uygulanmaktadır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından, 6112 sayılı Kanunun resmi gazetede ilan edildiği 03.03.2011 tarihi ile 29.03.2018 tarihi arasındaki dönemde 24. maddenin 1. fıkrası hükmü gereğince 67 adet ve 24. maddenin 2. fıkrası hükmü gereğince 40 adet olmak üzere 107 adet Üst Kurul kararı alınmıştır. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından "Akıllı İşaretler" sisteminin uygulanmasında yapılan hataların tespiti amacıyla 107 adet Üst Kurul kararından 10 adeti örnek olarak incelenecektir.

Bununla birlikte, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 8. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "*Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz."*[5] hükmü getirilerek kanun koyucu tarafından çocuk ve gençlerin televizyonun zararlı etkilerinden korunmasına yönelik gereken hassasiyetin ortaya konulduğu görülmektedir. Kanun hükmünden yola çıkarak, çocuk ve gençlerin zihinsel, fiziksel ve ahlaki gelişimine zarar verebilecek türden olduğu değerlendirilen ve Sayısal Kayıt Arşiv ve Analiz Sistemi (SKAAS)[6] sistemi üzerinden takip edilen televizyon programları için Üst Kurul uzman personeli tarafından rapor hazırlanarak Üst Kurula sunulmaktadır. Uzman raporunun Üst Kurul üyeleri tarafından değerlendirilmesi neticesinde 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin ikinci fıkrası hükmüne aykırı yayınlara müeyyide uygulanmaktadır. Bu itibarla, hem anılan Kanunun uygulayıcısı, hem de görsel işitsel iletişim alanının düzenleyici ve denetleyicisi olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun aldığı kararların, izleyicilerin özellikle de çocuk ve gençlerin

[5] a.g.k.
[6] SKAAS: RTÜK'ün radyo ve televizyon yayınlarını kaydetmek üzere kullandığı Sayısal Kayıt Arşiv ve Analiz Sistemi

televizyon yayınlarının olumsuz etkilerine karşı korunmasında büyük önem arz ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Üst Kurul tarafından müeyyide uygulanan televizyon programlarına ilişkin uzman raporları incelendiğinde genel gerekçelerin bu yayınlarda; aşırı şiddet, müstehcenlik ile argo konuşma, alkol ve sigara kullanımı gibi çocuk ve gençlerin gelişimini olumsuz yönden etkileyebilecek sahnelerin bulunması olduğu görülmektedir. Ancak uzman raporlarına esas teşkil eden televizyon programları incelendiğinde medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından bu programlar için belirlenen koruyucu sembollerin genellikle "7 yaş ve üzeri" ile "Genel izleyici" için uygundur şeklinde olduğu görülmektedir. Bu sebeple tezimizde, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların televizyon programlarında kullandıkları koruyucu sembollerin "Akıllı İşaretler" sisteminin gerektirdiği kriterlere uygun olarak belirlenip belirlenmediğinin tespiti amacıyla, 6112 sayılı Kanunun resmi gazetede ilan edildiği 03.03.2011 tarihi ile 29.03.2018 tarihi arasındaki dönemde 8. maddenin ikinci fıkrasının ihlali nedeniyle alınan 10 adet Üst Kurul kararı incelenerek sistemin etkin bir şekilde çalışıp çalışmadığı irdelenmiştir.

Bu kapsamda, dört bölümden oluşan "Akıllı İşaretler Uygulamasının İşlevselliğinin Analizi" isimli tezin birinci bölümünde "Akıllı İşaretler" sisteminin kavramsal boyutu ile Türkiye'de "Akıllı İşaretler" sistemine yönelik olarak yapılan hukuki düzenlemeler ve bu sistemin Türkiye'de uygulanma şeklinden bahsedilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde ülke uygulamaları arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymak amacıyla Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Hollanda'da uygulanan "Akıllı İşaret" sistemleri incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde çocuk ve televizyon ilişkisi ile çocukların televizyon izleme alışkanlıkları ve "Akıllı İşaretler" sistemine ilişkin yapılan kamuoyu araştırmaları incelenerek koruyucu sembollerin çocuk ve gençlerin televizyonun olası zararlı etkilerinden korunmasındaki rolüne değinilmiştir.

Tezin dördüncü ve son bölümünde 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 24. maddesi gereğince "Akıllı İşaretler" sisteminin uygulamasına ilişkin alınan Üst Kurul kararları ve 8. madde ikinci fıkrası gereğince, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yayınlamış oldukları televizyon programlarında çocuk ve gençlerin zihinsel, fiziksel ve ahlaki gelişimine zarar verebilecek türden yayınlara ilişkin alınan Üst Kurul kararları ile bu kararlara konu olan televizyon programlarında medya hizmet sağlayıcı kuruluşların kullanmış olduğu koruyucu semboller arasındaki ilişki irdelenmiştir.

Sonuç ve değerlendirme bölümünde ise, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların koruyucu sembol uygulamaları göz önüne alınarak, çocuk ve gençlerin televizyonun olası zararlı etkilerinden daha etkin bir şekilde korunmasının sağlanması amacıyla "Akıllı İşaretler" sisteminin işlevselliğinin artırılmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Tezin Amacı

Bu tezin genel amacı, "Akıllı İşaretler" sisteminin Türkiye ve çeşitli ülkelerde uygulanma şekli ile çocuk ve gençlerin televizyon izleme oranları, "Akıllı İşaretler"in bilinilirlik düzeyi ve faydalı bulunup bulunmadığına ilişkin Üst Kurul tarafından yapılan çeşitli kamuoyu araştırmaları ile Üst Kurul kararları incelenerek "Akıllı İşaretler" sisteminin işlevselliğinin analiz edilmesi ve sistemin daha verimli hale getirilebilmesine yönelik çözüm önerileri sunmaktır.

Tezin Önemi

Ülkemizde "Akıllı İşaretler" uygulamasının işlevselliğinin tespitine ilişkin kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın, izleyicilerin özellikle de geleceğin teminatı olan çocuk ve gençlerin korunmasında önemli bir yere sahip olması sebebiyle bu sisteme ilişkin medya hizmet sağlayıcı kuruluşların uygulamalarını incelemek ve de "Akılı İşaretler" sisteminin ortaya çıkma amacına

uygun olarak kullanılmasının sağlanmasına yönelik yeni bakış açıları kazanılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Tezin Yöntemi

Söz konusu tez çalışmasının ilk iki bölümünde, "Akıllı İşaretler" sisteminin Türkiye'de ve çeşitli ülkelerde uygulanma yöntemleri ile çocuk ve gençlerin korunmasına yönelik yürürlüğe konulmuş olan Üst Kurul mevzuatını ve yaş gruplarına göre çocuk ve gençlerin televizyon ile olan ilişkisini ortaya koyabilmek adına literatür taraması yapılmıştır. Bununla birlikte "Akıllı İşaretler" sisteminin işlevselliğinin analiz edilebilmesi amacıyla RTÜK tarafından alınan Üst Kurul kararları ile RTÜK Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı tarafından yapılan kamuoyu araştırmaları gibi ikincil araştırmaların içerikleri analiz edilmiştir.

Varsayım

- Yararlanılan ikincil araştırmaların bilimsel araştırma yöntemlerine uygun yapıldığı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

- Araştırma, 13.10.2017-13.10.2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.
- Araştırmada, 6112 sayılı Kanunun resmi gazetede ilan edildiği 03.03.2011 tarihi ile Üst Kurul kararlarının incelenmeye başlandığı 29.03.2018 tarihi arasındaki Üst Kurul kararlarıyla sınırlıdır.

Veri Toplama Yöntemi

Bu araştırmada kuramsal çerçeveyi oluşturmak ve araştırma konusuyla ilgili veri toplamak amacıyla doküman incelemesi veri toplama aracı olarak belirlenmiştir. Doküman incelemesi, "araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini" kapsamaktadır.[7] Nitel araştırmada doküman incelemesi "tek başına bir veri toplama yöntemi" olabilir ve bu veri toplama yöntemi "araştırmacıya, zaman ve para tasarrufu anlamında katkı" sunmaktadır.[8]

[7] Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 217.
[8] a.g.e., s. 217.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜLKEMİZDE AKILLI İŞARETLER SİSTEMİNİN GELİŞİMİ VE UYGULANMA ŞEKLİ

Ülkemizde 1980'lerin sonlarına doğru özel televizyon kanallarının kurulmaya başlanması ile televizyon yayıncılığında yeni bir döneme girilmiştir. Kar amacı güden birer ticari kuruluş olarak hizmet veren televizyon kanalları izlenme oranlarını yüksek tutabilmek amacıyla birbirleriyle sürekli rekabet halindedir. Bunun sonucunda yayıncı kuruluşlar televizyonlarda sürekli olarak, şiddet ve argo içeren diziler, cinsel imaların yapıldığı komedi programları, birbirlerinin arkasından sürekli konuşan ve kavga eden insan tipleri içeren reality şovlar yayınlayarak program içeriklerinin dikkat çekici olmasını sağlamaya çalışmaktadır. Ancak bu tarz içeriklerin izleyici kitlesinin özellikle çocuk ve gençlerin, zihinsel, fiziksel ve ahlaki gelişiminin olumsuz yönde etkilenmesine sebebiyet verebileceği düşünülmektedir. Bu sebeple ülkemizde çocuk ve genç izleyicileri televizyonun olası zararlı etkilerinden korumak amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve 2006 yılında "Akıllı İşaretler" sistemi hayata geçirilmiştir. Tezin bu bölümünde televizyon yayıncılığında uygulanan "Akıllı İşaretler" sisteminin kavramsal ve hukuki boyutu ile Türkiye'de uygulanma şeklinden bahsedilecektir.

1.1. AKILLI İŞARET KAVRAMI

Dünyada ve ülkemizde yapılan araştırmalarda televizyon yayınlarından en çok etkilenen kesimin çocuk ve gençler olduğu görülmüştür. Günümüzde gelişen televizyon yayıncılığı ile izleyicilerin ulaşabilecekleri televizyon programları ve çeşitleri önemli miktarda artmıştır. Televizyon programlarında yer alan şiddet,

cinsellik, ayrımcılık, uyuşturucu madde kullanımı, kumar, intihara özendirme gibi olumsuz örnek teşkil edebilecek yayın içeriklerinden çocuk ve gençleri korumak amacıyla birçok ülkede televizyonlarda görsel veya işitsel uyarı mekanizmalarının hayata geçirilmesine ihtiyaç duyulmuştur.[9] Bu sebeple dünyada 1990'lı yıllardan itibaren çocuk ve gençlerin televizyonun etkilerinden korunmasını sağlamak amacıyla denenen çeşitli uygulamalardan biri olan koruyucu sembol sistemi A.B.D, Avusturya, Belçika, İtalya ve Hollanda gibi çeşitli ülkelerde bir öz denetim mekanizması olarak uygulanmaya başlanmıştır.[10]

Ülkemizde 2006 yılında uygulanmaya başlanan ve "Akıllı İşaretler" olarak da adlandırılan Koruyucu Sembol sistemi 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 3. Maddesinin "j" bendi ile Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 4. Maddesinin birinci fıkrasının "ö" bendinde; "*Koruyucu sembol: Yayın hizmetinin içeriği hakkında izleyicilerin bilgilendirilmesi amacıyla medya hizmet sağlayıcılar tarafından kullanılan ortak sembolleri ifade eder"* şeklinde tanımlanmaktadır.[11]

Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere bu uygulama ile yayınların olası zararlı içeriğine ilişkin izleyicileri bilgilendirmek amacıyla medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından koruyucu semboller belirlenmektedir. Bu sayede şiddet, korku, müstehcenlik ve alkol, sigara kullanımı ile kanunlara aykırı fiillerde bulunma gibi olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlara ilişkin bir içeriği barındıran programlar hakkında izleyiciler bilgilendirilmektedir.

[9] Zakir Avşar ve Vedat Demir, *Düzenleme ve Uygulamalarla Medyada Denetim,* Piramit Yayıncılık, Ankara, 2005, s.178.
[10] Ferhunde Öktem, Melike Sayıl ve Sevilay Çelenk Özen, *Çocukların ve Gençlerin Televizyon Programlarındaki Zararlı İçerikten Korunması, Akıllı İşaretler Sınıflandırma Sistemi*, Ankara, 2006, s.4.
[11] 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

1.2. AKILLI İŞARETLER SİSTEMİNE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Ülkemizde televizyon yayıncılığının gelişmesine bağlı olarak çocuk ve gençleri yayın içeriklerinin olası zararlı etkilerinden korumak amacıyla çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu bölümde "Akıllı İşaretler" sistemine yönelik olarak yapılan düzenlemelerin neler olduğuna değinilecektir.

1.2.1. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun

Mülga 13/4/1994 tarihli ve 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'da "Akıllı İşaretler" sistemine ilişkin bir hüküm bulunmamakla birlikte çocuk ve gençlerin yayın içeriklerinin olumsuz etkilerinden korunmasına yönelik çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 3984 sayılı Kanunun ikinci bölümünde yer alan "Yayın İlkeleri" başlıklı 4. maddenin (z) bendi ile *"Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlakî gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması."*[12] hükmü getirilerek televizyon yayınlarında amaca yönelik dikkat edilmesi gereken en temel ilke belirlenmiştir.

Bununla birlikte "Reklamlar" başlıklı 19. Madde ile *"Bütün reklamlar adil ve dürüst olacak, yanıltıcı ve tüketicinin çıkarlarına zarar verecek nitelikte olmayacak, çocuklara yönelik veya içinde çocukların kullanıldığı reklamlarda, onların yararlarına zarar verecek unsurlar bulunmayacak, çocukların özel duyguları göz önünde tutulacaktır."*[13] hükmü getirilerek sadece televizyon programlarında değil reklam yayınlarında da çocukların korunmasına ilişkin uyulması gereken yükümlülükler getirilmiştir. 2006 yılından itibaren hayata geçirilen "Akıllı İşaretler"

[12] 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun RG: 20.4.1994, 21911
[13] a.g.k.

sistemi kanuni bir zorunluluk olmaması nedeniyle kanunun yürürlükten kalktığı 2011 yılına kadar medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından gönüllülük esasına göre uygulanmaktaydı.

1.2.2. Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik

Mülga 17.04.2003 tarihli Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik "Akıllı İşaretler" sistemine ilişkin ilk yasal düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Yönetmelikte "Akıllı İşaretler" sisteminin bir diğer ifade şekli olan "Koruyucu Simge" uygulamasından bahsedilmiştir. Yönetmeliğin "Tanımlar" başlıklı 4. maddesinde yer alan, *"Koruyucu Simge: Cinsellik, şiddet, örnek alınabilecek olumsuz davranışlar barındıran çeşitli televizyon programlarının içerikleri hakkında, izleyicilerin bilgilendirilerek bilinçlendirmesi amacıyla, simgeler halinde programlarda belli bir düzene göre beliren ve yayın kuruluşları tarafından ortak görsel/işitsel semboller olarak kullanılan grafik öğelerini ifade eder."*[14] hükmü ile "Akıllı İşaretler" sisteminin tanımı yapılmıştır. Bununla birlikte yönetmeliğin "Koruyucu Simge Sistemi" başlıklı 41. Maddesi ile *"Korumalı saatlerde yayınlanacak çocuk programları ve çizgi filmler, sinema ve televizyon filmleri ve diziler için, birbirinden farklı zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim özeliklerine sahip olan izleyici/dinleyici kitlesi ve aileler Koruyucu Simge Sistemi kullanılarak, belirli yaş grupları için tanımlanmış simgelerle sesli/yazılı olarak bilgilendirilir. Bu Yönetmelikteki tanıma uygun koruyucu simge sistemi ile ilgili açıklayıcı ve yol gösterici uygulama rehberleri Üst Kurul tarafından yayınlanır.*

Koruyucu Simge Sistemi ile ilgili uygulamalarda bu rehber hükümleri esas alınır ve yayınların bu esaslara uygunluğu değerlendirilerek kamuoyuna duyurulur." hükmü getirilerek "Akıllı İşaretler" sisteminin uygulanmasına yönelik olarak 2006 yılında yürürlüğe girecek olan "Kodlayıcı Uygulama Rehberi"nden bahsedilmektedir.[15]

[14] Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik RG: 17.04.2003, 25082
[15] a.g.y.

Her ne kadar 17.04.2003 tarihli Yönetmelikte koruyucu simge sisteminin uygulanmasına ilişkin ayrıntılı bilgilere yer verilmemiş olsa da, çocuk ve gençlerin yayın içeriğinin olumsuz etkilerinden korunmasına yönelik olarak çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Yönetmeliğin Yayın İlkeleri başlıklı 5. maddesinin çeşitli bentlerinde televizyon yayınlarında çocuk ve gençlerin korunmasına yönelik uyulması gereken yayın ilkelerinden bahsedilmiş ayrıca bu ilkelere uyulmaması halinde uygulanacak olan müeyyide belirtilmiştir. Yönetmelik hükmü şu şekildedir;

"Madde 5-

t)… Tür ve içerik gereği cinselliğin yer aldığı yapımlar, gençlerin ve çocukların zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimini korumak amacıyla sesli/yazılı uyarılar yapılarak, saat 23.00 ile 05.00arasında yayınlanmalı, bu tür programların tanıtım duyurularında, cinselliğin teşhir edildiği bölümler kullanılmamalı ve bu duyurular saat 21.30'dan sonra yapılmalıdır.

u) Çocukların fiziksel, duygusal veya cinsel istismarı, ya da çocuk emeğinin sömürüsü özendirilmemelidir. Yayınlarda, insanların bedensel ve zihinsel engelleriyle ilgili duyarlılıkları dikkate alınmalı, engelli izleyicilerin yayınları izlemelerini sağlamak amacıyla (işaret dili, alt yazı vb.) gerekli düzenlemelerin yapılmasına özen gösterilmelidir. Hayvanlara karşı şiddet içeren görüntüler hiçbir şekilde yayınlanmamalıdır.

v) Şiddet unsuru ağırlıklı dramatik yapımlar, çocuk ve gençlerin olumsuz etkilenmemeleri için, önceden sesli/yazılı uyarılarda bulunulması kaydıyla, ancak saat 23.00 ile 05.00 arasında yayınlanmalı, bu tür programların tanıtım duyurularında şiddet içeren bölümler kullanılmamalı ve bu duyurular saat 21.30'dan sonra yapılmalıdır.

z) Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programlar, korunması gereken izleyici kitlenin seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmamalıdır. Yayınlarda ilgi çeken kişi veya karakterler, çocuk ve genç izleyicileri özendirerek, onların duygusal, ahlaki ve sosyal gelişmelerini olumsuz yönde etkileyebilecek biçimde gösterilmemelidir. Tür ve içerik gereği; cinsellik, şiddet ve olumsuz örnek alınabilecek davranışlar (kumar, alkol, uyuşturucu kullanımı, kötü dil, intihar vb.) içeren yayınlar, saat 23.00 ile 05.00 arasında, farklı yaş grupları gözetilerek, sesli/yazılı uyarılar yapılmak suretiyle yayınlanmalıdır. Bu tür programların tanıtım duyurularında, şiddet, cinsellik vb. içeren bölümler kullanılmamalı ve bu duyurular saat 21.30'dan sonra yapılmalıdır.

Yukarıda sayılan yayın ilkelerine aykırı yayın yapan aboneli-şifreli kuruluşlar dahil olmak üzere tüm radyo ve televizyon kuruluşları ile Kanunun 24ncü maddesi ile ücretsiz olarak kanal ve frekans tahsis edilen Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü ve radyo - televizyon bölümleri bulunan iletişim fakülteleri bünyesinde yayın yapan radyo ve/veya televizyonlar hakkında Kanunun 33üncü maddesi hükümleri uyarınca müeyyide uygulanır. Radyo ve televizyon kuruluşları test yayını yaptıkları sürede de yayın ilke ve esaslarına uymakla yükümlüdürler."[16]

Bu düzenlemenin "Akıllı İşaretler" sisteminin temelini oluşturduğu görülmektedir. 17.04.2003 tarihli Yönetmelikte geçen hükümlere istinaden 23 Nisan 2006 tarihinde RTÜK tarafından hazırlanan "Akıllı İşaretler Kodlayıcı Uygulama Rehberi" yayınlanarak "Akıllı İşaretler" sistemi hayata geçirilmiştir.

[16] a.g.y.

1.2.3. 6112 Sayılı Radyo Ve Televizyonların Kuruluş Ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

3.3.2011 tarihinde yürürlüğe giren ve halen yürürlükte olan 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun "Tanımlar" başlıklı 3. Maddesinin "j" bendinde "Akıllı İşaretler" uygulamasının bir diğer ifade şekli olarak "Koruyucu Sembol" sistemi *"Yayın hizmetinin içeriği hakkında izleyicilerin bilgilendirilmesi amacıyla medya hizmet sağlayıcılar tarafından kullanılan ortak sembolleri, ifade eder."*[17] şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca Kanunun "Yayın İlkeleri" başlıklı 8. maddesinin 2. ve 3. fıkraları ile *"(2) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz.*

(3) İsteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcıları, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimini olumsuz etkileyebilecek nitelikteki yayın hizmetlerinin, bunların bu tür hizmetleri normal şartlar altında duymayacakları ve görmeyecekleri şekilde sunulmasını sağlamakla yükümlüdür."[18] hükümleri getirilmiştir. Bu madde ile çocuk ve gençlerin zihinsel, fiziksel veya ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek olan programların hiçbir şekilde onların izleyebileceği zaman dilimlerinde yayınlanamayacağı belirtilerek konuya ilişkin hassasiyet ortaya konulmuştur.

6112 sayılı Kanunun "Koruyucu Sembol Sistemi" başlıklı 24. maddesi ile *"(1) Medya hizmet sağlayıcılar, koruyucu sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirir. (2) Koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir. (3) Bu madde Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu hakkında da uygulanır."* hükümleri getirilerek, mülga 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun yürürlükte olduğu dönemde yasal bir zorunluluk olmayan medya hizmet sağlayıcı kuruluşların gönüllülük esasına dayalı olarak uyguladığı "Koruyucu Simge Sistemi",

[17] 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun
[18] a.g.k

"Koruyucu Sembol Sistemi" olarak mevzuat hükümlerine uygun kullanılmaması durumunda müeyyide uygulanan zorunlu bir uygulama haline gelmiştir.

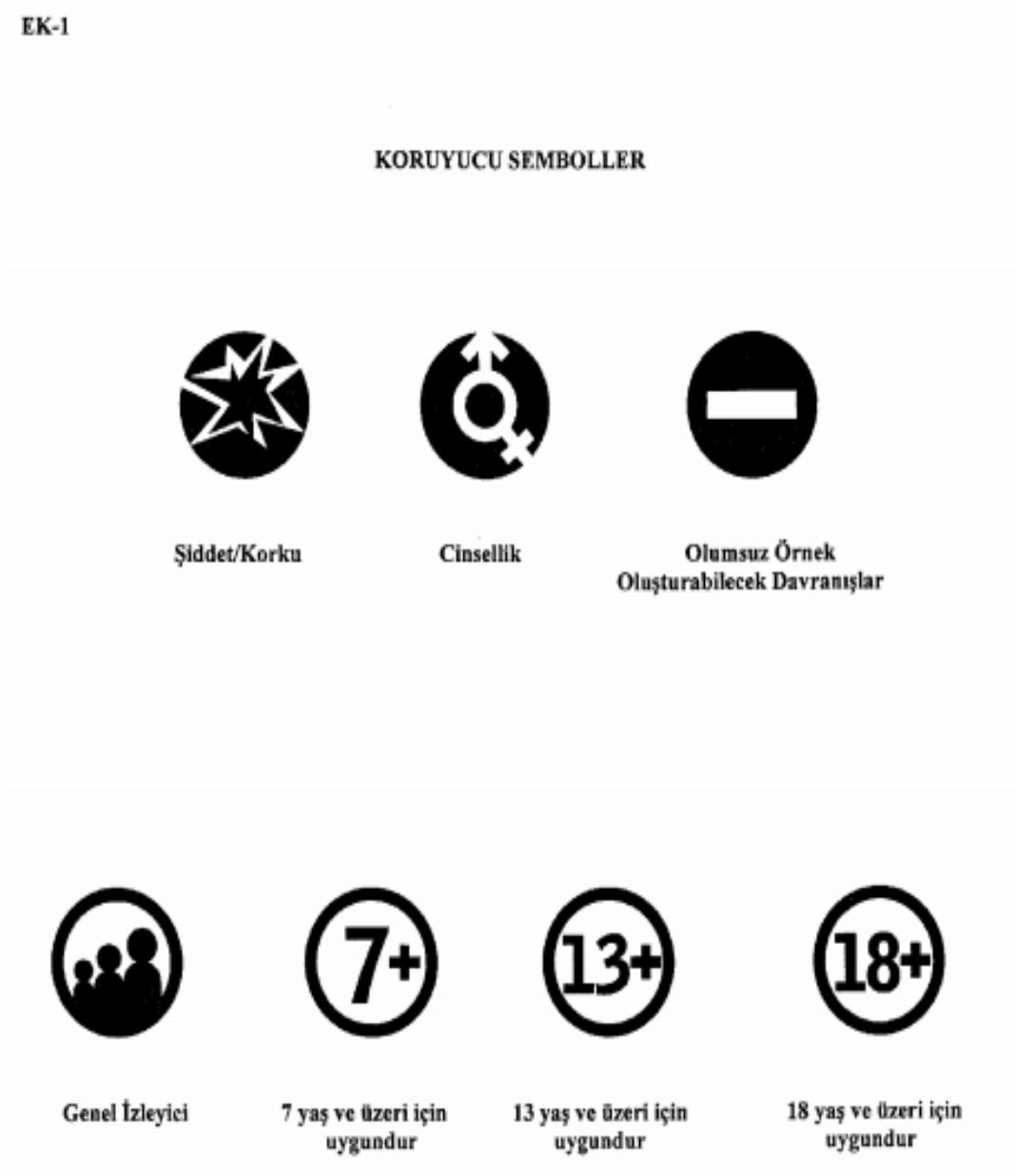
1.2.4. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

02.11.2011 tarihli ve 28103 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmasıyla yürürlüğe giren Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin "Koruyucu Sembol Sistemi" başlıklı 23. maddesi ile "Akıllı İşaretler" uygulamasına ilişkin uyulması gereken yükümlülükler detaylı olarak şu şekilde düzenlenmektedir;

MADDE 23 – (1) Medya hizmet sağlayıcılar, sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirirler.
(2) Sembol sınıflandırması, yaş ve içerik gruplarını belirten sembollerin birlikte kullanılması suretiyle yapılır. Sınıflandırma işlemi, Üst Kurulca hazırlanan ve gerekli görülen hallerde güncellenen Kodlayıcı Uygulama Rehberi'nde yer alan esas ve ilkelere göre yapılır. Kodlayıcı Uygulama Rehberi, Üst Kurulun internet sitesinde yayınlanır.
(3) Koruyucu semboller, bir programın olası zararlı içerikte olabileceğini ve/veya programın hangi yaş grubuna uygun olduğunu belirtir.
(4) Bir programın şiddet ve korku, cinsellik ve olumsuz örnek oluşturabilecek; ayrımcılık, alkol ve sigaranın aşırı kullanımı, madde kullanımı, yasa dışı davranışlar ile kaba ve küfürlü konuşmalar içermesi durumunda, o programın olası zararlı içerikte olabileceğine ilişkin Ek-1'de yer alan "Şiddet/Korku", "Cinsellik", "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" sembolleri kullanılır.
(5) (Değişik cümle: RG-3.4.2014-28961) Bir programın hangi yaş grubuna uygun olduğu ise; programdan etkilenme düzeyleri göz önüne alınarak oluşturulan Ek-1'de yer alan "Genel İzleyici", "7 yaş ve üzeri için uygundur", "13 yaş ve üzeri için uygundur" ve "18 yaş ve üzeri için uygundur" sembolleri ile belirtilir. (Değişik cümle: RG-3/4/2014-28961) 13+ ve 18+ sembolleri programın yayını süresince ekranın bir köşesinde sabit ve sürekli olarak yayınlanır.7+ bir programın günün her saatinde yayınlanabileceği, 13+ bir programın 21.30'dan sonra yayınlanabileceği, 18+ bir programın 24:00-05:00 aralığı dışında yayınlanamayacağı anlamına gelir.
(6) Bir programın hangi türde zararlı içerik taşıdığı ve hangi yaş grubunun izlemesinin uygun olduğu, medya hizmet sağlayıcıların görevlendirdiği ve sistem hakkında önceden eğitilmiş sertifika sahibi kodlayıcıların Üst Kurulun resmi internet sitesinde yer alan Örnek Kodlama Formunun elektronik ortamda doldurulması sonucunda verilen cevaplara göre sistem tarafından otomatik olarak saptanır.
(7) Bu madde Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu hakkında da uygulanır.[19]

[19] Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik RG: 02.11.2011, 28103

Ülkemizde uygulanacak koruyucu sembollerin gösterildiği Yönetmelik eki şekil 1.'de yer almaktadır.

Şekil 1. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin "Koruyucu Sembol Sistemi" başlıklı 23. maddesinde yer alan Yönetmelik eki

Mevzuat hükümlerinden anlaşılacağı üzere "Akıllı İşaretler" sisteminde kullanılan işaretler, koruyucu sembol olarak tanımlanmış olup bu nedenle tez çalışmasında "Akıllı İşaretler" ile birlikte koruyucu sembol ifadesi de kullanılacaktır.

1.3. ÜLKEMİZDE AKILLI İŞARETLER SİSTEMİNİN UYGULAMASI

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu bünyesinde 2001 yılından itibaren Üst Kurul uzmanları ve akademisyenlerin katılımıyla oluşturulan komisyonlar ile televizyon yayınlarında çocuk ve gençlerin zihinsel, fiziksel ve ahlaki gelişimine olumsuz yönde etki edebilecek yayınlar hakkında izleyicileri bilgilendirmeyi amaçlayan bir yayın içeriği sınıflandırma uygulamasının hazırlanması için çalışmalara başlanmıştır.

2003 yılında komisyon çalışmaları sırasında incelenen çeşitli ülke uygulamaları arasından Hollanda Görsel-İşitsel Medyanın Sınıflandırılmasından Sorumlu Enstitüsü ((The Netherlands Institute for the Classification of Audiovisual-NICAM) tarafından kullanılmakta olan ve televizyon programları, video programları ve DVD gibi her türlü görsel-işitsel materyali sınıflandıran "Kijkwijzer" adındaki online sınıflandırma sistemi Türkiye'de uygulanabilir olarak değerlendirilmiş ve sistemin Türkiye'nin kültürel ve sosyo-ekonomik yapısına uygun olarak uyarlanması çalışmalarına başlanmıştır. [20]

Yapılan çalışmalar neticesinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından 23 Nisan 2006 tarihinde "Akıllı İşaretler" sistemi uygulamaya konulmuştur. Bu sistem ile yayıncı ve ebeveynlere ayrı ayrı sorumluluklar yüklenerek, yayıncılara yayın içeriğine uygun koruyucu sembolü belirleme görevi, ebeveynlere ise küçük yaştaki izleyici kitlesini yaş grubuna uygun programlara yönlendirme görevi verilmektedir. Koruyucu sembol sisteminde hem programların içeriğine ilişkin bilgi vermek hem de programı izleyebilecek yaş grubunu belirtmek amacıyla karma bir sınıflandırma yapılmaktadır. Programların içeriğine ilişkin bilgi vermek amacıyla "Şiddet/Korku", "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" ve "Cinsellik" olmak üzere 3 adet koruyucu sembol belirlenmiştir. Programı izleyebilecek yaş grubunu belirtmek amacıyla ise

[20] Akıllı İşaretler Sisteminin Gelişimi, https://www.rtuk.gov.tr/yayinci-duzenlemeleri/3746/5047/akilli-isaretleri-kodlayici-uygulama-rehberi.html (01/03/2018)

"Genel İzleyici", "7 Yaş ve Üzeri", "13 Yaş ve Üzeri", "18 Yaş ve Üzeri" olmak üzere 4 adet koruyucu sembol belirlenmiştir.[21]

02.11.2011 tarihli ve 28103 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin "Koruyucu Sembol Sistemi" başlıklı 23. maddesinin 6. fıkrası ile "*Bir programın hangi türde zararlı içerik taşıdığı ve hangi yaş grubunun izlemesinin uygun olduğu, medya hizmet sağlayıcıların görevlendirdiği ve sistem hakkında önceden eğitilmiş sertifika sahibi kodlayıcıların Üst Kurulun resmi internet sitesinde yer alan Örnek Kodlama Formunun elektronik ortamda doldurulması sonucunda verilen cevaplara göre sistem tarafından otomatik olarak saptanır."*[22] hükmü getirilerek medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından yayın içeriğine uygun Koruyucu Sembolü belirlemek amacıyla Kodlayıcı çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir.

1.3.1. Akıllı İşaretler Kodlama Formu

Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların görevlendirdiği ve sistem hakkında eğitilmiş sertifika sahibi kodlayıcılar, RTÜK tarafından hazırlanan online sistem üzerinden kendilerine verilen şifre ile ulaştıkları formu doldurarak program içeriğine uygun koruyucu sembolü belirlemektedir. Bu formda programın içeriği ve hangi yaş grubu için uygun olduğunu belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.[23] Bu sorulara evet ya da hayır şeklinde cevap verilir ve verilen cevap neticesinde sistem uygun olan diğer soruya geçer. Sorulan her sorunun altında kodlayıcıya kolaylık sağlaması amacıyla örnek olabilecek televizyon programlarına veya programların içeriğine

[21] Leyla Budak ve İlker Erdoğan, *"Çocuk İzleyicilerin Korunmasına Yönelik Koruyucu Semboller Sistemi: ABD, Hollanda ve Türkiye Örneklerinde Uygulamalar ve Karşılaştırılması"*, Medya Okumaları, (Der.) Özgür Yılmazkol, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007, s. 21-22.
[22] Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik RG: 02.11.2011, 28103
[23] Akıllı İşaretler Nedir, https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/content?id=1&mid=3 (03/03/2018)

ilişkin bilgiler verilmektedir. Kodlama formunda yer alan sorular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.[24]

Tablo 1. Akıllı İşaretler Kodlama Formunda yer alan sorular

1. PROGRAM TÜRLERİ
1.1 Çizgi filmler, Televizyon dizileri, Sinema filmleri
Soru 1.1.1 Program küçük çocuklara yönelik komik bir çizgi film, çocuk aktivite veya çocuk yarışma programı mı? (Pepe, Tom ve Jerry, Canım Kardeşim gibi çizgi filmler, Çocuktan Al Haberi, Rüzgar Gülü gibi çocuk aktivite veya çocuk yarışma programları)
Soru 1.1.2 Program daha büyük çocuklara ve/veya yetişkinlere yönelik bir çizgi film veya animasyon mu? Küçük çocuklara yönelik çizgi filmlerin dışındaki tüm yapımlar bu kategoriye girmektedir. Büyük çocuklara yönelik yapımlara örnek: Aslan Kral, Buz Devri, Kayıp Balık, Troller gibi çizgi film ve animasyonlar. Yetişkinlere yönelik yapımlara örnek: Simpsons, South Park, Family Guy, Bob's Burgers.
Soru 1.1.3 Program bir sinema filmi ya da televizyon dizisi mi? Sinema ve dizi filmlerin yanı sıra Komedi Dükkanı, Arkadaşım Hoş geldin, Güldür Güldür, Çok Güzel Hareketler Bunlar gibi drama öğeleri içeren eğlence programlarını da bu başlık altında değerlendiriniz.
1.2. Diğer Programlar
Soru 1.2.1 Program türü aşağıda sayılanlardan biri mi? 1-Talk-Show(BeyazShow) 2-Reality-show (Müge Anlı ile Tatlı Sert, Kaybolan Çiçekler) 3-Şans/Beceri/Direnç yarışması (Ben Bilmem Eşim Bilir, Yetenek Sizsiniz, Survivor) 4-Yorum/Tartışma (Tarafsız Bölge, Başkent Kulisi, Ne Oluyor? İskele Sancak, TekeTek) 5-Magazin (Söylemezsem Olmaz, Duymayan Kalmasın, Pazar Sürprizi) 6- Kuşak Programları (Dr. Feridun Show, Zahide Yetiş'le ve İzdivaç Programları)
Soru 1.2.2 Program bir belgesel, belgesel-drama ya da haber programı mı? Haber bültenleri dışındaki haber programları, Ömür Dediğin, Anadolu'nun Mirası gibi belgeseller, Kanıt gibi belgesel-dramalar.

[24] Akıllı İşaretler Kodlama Formu, https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/testSoru (27/03/2018)

Soru 1.2.3 Program bir kültür-sanat programı, bilgi-kültür yarışması, dini program, müzik programı, hobi, gezi, eğitim, sağlık ya da sektör tanıtım programı mı? Gece-Gündüz, Sanat Takibi gibi kültür sanat programları, Kim Milyoner Olmak İster, Kelime Oyunu gibi sadece bilgi ve kültür ölçen yarışmalar, Nihat Hatipoğlu İle Dosta Doğru, Kur'an Öğreniyorum gibi dini programlar, Fasl-ı Anadolu, Bezm-i Alaturka ve konser yayınları gibi müzik programları, Evim Şahane, Güle Güle oturun gibi dekorasyon programları, Arda'nın Mutfağı, Lezzet Durakları gibi yemek programları, Özlem Tunca ile Dünyayı Geziyorum, Ayhan Sicimoğlu ile Renkler gibi gezi programları, Reel Sektör, Airport gibi sektör programları.
2. ŞİDDET
2.1. Talk-show, Reality-show, Yarışma, Tartışma programı, Magazin programı
Soru 2.1.1 Programa katılanlar birbirlerine ya da programın sunucusuna karşı kaba kuvvet kullanıyor ya da birbirlerini tehdit ediyorlar mı?
Soru 2.1.2 Stüdyodaki izleyiciler, bu durumu onaylıyor ya da kışkırtıyor mu?
Soru 2.1.3 Sunucu, bu durumu onaylamadığını derhal ve açıkça gösteriyor mu? Evet'i işaretleyebilmeniz için sunucu, şiddet ya da şiddet tehdidinin tekrar edildiği her durumda, bu durumu onaylamadığını göstermelidir.
Soru 2.1.4 Programın konukları alay konusu ediliyor, küçük düşürülüyor, sözlü saldırıya uğruyor ya da utandırılıyor mu?
Soru 2.1.5 Stüdyodaki izleyiciler, bu durumu onaylıyor ya da kışkırtıyor mu?
Soru 2.1.6 Sunucu, bu durumu onaylamadığını derhal ve açıkça gösteriyor mu? Evet'i işaretleyebilmeniz için sunucu, alay ve küçük düşürmenin tekrar edildiği her durumda, bu durumu onaylamadığını göstermelidir.
Soru 2.1.7 Program içinde önceden kaydedilmiş görüntüler (VTR) yer alıyor mu? Önemli! Değerlendirilen bazı programlar stüdyoda/izleyici önünde/ sunucu eşliğinde gerçekleşmemiş olabilir ya da programın tamamı veya büyük bir kısmı VTR'lerden oluşabilir. Böyle durumlarda da bu soruya evet deyiniz.
2.2. Şiddet Türleri
Soru 2.2.1 Programda şiddet unsurları veya şiddet görüntüleri var mı? Kaba kuvvet, dayak, dövüş, işkence, ateşli, kesici silahlar ya da darp aletleriyle uygulanan şiddet gibi her türlü şiddet eylemini bu başlık altında değerlendiriniz. (bıçaklama, silahlı saldırı, savaş sahnesi vb.)
2.3. Şiddetin Eyleme Geçirilebilirliği
Soru 2.3.1 Programda yer alan şiddet eylemleri gerçek yaşamda da görülebilir nitelikte mi? Gerçek yaşamda görülebilir nitelikte olmayan şiddet eylemi örnekleri: Yıldız Savaşları'ndaki lazer savaşları, fantastik yaratıkların saldırıları.

2.4. Abartılı Şiddet
Soru 2.4.1 Programda yer alan şiddet, abartılı ve dehşet verici nitelikte mi? Abartılı şiddet, izleyiciyi dehşete düşürücü nitelikte acı verdiği açık olan kasıtlı şiddet eylemlerini ifade eder. Bu tür şiddet eylemlerinde, saldırganın ana amacının acı çektirmek olduğu açıktır.
Soru 2.4.2 Şiddetin etkisi, görüntü, müzik ve ses efektleriyle arttırılıyor mu?
Soru 2.4.3 Şiddet, ayrıntılı bir biçimde ya da uzatılarak mı gösteriliyor?
2.5. Yaralanmalar
Soru 2.5.1 Yaralanma görüntüleri var mı? Bu kısımda şiddet eylemini değil, sadece yaralanma görüntülerini değerlendirin. Sıyrık, yara bandı, hafif kesikler, hafif morarmalar bu başlık altında değerlendirilmez.
Soru 2.5.2 Ağır yaralanma görüntüleri var mı? Örnek: Kan fışkırması, boğaz kesilmesi, parçalanmış kol, bacak görüntüleri ve ağır bir şekilde dövülmüş insanlar.
2.6. Şiddet İçeren Cinsel Eylemler
Soru 2.6.1 Cinsel taciz ya da cinsel aşağılama var mı? "Evet" i işaretlemeniz için fiziksel ve duygusal anlamda bir şiddet unsurunun varlığı gerekir. Taciz edenin maksadı cinsel istismar olmalıdır. Güldürülerde, durum komedilerinde ve komedi filmlerindeki şaka yollu imalar, sataşmalar, dolaylı cinsel ifadeler bu kapsamda değerlendirilmez.
Soru 2.6.2 Tecavüz girişimi ya da tecavüz var mı? Tecavüz girişimine "evet" diyebilmek için girişim eylem olarak gösteriliyor olmalıdır.
2.7. Şiddetin Meşrulaştırılması
Soru 2.7.1 Şiddet eylemi meşrulaştırılıyor mu? "Şiddet" türlerinin varlığını ölçen diğer sorulara "hayır" dediyseniz bu soruya da "Hayır" demelisiniz. Adalet, namus, eşitlik vb. toplumsal değerler adına ya da herhangi bir otorite adına -örneğin güvenlik güçlerince gerçekleştirilen- şiddet eylemi meşrulaştırılıyor, cezasız kalıyor ya da özendiriliyorsa "evet"i işaretleyin.
2.8. Komedi
Soru 2.8.1 İzlediğiniz program güldürü ya da komedi mi?

3. KORKU
3.1 Korkutucu Durumlar
Soru 3.1.1 Programda korku unsurları veya korkutmaya yönelik görüntüler var mı? Fantastik korkunç yaratıklar, cin, şeytan, korkunç cadı veya "öteki dünya"ya ait imgeler, korkutucu hayvanlar, dönüşüm geçirip korkutucu bir yaratık haline gelen insan, hayvan ya da bitki görüntüsü, insan ya da hayvanların açıkça zarar gördüğü doğal afetler veya kazalara ilişkin korkutucu sahneler, idam sahnesi v.b.
3.2. Korkmuş İnsanların Görüntüleri
Soru 3.2.1 Bir kazadan, doğal afetten ya da insan, hayvan veya canavarların gerçekleştirdiği şiddet eylemlerinden dolayı aşırı korkmuş, paniğe kapılmış insanlar var mı? Aşırı korkmuş terimi şunları içerir: Aşırı bir panik, terleme, titreme, şok, yuvalarından fırlamış gözler, nutku tutulma, bağırma veya ağlama gibi açık bir şekilde korku belirtileri gösteren insanlar.
Soru 3.2.2 Bu insanlara anında ve her seferinde yardım ediliyor ya da korkutucu durumla kendileri başa çıkabiliyorlar mı? Müdahale veya çözüm aynı bölümde değil de yapımın izleyen bölümde yer alıyorsa bu sorunun yanıtı "Hayır" olmalıdır.
3.3. Diğer Korkutucu Unsurlar
Soru 3.3.1 Korkutucu müzik ya da ses efektleri kullanılıyor mu?
Soru 3.3.2 Ceset görüntüsü var mı? Bu soruya evet diyebilmek için cesedin ekranda net olarak gösterilmiş olması gerekmektedir.
Soru 3.3.3 Bozulmuş, parçalanmiş, şişmiş, yanmiş ve benzer durumda bir ceset görüntüsü var mı?
Soru 3.3.4 Programda dehşet verici sahneler var mı? Dehşet sahnelerine doğal afetler, doğaüstü güçler, yaratıklar, canavarlar ya da bildik canlılar (insan ya da hayvan) neden olabilir. Cevabın "evet" olması için sebep olunan dehşetin ekranda açıkça gösterilmiş olması gerekmektedir. Dehşet anı açıkça gösterilmemiş olmakla birlikte dehşet anı sonrası görülen izler dehşet yaratacak (korkutucu) şekilde verilmişse cevap yine evet olacaktır.
3.4. Yaşadığımız, Bildik Çevre ve Mekanlar
Soru 3.4.1 Korkutucu sahneler çocukların gerçek yaşamdan bildikleri türde mekanlarda mı geçiyor?

“Korku” türlerinin varlığını ölçen diğer sorulara “hayır” dediyseniz bu soruya da “Hayır” demelisiniz.
4. CİNSELLİK
4.1. Cinsel Eylemler ve Cinsel İçerikli Dil
Soru 4.1.1 Programda cinsel içerikli dil kullanılıyor mu? Örnek: Cinsel eylemi anlatan konuşmalar, cinsel aşağılamalar, kaba cinsel şakalar ve benzeri ifadeler.
Soru 4.1.2 Programda bu tarz bir dil kullanımı yaygın mı? Yaygınlıkla kastedilen program boyunca tekrarlanmasıdır.
Soru 4.1.3 Cinsel eylemler gösteriliyor mu? Örnek: uzun süreli ve yakın plan öpüşme sahneleri ve/veya sevişme sahneleri.
Soru 4.1.4 Bu eylemler programda yaygın mı? Yaygınlıkla kastedilen program boyunca tekrarlanmasıdır.
Soru 4.1.5 Bu eylemler, cinsel uyarılma yaratacak biçimde mi gösteriliyor? Örnek: Tahrik edici tarzda, yakın plan, ayrıntılı çekimlerle çıplak bedenin, sevişme sahnelerinin gösterilmesi. Görüntülerde amaç cinselliğin tahrik etmeye yönelik olarak sergilenmesidir.
5. OLUMSUZ ÖRNEK OLUŞTURABİLECEK DAVRANIŞLAR
5.1. Ayrımcılık
Soru 5.1.1 Programda ayrımcı ifadeler ya da davranışlar var mı? Ayrımcılık terimi ırk, din, renk, milliyet, cinsiyet ve etnik özellikler ya da engellilik gibi nedenlerle herhangi bir kişi ya da grubun aşağılanmasını ya da dışlanmasını ifade eder.
Soru 5.1.2 Ayrımcılık programda açıkça kınanıyor mu? Bu soruya “evet” diyebilmek için programda ayrımcılığın kötü ve kabul edilemez olduğunun açıkça ve sözlü olarak ifade edilmiş olması gerekir. Ayrımcılık eleştirisi açıkça ve sözlü olarak ifade edilmiş ise “evet”i; edilmemiş ise “hayır”ı işaretleyiniz.
Soru 5.1.3 Ayrımcılık bir komedide yer alıyor ya da komik bir kahraman tarafından mı yapılıyor?
5.2. Madde Kullanımı ve Aşırı Alkol Tüketimi
Soru 5.2.1 Madde kullanımı ya da aşırı alkol tüketimi var mı? Madde kullanımının programda yalnızca bir kez gösterilmesi durumunda bile bu sorunun yanıtı evet olmalıdır. Ancak madde kullanımının olmadığı durumlarda alkolün "aşırı tüketimi"ne "evet" diyebilmek için, programda yer alan bir kişinin (ya da kişilerin) söz konusu ürünü program

boyunca yaygın biçimde tüketmesi ve buna bağlı olarak kendisine ve çevresine zarar verici davranışlar içinde olması gerekir.
Soru 5.2.2 Bu durum olumlu ve özendirici bir şekilde mi sunuluyor?
Soru 5.2.3 Bu maddelerin kullanımına karşı bir mücadele, yaptırım ya da zararlarını ortaya koyan açık bir uyarı var mı? Mücadele, yaptırım ya da açık uyarı herhangi bir otorite tarafından yapılabileceği gibi bir arkadaş veya aile ferdi tarafından da gerçekleştirilebilir.
5.3. Suç ya da Yasalara Aykırı Eylemler
Soru 5.3.1 Programda yasalara aykırı eylemler var mı? Bu soruya ancak programın ana konusu yasalara aykırı eylemler ise veya içerik bu tür eylemler etrafında şekilleniyorsa evet deyin. Programın ana konusu yasa dışı eylemler olmadığı durumlarda bu soruya evet diyebilmek için eylemin ağır bir eylem olması gerekir.
Soru 5.3.2 Bu eylemler özendirici bir biçimde sunuluyor ya da, eylemi yapan kahramanlaştırılıyor mu?
Soru 5.3.3 Bu eylemler açıkça eleştiriliyor, kınanıyor veya bu eylemlerle mücadele ediliyor mu? Eleştiri, kınama ya da mücadele herhangi bir otorite tarafından yapılabileceği gibi bir arkadaş veya aile ferdi tarafından da gerçekleştirilebilir.
5.4. Kaba ve Kötü Konuşmalar
Soru 5.4.1 Argo, küfür, lanet okuma gibi kaba ve kötü konuşmalar var mı? Bu tür bir dil kullanımının bir - iki kez olması durumunda- eğer ağır bir küfür söz konusu değilse- "hayır"ı işaretleyin. Ancak, bu tür dil kullanımı program boyunca ve yaygın biçimde sürdürülüyorsa "evet"i işaretleyin.

1.3.2. Akıllı İşaretler Sisteminde Kullanılan Semboller

Ülkemizde uygulanan "Akıllı İşaretler" sistemine yönelik olarak, hem programların içeriğine ilişkin bilgi vermek hem de programı izleyebilecek yaş grubunu belirtmek amacıyla karma bir sınıflandırma yapılmaktadır. Bu sistemde program içeriğini tanımlayıcı ve programı izleyebilecek yaş grubunu belirtmek üzere 3 adet

tanımlayıcı sembol ve 4 adet yaş grubunu belirten sembol hazırlanmıştır. Bunlar şu şekildedir;[25]

Yayın İçeriği Tanımlamaya Yönelik Koruyucu Semboller

Şiddet ve Korku

Yayın içeriğinde bulunan şiddet ve korku öğelerinin çocuklar üzerinde aynı etkiyi bırakacağı düşünülerek bu unsurlar için tek bir koruyucu sembol belirlenmiştir. Bu sembol ile programda yer alan şiddet ve korku unsurları hususunda izleyiciler bilgilendirilmektedir.

Cinsellik

Bu sembol ile izleyiciler yayın içeriğinde cinsellik içeren eylemler veya cinsel içerikli konuşmalar hususunda izleyici bilgilendirilmektedir.

Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar

Bu sembol ile izleyiciler cinsiyet, ırk, dil ve din gibi konularda ayrımcı ifade ve davranışlar, madde kullanımı, alkol, sigara ve benzerlerinin aşırı tüketimi, suç ve

[25] Koruyucu Semboller, https://www.rtuk.gov.tr/yayinci-duzenlemeleri/3746/5047/akilli-isaretleri-kodlayici-uygulama-rehberi.html (05/03/2018)

yasalara aykırı davranışlar ile kaba ve kötü konuşma gibi hususlar hakkında bilgilendirilmektedir.

Yaş Grubunu Tanımlamaya Yönelik Koruyucu Semboller

Genel İzleyici

Bu sembol ile yayın içeriğinin her yaş grubundan izleyici kitlesi için uygun olduğu hususunda izleyiciler bilgilendirilmektedir.

7 Yaş ve Üzeri

Bu sembolün kullanıldığı programlardaki içeriklerin 7 yaşın altındaki çocuklar için uygun olmayabileceği hususunda izleyiciler bilgilendirilmektedir.

13 Yaş ve Üzeri

Bu sembolün kullanıldığı programlardaki içeriklerin 13 yaşın altındaki çocuklar için uygun olmayabileceği hususunda izleyiciler bilgilendirilmektedir.

18 Yaş ve Üzeri

Bu sembolün kullanıldığı programlardaki içeriklerin 18 yaşın altındaki çocuk ve gençler için uygun olmayabileceği hususunda izleyiciler bilgilendirilmektedir.

İçerik tanımlayıcı sembollerin fazla çeşitlendirilmesinin uygulamada problem yaratabileceği düşünülerek bu semboller 3 ana grupta toplanmıştır. Bu sebeple cinsiyet ve ırk ayrımcılığı; sigara, alkol ve bağımlılık yapan maddeler kullanımı; kötü dil kullanımı gibi unsurlar için "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" şeklinde tek bir koruyucu sembol belirlenmiştir. Aynı şekilde şiddet ve korku unsurlarının çocuklar üzerinde benzer psikolojik etkiler bırakacağı hususu dikkate alınarak bu iki unsur aynı kategoride yani **"**Şiddet/Korku**"** kategorisinde ele alınmıştır. Üçüncü kategori ise "Cinsellik" olarak belirlenmiştir. Koruyucu semboller belirlenirken toplumun kültürel özellikleri dikkate alınarak herkes tarafından kolaylıkla anlaşılmasının sağlanabilmesine dikkat edilmiştir. Sembollerin aynı zamanda ekranda görülebilme özelliği dikkate alınarak siyah-beyaz olmasına, gazetelerde ve TV dergilerinde yer almak üzere küçük boyutlara indirgendiğinde fark edilebilecek özellikte olmasına ve grafik tasarım açısından bütünlük içinde olmasına çalışılmıştır.[26]

1.3.3. Koruyucu Sembollerin Kullanımı

"Akıllı İşaretler" sisteminin uygulamasına yönelik olarak RTÜK tarafından Uygulama Esas ve İlkeleri belirlenerek koruyucu sembol kullanımı çeşitli kurallara bağlanmıştır. Bu esas ve ilkelere göre RTÜK tarafından kendisine eğitim verilmiş olan kodlayıcı, yayınlanacak programın içeriğine uygun olarak RTÜK internet sitesinde yer alan formu doldurur ve sistem tarafından belirlenen koruyucu sembol medya hizmet

[26] Akıllı İşaretler Uygulama Esas ve İlkeleri, https://www.rtuk.gov.tr/yayinci-duzenlemeleri/3746/5047/akilli-isaretleri-kodlayici-uygulama-rehberi.html (23.03.2018)

sağlayıcı kuruluş tarafından kullanılır. Yaş ve içerik gruplarını bildiren semboller birlikte kullanılmakla birlikte bir program için uygun yaş grubunu belirten sembolün yanında birden fazla içerik tanımlayıcı sembol kullanılabilir. "7+" sembolü kullanılan programlar günün her saati yayınlanabilirken "13+" sembolü kullanılan programlar saat 21.30-05.00 arası, "18+" sembolü kullanılan programlar saat 24.00-05.00 arası yayınlanabilmektedir. Program yayınlanmadan önce koruyucu semboller ve sembollerin taşıdığı anlamın ne olduğu yazılı olarak en az 5 saniye boyunca ekranda gösterilir. Programın jeneriğinden sonra ve programdaki her kesintiyi takiben program için belirlenmiş olan koruyucu sembol, "Genel İzleyici" veya "7+" yaş olması durumunda en az 15 saniye süreyle, "13+" veya "18+" yaş olarak belirlenmesi halinde yayın boyunca ekranın üst köşesinde yer alır.[27]

[27] RTÜK, Akıllı İşaretler Uygulama Esas ve İlkeleri (09.01.2013 tarihinden itibaren yürürlükte olan)

İKİNCİ BÖLÜM

AKILLI İŞARETLER SİSTEMİNİN A.B.D, İNGİLTERE VE HOLLANDA'DA UYGULANMA ŞEKLİ

Bu bölümde, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Hollanda'da mevcut olan "Akıllı İşaret" sistemleri incelenerek, ülkelerin uygulamaları arasındaki benzerliklere ve farklılıklara değinilecektir.

2.1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ UYGULAMALARI

"Akıllı İşaretler" sisteminin ilk olarak kullanılmaya başlandığı ABD'de yayıncılığı düzenleyen yasalar 1920'li yıllarda yürürlüğe girmeye başlamıştır. Bunlardan ilki radyoyla ilgili düzenlemeleri içeren "Radio Act" (Radyo yasası)'dır. 1934 yılında iletişim alanındaki gelişmeler göz önünde bulundurularak "Communication Act" (İletişim Yasası) yürürlüğe girmiş ve bu yasaya dayanılarak bağımsız bir kamu kuruluşu olan "Federal Communication Commission" (Federal İletişim Komisyonu) kısa adı ile FCC yayıncılık alanını düzenlemekle görevlendirilmiştir. 1934 tarihli İletişim Yasası'nın temel ilkelerinden olan kamu yararının bir gereği olarak FCC şiddet, cinsel içerik ve kaba dil kullanımı içeren yayınlardan çocukların korunması ve çocukların gelişimine katkı sağlayacak programların yapılması için çeşitli uygulamalar gerçekleştirmiştir.[28]

[28] Ö. Yılmazkol, 2007, s. 2-4.

2.1.1. Yararlı içerik geliştirmeye yönelik uygulamalar

Çocukların gelişimine katkı sağlamaya yönelik olarak; 16 yaş veya daha küçük çocukların entelektüel gelişimi için yararlı olacak eğitim programlarının üretiminin teşviki amacıyla hazırlanacak projelerin maliyetinin yüzde yetmiş beşini geçmeyecek oranda yapımcılara para yardımında bulunulabilmektedir.[29] Bununla birlikte yayın lisansına sahip kuruluşların çocukların bilişsel, sosyal ve ruhsal ihtiyaçlarına yönelik hazırlanmış olan en az 30 dakika uzunluğundaki programları 07:00 ile 22:00 saatleri arasında haftanın her günü yayınlama yükümlülüğü bulunmaktadır.[30]

Çocukların gelişimini olumlu yönde etkileyecek programların üretilmesine katkı sağlamak amacıyla yapılan bu tür uygulamalar ile televizyonun olası zararlı etkilerine maruz kalan çocukların gelişiminde dengeleyici bir unsur olarak televizyonun eğitici ve bilgilendirici vasfı artırılmaktadır. Ayrıca ABD'nin dışında konuya ilişkin olarak BM Çocuk Hakları Komitesi tarafından, çocuk hakları sözleşmesi hükümlerinin uygulanmasına yol gösterici nitelikte olması amacıyla hazırlatılan raporda, çocukların televizyon ve radyo gibi iletişim araçlarının sadece tüketicisi olmaması gerektiği aynı zamanda çocukların görüşlerini ifade edebileceği alanların yaratılmasının önemi vurgulanmaktadır. Bu amaçla komite, sözleşmeye taraf devletlere yayıncılarla işbirliği yaparak çocukların kendini daha rahat ifade edebileceği ve gelişimlerine katkıda bulunacak radyo ve televizyon programlarının yapımına katkı sağlanması gibi yükümlülükler getirmiştir.[31]

[29] Communication Act, https://www.fcc.gov/Reports/1934new.pdf (24.10.2017)
[30] Code Of Federal Regulations, https://www.ecfr.gov (24.10.2017)
[31] Rachel Hodgkin ve Peter Newell (September 2007), "Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child", s. 169-219 https://www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child_Part_1_of_3.pdf (27.10.2017)

2.1.2. Zararlı içerik engellemeye yönelik uygulamalar

ABD'de şiddet içerikli yayınlardan çocuk ve gençlerin korunması öncelikli bir sorun olarak ele alınmış ve yayıncılık tarihi boyunca "Television Violence Act" (Televizyon Şiddet Yasası) başta olmak üzere çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bunun bir sonucu olarak 1990'lı yılların sonlarında televizyon donanımının bir parçası olarak üreticiler tarafından yerleştirilecek "Violence Chip" (Şiddet Çipi) sistemi getirilmiştir. 1 Ocak 2000 tarihinden itibaren FCC tarafından uygulamaya konulan sistem gönüllülük esasına dayalı olmakla birlikte önemli medya hizmet sağlayıcı kuruluşların büyük çoğunluğu tarafından kullanılmaktadır. Bu sistem ile müstehcenlik, şiddet ve kaba dil kullanımı gibi çocuklar için zararlı olabilecek içerik barındıran televizyon programlarının "Ratings System" denilen bir uygulama ile kuruluşlar tarafından derecelendirilerek V-Chip sistemi aracılığıyla ailelerin bu programları engelleyebilmesine olanak sağlanmaktadır.[32]

2.1.3. Amerika Birleşik Devletlerinde Uygulanan Akıllı İşaretler Sistemi

Derecelendirme sisteminde televizyon programının uygun olduğu yaş grubunu tanımlamaya yönelik altı farklı sembol ile müstehcenlik (sexual situations), imalı diyalog (suggestive dialogue), kaba dil (coarse or crude language) ve şiddet (violence) unsurlarını ayrıca belirtmek amacıyla içerik tanımlayıcı (S), (D), (L), (V) sembolleri birlikte kullanılmaktadır. Bu semboller yayının başında ve reklam sonrası olmak üzere 15 saniye boyunca ekranın sol üst köşesinde gösterilmektedir.[33] Koruyucu semboller yalnızca çocuklar için hazırlanmış programlar ve tüm izleyiciler için hazırlanmış programlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlar şu şekildedir; [34]

[32] Ö. Yılmazkol, 2007, s. 7-8.
[33] V-Chip Consumer Guides, https://www.fcc.gov/consumers/guides/v-chip-putting-restrictions-what-your-children-watch (27.12.2017)
[34] Federal İletişim Komisyonu raporu (FCC) https://transition.fcc.gov/Bureaus/Cable/News_Releases/1998/nrcb8003.html (09/01/2018)

Yalnızca çocuklar için hazırlanmış programlar:

- **TV-Y** (Tüm çocuklar için uygun olacak şekilde hazırlanmıştır.) Animasyon veya canlı tarzda 2 ila 6 yaş arasındaki çocuklarda dahil olmak üzere tüm çocuklara yönelik olarak hazırlanmış olan programlardır.

- **TV-Y7** (7 yaş ve üzeri çocuklar için hazırlanmıştır.) Bu programlardaki içerikler hafif hayal ürünü veya şiddet içeren komedi tarzında olabileceği için 7 yaşın altındaki çocuklar için korkutucu olabilir. Bu sebeple programın çok küçük yaştaki çocuklar için uygunluğu ebeveynler tarafından değerlendirilmelidir. Koruyucu sembol hayal ürünü ve şiddet öğelerinin biraz daha yoğun olduğu programlar için **TV-Y7-FV** olarak belirlenmektedir.

Tüm izleyiciler için hazırlanmış programlar:

- **TV-G** (Genel İzleyici) Bu programlar çocuklar için hazırlanmış içerik barındırmasalar da ebeveynler çocukların bu programları gözetimsiz olarak izlemelerine izin verebilir. Bu programlar şiddet, müstehcenlik veya kaba dil unsurlarını çok az içerir ya da hiç içermez.

- **TV-PG** (Ebeveyn rehberliğinde izlenebilir.) Bu programlar az da olsa şiddet, müstehcenlik veya kaba dil unsurlarını barındırdığı için küçük yaştaki çocuklar için uygun olmamakla birlikte ebeveyn gözetiminde izlenebilir.

- **TV-14** (Çoğu ebeveynin 14 yaşın altındakiler için uygun bulmadığı içeriğe sahiptir.) Bu programlar aşırı şiddet, müstehcenlik ve kaba dil unsurlarından bir veya fazlasını içerdiğinden 14 yaşın altındaki çocukların izlememesi için ebeveynlerin özen göstermesi gerekmektedir.

- **TV-MA** (17 yaş altı için uygun değildir.) Bu programlar aşırı şiddet, açık cinsel aktivite ve aşırı kaba dil unsurlarını içerdiğinden yalnızca yetişkinlerin izlemesine uygundur.

Tablo 2'de ABD'de koruyucu sembol sisteminin uygulandığı çeşitli televizyon dizilerine ilişkin örnekler gösterilmektedir.

Tablo 2. ABD'de Çeşitli Televizyon Dizilerine Uygulanan Koruyucu Sembol Örnekleri

Dizi Adı	**Dizinin Bölüm Bilgisi ve Uygulanan Koruyucu Sembol**		
Big Bang Theory	1. Sezon 1. Bölüm 14 (DL)	1. Sezon 3. Bölüm PG (DL)	1. Sezon 5.Bölüm PG (DS)
Chicago Fire	1. Sezon 1. Bölüm 14 (DLV)	1. Sezon 2. Bölüm PG	1. Sezon 5. Bölüm 14 (LSV)
The Blacklist	1. Sezon 1. Bölüm 14 (LV)	1. Sezon 3. Bölüm 14 (V)	1. Sezon 6. Bölüm 14 (SV)
Life İn Pieces	1. Sezon 1. Bölüm 14 (D)	1. Sezon 2. Bölüm 14 (DLS)	1. Sezon 3. Bölüm 14 (DL)
The Librarians	1. Sezon 1. Bölüm PG (LV)	1. Sezon 4. Bölüm 14 (LV)	1. Sezon 7. Bölüm 14 (DL)
Mr. Robot	1. Sezon 2. Bölüm 14 (DLSV)	1. Sezon 3. Bölüm 14 (LSV)	1. Sezon 4. Bölüm 14 (L)
Once Upon a Time	5. Sezon 1. Bölüm PG (LV)	5. Sezon 2. Bölüm PG (L)	5. Sezon 3. Bölüm PG (V)
Broad City	1. Sezon 1. Bölüm 14 (DLS)	1. Sezon 2. Bölüm 14 (L)	1. Sezon 5. Bölüm MA (LS)
2 Broke Girls	1. Sezon 1. Bölüm 14 (DLS)	1. Sezon 2. Bölüm 14 (DL)	1. Sezon 15.Bölüm PG
Last Man On Earth	1. Sezon 1. Bölüm 14 (DLV)	1. Sezon 3. Bölüm 14 (DLSV)	1. Sezon 5. Bölüm 14 (DL)

Tablo 2'de yer alan dizi örneklerinden de anlaşılacağı üzere ABD'de yayınlanan programlarda koruyucu sembollerin yanında müstehcenlik (sexual situations), imalı diyalog (suggestive dialogue), kaba dil (coarse or crude language) ve şiddet (violence) unsurlarını ayrıca belirtmek amacıyla kullanılan (S), (D), (L), (V) sembolleri bölümler itibariyle farklılıklar göstermektedir. Örneğin "Last Man On Earth" adlı dizinin 1. Sezon 1. Bölümünde 14 (DLV) şeklinde bir koruyucu sembol kullanılırken dizinin 1. Sezon 3. Bölümünde 14 (DLSV) şeklinde bir koruyucu sembol belirlenmiştir. Dizinin önceki bölümlerine göre müstehcenlik (sexual situations) içeren bölümde "S" harfinin tanımlayıcı ifadeye eklendiği görülmektedir. Ayrıca bazı

durumlarda koruyucu sembolün programın bir başka bölümüne göre farklılık taşıdığı görülmektedir. Örneğin "Broad City" adlı dizinin 1. sezon 2. bölümünde 14 (L) olarak belirlenen koruyucu sembol dizinin 1. sezon 5. bölümünde MA (LS) "Mature Audience Only-Yalnızca Yetişkin İzleyici" olarak belirlenmiştir. Böylece dizinin bu bölümü önceki bölümlere göre aşırı şiddet, açık cinsel aktivite ve aşırı kaba dil unsurlarını içermesi nedeniyle yalnızca yetişkinlerin izlemesine uygun olarak belirlenmiştir.

ABD'de uygulanan "Akıllı İşaretler" sisteminde, yayınlanan dizilerin tüm bölümleri için sadece tek bir koruyucu sembol belirlenerek değil de dizi içeriğinde meydana gelen değişikliklere uygun olarak bölümler bazında farklı olarak belirlenmesi, dizinin izleyici kitlesi içerisinde bulunan çocuklara olumsuz yönde etki edebilecek hususlar hakkında çocuk ve ebeveynin bölümler itibariyle bilgilendirilmesini sağlaması açısından yararlı bir uygulama olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, ülkemizde uygulanan "Akıllı İşaretler" sisteminden farklı olarak ABD'de ebeveynler, televizyonda gösterilmesini istemediği programları V-Chip uygulaması aracılığı ile bloke ederek televizyon başında yalnız vakit geçiren çocuk ve gençlerin zararlı içeriğe maruz kalmasının önüne geçebilmektedir. V-Chip uygulaması çocuk ve gençleri zararlı içerikten korumak için kesin bir çözüm olarak görülebilir ancak böyle bir uygulamanın gerektirdiği teknik donanımın getireceği mali yük sistemin kurulmasının önünde bir engel olarak karşımıza çıkabilir.

2.2. İNGİLTERE UYGULAMALARI

Toplumun belirli kesimlerini özellikle çocukları, yayınlarda kullanılan kötü dil kullanımı, pornografi ve şiddet gibi unsurlardan korumak amacıyla 1988 yılında herhangi bir yasal dayanağı olmadan Yayın Standartları Komisyonu (Broadcasting Standards Council-BSC) kurulmuştur. 1990 yılında yürürlüğe giren "Yayıncılık Yasası" (Broadcasting Act) ile BSC'e radyo ve televizyon yayınlarındaki olumsuz

içeriklerin engellenmesine yönelik olarak belirli ilkeler geliştirme yetkisi verilerek kurumun yapısı yasal zemine oturtulmuştur.[35]

Bununla birlikte 1990 tarihli "Yayıncılık Yasası" ile ticari televizyon kuruluşlarını denetlemesi için Bağımsız Televizyon Komisyonu (Independent Television Commission-ITC) oluşturulmuştur. ITC'ye televizyon programlarının içeriklerinin toplumun değer yargılarına aykırı, suça teşvik edici ve dini inançları istismar edici nitelikte olması durumunda müeyyide uygulama yetkisi verilmiştir. 1990 tarihli "Müstehcen Yayınlar Yasası" ile radyo ve televizyon programlarında cinsel içerikli yayınlara yer verilemeyeceği, ayrıca çocuk ve gençler için zararlı olabilecek programların saat 21:00'den sonra yayınlanabileceği hükmü getirilmiştir.[36]

2003 yılında yürürlüğe giren "İletişim Yasası" (Communication Act) ile telekomünikasyon, radyo, telsiz, televizyon gibi alanlar ile yayın standartlarını düzenleme faaliyetlerini yürüten Radyo Otoritesi (Radio Authority-RAu), Bağımsız Televizyon Komisyonu (Independent Television Commission-ITC), Telekomünikasyon Ofisi (Office of Telecommunication-OFTEL), Telsiz Ajansı (Radiocommunication Agency-RA) ve Yayın Standartları Komisyonu (Broadcasting Standards Commission-BSC) adlı 5 adet düzenleyici kurulun faaliyetleri sona erdirilerek 2003 yılında bu 5 kurulun görevlerinin tek elden yürütüldüğü yetkileri oldukça geniş olan İletişim Ofisi (Office of Communication-OFCOM) kurulmuştur.[37]

"İletişim Yasası" ile televizyon ve radyo hizmetlerinde 18 yaşın altında kalan bireyler için zararlı olabilecek yayınlara karşı önlem alınması hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda radyo ve televizyon alanında düzenleyici ve denetleyici kurum olan OFCOM'a çeşitli görevler verilmiştir. Bu görevlerin başında ise görsel ve işitsel medyanın tüketicisi konumunda olan insanların çıkarlarını koruyacak uygulamalar hayata geçirmektir.

[35] Bülent Çaplı, *Televizyon ve Siyasal Sistem*, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s.143.
[36] M. Işık, 2007a, s. 136-137.
[37] Z. Avşar ve V. Demir, 2005, s. 67.

Bu amaçla 2005 yılında yürürlüğe giren OFCOM yayın kanununda (Ofcom Broadcasting Code), televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinde 18 yaşın altındaki çocuk ve gençleri görsel ve işitsel medyanın zararlı etkilerinden korumak için çeşitli hükümler getirilmiştir. Bunlar şu şekildedir; [38]

-On sekiz yaşın altındaki kişilerin fiziksel, zihinsel ya da ahlaki gelişimlerini ciddi biçimde engelleyebilecek materyal yayınlanmamalıdır.

-Yayıncıların hizmet sunumunda on sekiz yaşın altındaki insanları korumak için makul tüm adımları atması gerekiyor. Bu, televizyon hizmetleri için ek olarak Sesli Görsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nden kaynaklanan bir yükümlülüktür.

-Çocuklar, kendileri için uygun olmayan materyallerden uygun zaman çizelgesi ile korunmalıdır. Bu bölümdeki zamanlama gereksinimleri talep üzerine programların sağlanması ile alakalı olmamakla birlikte, BBC, çocuklar için eşdeğer koruma sağlayan BBC ODPS üzerinde uygun tedbirleri uygulamalıdır.

-Uyuşturucu, sigara ve alkol görüntüleri çok geçerli bir editoryal gerekçe olmadan yayınlamamalıdır.

-Şiddet ve tehlikeli davranış örnekleri içeren programların çocukların radyo veya televizyon başında olabileceği saatler içinde yayınlanmasından kaçınılmalıdır.

-Saldırgan dil kullanımını içeren yayınların çocukların radyo veya televizyon başında olabileceği saatler içinde yayınlanmasından kaçınılmalıdır. Saldırgan dil en istisnai durumlar haricinde küçük yaştaki çocuklar için yapılan programlarda kullanılmamalıdır.

-Yetişkinlere yönelik cinsel unsurlar içeren yayınlar 22:00 ila 05:30 saatleri arası dışında ve paralı abonelik içeren hizmetler dışında herhangi bir zamanda ve yerde

[38] Ofcom Broadcasting Code, https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0027/35856/broadcast-code-2005.pdf (13/01/2018)

yayınlanmamalıdır. Buna ek olarak abonenin yetişkin olması için gerekli önlemler alınmalıdır.

- Müstehcenlik içeren yayınlar haklı bir gerekçe olmadıkça İngiliz Film Sınıflandırma Kurulu (BBFC) tarafından 18 yaş sınırlaması getirilen 21:00 ile 05:30 saatleri dışında yayınlanmamalıdır.

Yukarıda belirtilen mevzuat hükümlerinin yanı sıra 1984 yılında yürürlüğe giren Video Kayıtları Yasası (Video Recordings Act) uyarınca bağımsız bir kuruluş olan BBFC (British Board of Film Classification-İngiliz Film Sınıflandırma Kurulu) tarafından halkı özellikle de çocukları sinema, film ve DVD/CD gibi görsel medya unsurlarının barındırdığı zararlı içerikten korumak için bu materyallere uygun bir derecelendirme sistemi meydana getirilmiştir. BBFC tarafından her 4 veya 5 yılda bir yaş derecelendirmesi sisteminin halkın ihtiyaçlarına cevap verip vermediğinin araştırması yapılmakta ve derecelendirme standartlarını kamuoyunun taleplerine göre belirlemektedir. BBFC tarafından belirlenen "Akıllı İşaretler" şu şekildedir;[39]

- **U (**Universal-Herkese Uygun) Her ne kadar çocukların nelerden etkilenebileceğini tahmin etmek zor olsa da 4 yaş ve üzeri izleyici kitlesi için uygun olan programlardır.

- **PG** (Parental Guidance-Ebeveyn rehberliğinde izlenebilir.) 8 yaş ve üzeri izleyici kitlesi için uygun olmakla birlikte küçük çocuklar için uygun olmayacak sahneler içerebilir. Ebeveynin içerik hakkında bilgi sahibi olması gerekir.

[39] British Board of Film Classification, http://www.bbfc.co.uk/what-classification/how-does-classification-work (22/01/2018)

- **12A / 12** (12 yaş ve üstü için uygundur.) Bir yetişkin eşlik etmeden 12 yaşından küçük izleyicinin filmi sinemada izlemesi yasaktır. Ebeveynin içeriğin çocuğa uygun olup olmadığının değerlendirmesini iyi yapması gerekir.

- **15** (Yalnızca 15 yaş ve üzeri için uygundur.) 15 yaşından küçük kimse bu içeriği sinemada izleyemez, DVD veya CD olarak kiralayamaz ve satın alamaz.

- **18** (Yalnızca 18 yaş ve üzeri için uygundur.) 18 yaşından küçük kimse bu içeriği sinemada izleyemez, DVD veya CD olarak kiralayamaz ve satın alamaz.

- **R18** (Yalnızca 18 yaş ve üzeri için uygundur.) Aşırı cinsellik içeren bu filmler yalnızca lisanslı sinema salonlarında gösterilebilir ve video materyalleri lisanslı mağazalarda kiralanabilir veya satılabilir.

Her ne kadar 2005 yılında yürürlüğe giren OFCOM yayın kanununda (Ofcom Broadcasting Code) televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinde 18 yaşın altındaki çocuk ve gençleri görsel ve işitsel medyanın zararlı etkilerinden korumak için çeşitli hükümler getirilmiş olsa da televizyonlarda koruyucu sembol uygulamasına gidilmemiştir. Yukarıda belirtilen koruyucu semboller bağımsız bir kuruluş olan BBFC tarafından sinemalarda yayınlanacak filmler ile mağazalarda kiralanan veya satılan DVD/CD'ler için kullanılmaktadır. Kurulun kararlarının dikkate alınmaması durumunda hukuki bir müeyyide uygulanmamakla birlikte pratikte kurulun belirlemiş olduğu derecelendirmeye uyulduğu için bu kararlar bağlayıcı nitelik kazanmıştır.[40]

BBFC tarafından her 4 veya 5 yılda bir koruyucu sembol sisteminin halkın ihtiyaçlarına cevap verip vermediğinin araştırılması ve derecelendirme standartlarının kamuoyunun taleplerine göre belirlenmesinin, sistemin halk tarafından benimsenmesine ve bu sayede uygulama ile hedeflenen amaca ulaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sebeple ülkemizde uygulanan "Akıllı İşaretler"

[40] Z. Avşar ve V. Demir, 2005, s. 196.

sisteminde etkinliğin daha iyi sağlanabilmesi amacıyla İngiltere örneğine benzer bir şekilde belli periyotlarla kamuoyu araştırmalarının yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

2.3. HOLLANDA UYGULAMALARI

Hollanda'da yayıncılık alanını düzenlemek amacıyla 1920'li yıllardan itibaren çeşitli yasalar yürürlüğe girmiştir. Hollanda anayasasında basın ve ifade özgürlüğünün temel bir hak olduğu belirtilerek, radyo ve televizyon alanına yönelik sansür ve müdahaleler engellenmektedir. Ancak 1980'li yıllardan itibaren radyo ve televizyon yayıncılığının devlet tekelinden çıkıp özel sektörün ticari amaçlarla yayıncılık faaliyetine dahil olmasıyla birlikte ticari televizyon yayıncılarının sosyal sorumluluklara uygun hareket etmesinin sağlanması amacıyla 1999 yılında NICAM (The Netherlands Institute for the Classification of Audiovisual-Hollanda Görsel İşitsel Medya Düzenleme Enstitüsü) kurulmuştur. Sonrasında ise NICAM küçük yaştaki izleyici kitlesini korumak amacıyla 2001 yılında Kijkwijzer (Akıllı İşaretler) uygulamasını hayata geçirmiştir.[41]

Kijkwijzer sisteminde, NICAM tarafından hazırlanan soru formu, kendilerine eğitim verilmiş yayıncı kuruluş görevlileri tarafından doldurulur ve bu bilgiler bilgisayar aracılığı ile online olarak NICAM'a aktarılır. Soru formunda verilecek cevaplara göre bilgisayar programı tarafından yayın içeriğine uygun koruyucu sembol belirlenir.[42]

Kijkwijzer sisteminde televizyon, sinema ve DVD'de sunulacak bir içeriğin hangi yaş grubu tarafından izlenmesinin uygun olacağı hususunda ebeveynler ve küçük yaştaki izleyiciler çeşitli sembollerle bilgilendirilmektedir. Canlı yayınlar ve

[41] Ö. Yılmazkol, 2007, s. 11-13.
[42]Defne Özonur, "*Televizyon Programlarını Sınıflandırma Sistemleri "Akıllı İşaretler" Ne İşe Yarar*", http://www.academia.edu/29893801/Televizyon_Programlar%C4%B1n%C4%B1_S%C4%B1n%C4%B1fland%C4%B1rma_Sistemleri_Ak%C4%B1ll%C4%B1_%C4%B0%C5%9Faretler_Ne_%C4%B0%C5%9Fe_Yarar 19/04/2018

haber programlarının önceden sınıflandırılması mümkün olmadığından bu programlar için istisna yapılmaktadır ancak canlı yayınlar içeriğe uygun zaman dilimlerinde yayınlanmakta ve haber programlarında izleyici etkileyebilecek içeriğe ilişkin bilgilendirme yapılmaktadır. Kijkwijzer "Akıllı İşaretler" sistemine yönelik olarak, hem programların içeriğine ilişkin bilgi vermek hem de programı izleyebilecek yaş grubunu belirtmek amacıyla karma bir sınıflandırma yapılmaktadır. Bu sistemde programı izleyebilecek yaş grubunu belirten 5 adet koruyucu sembol ve programın içeriği hakkında bilgi vermek amacıyla 6 adet koruyucu sembol hazırlanmıştır. Bunlar şu şekildedir.[43]

Yaş Grubunu Tanımlamaya Yönelik Koruyucu Semboller

Bu sembolün kullanıldığı televizyon programları günün her saatinde yayınlanabilmekte ve her yaş grubundan izleyici tarafından izlenebilmektedir.

Bu sembolün kullanıldığı televizyon programları günün her saatinde yayınlanabilmekle birlikte, 6 yaşın altındaki çocuklar için olası zararlı içeriğe sahip olabileceğinden bu yaş grubu için ebeveyn gözetimi gerekebilir.

Bu sembolün kullanıldığı televizyon programları günün her saatinde yayınlanabilmekle birlikte, 9 yaşın altındaki çocuklar için zararlı içeriğe sahip olabilmektedir.

[43]Kijkwijzer Resmi İnternet Adresi, https://www.kijkwijzer.nl/kijkwijzer-waarschuwt/page115.html (19/04/2018)

Bu sembolün kullanıldığı televizyon programları akşam saat 20:00'den sonra yayınlanabilmekle birlikte, 12 yaşın altındaki çocuklar için zararlı içeriğe sahip olabilmektedir.

Bu sembolün kullanıldığı televizyon programları akşam saat 22:00'den sonra yayınlanabilmekle birlikte, 16 yaşın altındaki çocuklar için zararlı içeriğe sahip olabilmektedir.

Yayın İçeriği Tanımlaya Yönelik Koruyucu Semboller

Bu sembolün kullanıldığı televizyon programlarında yoğun şiddet unsurları yer almaktadır.

Bu sembolün kullanıldığı televizyon programlarında korku unsurları yer almaktadır.

Bu sembolün kullanıldığı televizyon programlarında yoğun cinsel içerik yer almaktadır.

 Bu sembolün kullanıldığı televizyon programlarında argo ve kaba dil kullanımı yer almaktadır.

 Bu sembolün kullanıldığı televizyon programlarında alkol veya uyuşturucu kullanımı gibi kötü örnek oluşturabilecek unsurlar yer almaktadır.

 Bu sembolün kullanıldığı televizyon programlarında ırk, din, cinsiyet ve milliyet gibi hususlarda ayrımcılık yapan ve karşı tarafı kötü bir şekilde tasvir eden unsurlar yer almaktadır.

Ülkemizde kullanılan koruyucu semboller ile Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Hollanda'da kullanılan koruyucu sembollerin karşılaştırması aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 3. Türkiye, A.B.D, İngiltere ve Hollanda'da kullanılmakta olan koruyucu semboller

A.B.D		İNGİLTERE		HOLLANDA		TÜRKİYE	
Sembol	**Anlam**	**Sembol**	**Anlam**	**Sembol**	**Anlam**	**Sembol**	**Anlam**
TV-Y	Bütün Çocuklar İçin Uygun	**U**	Herkese Uygun		Bütün Yaş Grupları İçin Uygun		Genel İzleyici
TV-Y7	7 Yaş ve Üzeri Çocuklar İçin Uygun	**PG**	Ebeveyn Rehberliğinde İzlenebilir		6 Yaş ve Üzeri İçin Uygun		7 Yaş ve Üzeri İçin Uygun
TV-G	Genel İzleyici	**12A/12**	12 Yaş ve Üzeri İçin Uygun		9 Yaş ve Üzeri İçin Uygun		13 Yaş ve Üzeri İçin Uygun
TV-PG	Ebeveyn Rehberliği ve Gözetiminde İzlenebilir	**15**	15 Yaş ve Üzeri İçin Uygun		12 Yaş ve Üzeri İçin Uygun		18 Yaş ve Üzeri İçin Uygun
TV-14	14 Yaşın Altındaki Çocuklar İçin Uygun Değil	**18**	18 Yaş ve Üzeri İçin Uygun		16 Yaş ve Üzeri İçin Uygun		Şiddet/Korku
TV-MA	Sadece Yetişkin İzleyiciye Yönelik	**R18**	18 Yaş ve Üzeri İçin Uygun(Aşırı Cinsellik İçerir)		Şiddet		Cinsellik
(V)	Şiddet				Korku		Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar
(S)	Cinsellik				Cinsellik		
(L)	Kaba Dil				Kaba Dil		
(D)	Müstehcen Diyalog				Alkol veya Uyuşturucu Kullanımı		
					Ayrımcılık		

Tabloda görüleceği üzere A.B.D'de 10 adet ve Hollanda'da 11 adet olmak üzere yaş grupları ve içerik tanımlayıcı koruyucu sembol kullanılmaktadır. Koruyucu sembol çeşitliliğinin çok fazla olması nedeniyle bu sembollerin izleyici kitlesi tarafından bu anlaşılmasında zorluklar çıkabileceği düşünülmektedir. Tezin üçüncü bölümünde yer alan kamuoyu araştırmasında görüleceği üzere ülkemizde 7 adet koruyucu sembol belirlenmesine rağmen "Cinsellik" ve "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" koruyucu sembollerinin bilinilirlik düzeyinin düşük bir seviyede kaldığı görülmüştür. Bu sebeple ülkemizde belirlenen koruyucu semboller diğer ülkeler ile karşılaştığında toplum tarafından daha rahat anlaşılabilir bir şekilde görselleştirildiği görülmüştür. İngiltere örneğinde ise 6 adet yaş grubunu gösteren koruyucu sembol belirlenmiştir, ancak programın içeriğini tanımlayacak herhangi bir sembolün belirlenmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK VE GENÇLERİN TELEVİZYONUN ZARARLI ETKİLERİNDEN KORUNMASINDA AKILLI İŞARETLER UYGULAMASININ ROLÜ

Tezin bu bölümünde, yaş gruplarına göre çocuk ve gençlerin televizyon ile olan ilişkisi ve koruyucu sembol uygulamasına ilişkin yapılmış kamuoyu araştırmaları analiz edilerek çocuk ve gençlerin televizyonun zararlı etkilerinden korunmasında "Akıllı İşaretler" sisteminin nasıl bir rolü olduğu açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1. ÇOCUK KAVRAMI

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre çocuk; "*Küçük yaştaki erkek veya kız, soy bakımından oğul veya kız, evlat ve bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğul veya kız*" olarak tanımlanmaktadır. [44]

Bu tanımın dışında çocuk kavramına ilişkin muhtelif kaynaklarda farklı tanımlamalara rastlanmaktadır. Örneğin; Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu'na göre çocuk, "*gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan küçük yurttaş*" olarak tanımlanmakta ve çocukluk çağının bitip ergenliğe geçiş sürecine ilişkin kesin bir yaş sınırı belirlenememekle birlikte büyüme ve olgunlaşma evrelerinin kişiden kişiye değişmesi nedeniyle ergenliğe geçiş süreci 11 yaşından başlayarak 15 yaşa kadar sürebileceği ifade edilmektedir.[45] Bir başka tanıma göre çocuk yasal anlamda evli bir

[44] Türk Dil Kurumu "Büyük Türkçe Sözlük", http://www.tdk.gov.tr/ (02/05/2018)
[45] Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2000, s.13.

erkek ve kadının birlikteliğinden oluşan toplumsal bir kurumun, ailenin en küçük bireyidir.[46] Bir başka tanıma göre, bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan ve 1 yaşından 13-14 yaşına kadar olan dönem çocukluk dönemi olarak adlandırılmaktadır.[47]

Yasal düzenlemelere bakıldığında çocuk kavramı için farklı yaş grupları belirlendiği görülmektedir. Türk Medeni Kanununa göre çocuk için bir tanımlama yapılmamakla birlikte erginlik on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar denilerek bu yaş grubunun altındaki kişiler çocuk veya küçük olarak ifade edilmektedir.[48] Türk Ceza Kanununda henüz "18 yaşını doldurmamış kişi" çocuk kabul edilmekle birlikte uygulacak cezanın ağırlığını yaş gruplarına göre farklılaştırma yoluna gidilmiştir. 0-12 yaş grubundaki çocuklar için ceza sorumluluğu olmadığı gerekçesiyle herhangi bir ceza verilmeyerek sadece çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanmaktadır. 12 ile 15 yaş arasındaki çocuklara işledikleri suçlardan ötürü verilecek cezalar hafifletilerek uygulanır. 15 ile 18 yaş aralığındaki çocuklara yine aynı şekilde işledikleri suçlardan ötürü verilecek cezalar hafifletilerek uygulanır ancak cezanın miktarı 12 ile 15 yaş arası çocuklara uygulanandan daha fazladır.[49] İş Kanunda, "*15 yaşından küçük çocukların çalıştırılması yasaktır…. On sekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçiler bakımından yasak olan işler ile on beş yaşını tamamlamış, ancak on sekiz yaşını tamamlamamış genç işçilerin çalışmasına izin verilecek işler, on dört yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış çocukların çalıştırılabilecekleri hafif işler, on altı yaşını doldurmuş fakat on sekiz yaşını bitirmemiş genç işçilerin hangi çeşit işlerde çalıştırılabilecekleri ve çalışma koşulları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından altı ay içinde çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.*" denilerek 15 ile 18 yaş aralığında çalışan kişiler genç olarak kabul edilmiştir.[50]

[46] Nilüfer Öcel, *İletişim ve Çocuk*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2002, s.13.
[47] Orhan Hançerlioğlu*, Felsefe Ansiklopedisi: Kavramlar ve Akımlar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997, s.20.
[48] 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu RG: 08.12.2001, 24607
[49] 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu RG: 12.10.2004, 25611
[50] 4857 sayılı İş Kanunu RG: 10.06.2003, 25134

Türkiyenin de taraf olduğu ve 1989 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin birinci maddesinde, "Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır." denilerek sözleşmeye taraf olan 191 ülkede çocuk kabul edilecek bireyler için yaş sınırı belirlenmiştir.[51]

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanunda çocuklar ve gençler için herhangi bir yaş sınırı belirtilmemekle birlikte sekizinci maddenin ikinci fıkrasında, "*Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz*." [52] denilerek çocuk ve gençler için ortak tedbirlerin alınması yükümlülüğü getirilmiştir.

Her ne kadar 6112 sayılı Kanunda çocuk ve gençler için bir yaş sınırı belirlenmemiş olsa da "Akıllı İşaretler" sistemindeki yaş gruplarına baktığımızda en üst yaş sınırı olarak "18+" koruyucu sembolünün belirlendiği görülmektedir. "Akıllı İşaretler" sisteminde belirlenen yaş grupları ve mevzuat hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, 18 yaşa kadar olan bireylerin çocuk veya genç olarak kabul edilebileceği, dolayısıyla "Akıllı İşaretler" sisteminin bu yaş grubu içerisindeki izleyici kitlesini korumayı hedeflediği düşünülmektedir.

3.2. ÇOCUK GELİŞİMİNDE TELEVİZYONUN ETKİLERİ

Gelişim, organizmada iç ve dış etkenler sonucu, birbirine bağlı ve düzenli biçimde ortaya çıkan, ilerleyici bir dizi değişiklikler olarak tanımlanır. Büyümeden ayrı olarak gelişme, yeni beliren yetenekler ve davranış örüntüleriyle gerçekleşir.

[51] Unicef Türkiye Resmi İnternet Adresi,
https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23a.html (03/05/2018)
[52] 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

Bayhan ve Artan gelişim tanımını "zaman içinde yapıda, düşüncede veya biyolojik ve çevresel etkilere bağlı olarak insan davranışındaki değişmeler ve sürekliliktir" şeklinde açıklamıştır. Gelişim genel anlamda bilişsel, psikososyal ve fiziksel olmak üzere üç alanda oluşur. Gelişim alanları birbirleriyle doğrudan veya karmaşık yollardan etkileşim içindedir. Bu gelişim alanlarını kısaca tanımlamak gerekirse;[53]

- **Bilişsel (zihinsel-algısal) Alan:** *Tüm zihin yetenekleri ve aktiviteleri hatta düşünce organizasyonunu içeren düşünme ve problem çözme ile ilgili zihin süreçlerini kapsar. Algılama, bellek, nedensellik, yaratıcılık, hafıza ve dil gelişimini içerir.*

- **Psikososyal (duyusal) Alan:** *Kişisel özellikler ve sosyal becerilerle ilgilidir. Sosyal koşullara karşı çocuğun kendine özgü davranışlarını, duygularını ve tepkilerini içerir. Kişilik ve kişilerarası gelişim becerilerini kapsar. Sosyal beceriler ve davranışlar gibi kişisel kavramları ve duyguları içerir.*

- **Fiziksel (davranışsal) Alan:** *Duyusal kapasiteler, motor beceriler, fiziksel özelliklerle ilgilidir. Bireyin bedenindeki temel gelişim ve değişimi kapsar. Bu değişmeler uzunluk, ağırlık gibi dış değişimler, kaslardaki değişimlerdir.*

Çocuklar her ne kadar biyolojik açıdan eşit olarak dünyaya gelseler de sosyal ve kültürel ortamlardaki farklılıklar sebebiyle büyüdükçe birbirlerinden farklı karakteristik özelliklere, farklı alışkanlıklara ve farklı değer yargılarına sahip olurlar. Günümüzde çocukların büyüdükleri ortamlarda büyük değişikler meydana gelmiştir. Önceki kuşaklar sokakta oynarken, bisiklete binerken günümüz kuşağı bilgisayar, cep telefonu ile sosyal hayatını şekillendirmekle birlikte aşırı düzeyde de televizyon izleme alışkanlığına sahip olduğu söylenebilir. Televizyonun günümüzde her evde bulunması, medya kuruluşlarının artması ve çocuklara yönelik olarak hazırlanan program sayının artmış olması nedeniyle, çocuklar ve televizyon arasında

[53] Yıldız Dilek Ertürk ve Ayşen Akkor Gül, *Çocuğunuzu Televizyona Teslim Etmeyin,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, s.19.

güçlü bir bağ oluşmuştur. Çocuklar daha okuma yazma öğrenmeden televizyon kahramanlarını takip etmektedir.[54]

Televizyonda günün her saati çocuklara yönelik program yapan kanalların ortaya çıkmasıyla birlikte, program içerikleri daha renkli ve animasyonlu hale gelerek çocuk ile televizyon arasındaki bağlar güçlenmiştir. Çocukların cinsiyetine göre hazırlanan içeriklerde erkek çocuklara yönelik güç odaklı, kız çocuklarına yönelik duygusal ve gösterişin ön plana çıktığı programlar çocuk ile televizyon bağını güçlendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Çocuklar için izleme eyleminin kolay olmasından dolayı alışkanlık yapan televizyon, toplumsal durum ve olaylar konusunda çocuklar için çağımızın vazgeçilmez bilgi kaynağı haline gelmiştir. Verilen bilgi çocuk tarafından doğru olarak kabul edilmekte, sorgulanmamaktadır. Dolayısıyla televizyon gerçek dünya ile eş tutulmaktadır.[55]

Çocuklar ile yetişkinlere yönelik televizyon programları farklı olsa da ekranda olan her şey herkese açıktır. Çocuklar da yetişkinler gibi kanal değiştirme yarışından hoşlanır. Sadece çocuklara yönelik olan programları izlemezler, televizyonu görsel bir eğlence aracı olarak görerek ilgisini çeken her şeyi izlerler. Modern ifşa aracı olan televizyon aracılığı ile yetişkinler dünyasının bütün sırlarını öğrenirler. Yetişkinlere yönelik olarak hazırlanan programları izledikçe kendisinin de büyüdüğü duygusuna kapılarak, erken olgunlaşma sürecine girer ve çocuk programlarını hafife alır ve onları izlemekten keyif almaz. Bu yönü ile televizyon, çocuklar ve yetişkinler arasındaki seviye farkını ortadan kaldırır.[56]

2013 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı tarafından yapılan "Türkiye'de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması" sonuçlarına göre okul çağındaki çocukların %9,8'i okul dışındaki zamanlarda sürekli televizyon izlediğini, %24,4'ü sıklıkla izlediğini, %43,6'sı ara sıra izlediğini, %18.5'i nadiren izlediğini ve %3,7'si hiçbir

[54] Metin Işık "*Televizyon ve Çocuk*", Eğitim Yayınevi, Konya, , 2007b, s.95-96.
[55] a.g.e., s.97.
[56] Mustafa Ruhi Şirin, *Televizyon Çocuk ve Aile*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.10.

zaman izlemediğini ifade etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre okul çağındaki çocukların %96,3'ü gibi büyük bir bölümünün okul dışındaki zamanlarının belirli kısımlarını televizyon başında geçirdikleri görülmektedir.[57] Bu sebeple, çocukların televizyon izledikleri bu süreler içerisinde televizyonun olası zararlı etkilerinden korunmasının sağlanması açısından "Akıllı İşaretler" sisteminin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Fransa'da yapılan bir araştırmaya göre çocuklar bir yıl içerisinde 900 saati okulda geçirirken, TV izlemeye 1200 saat ayırmaktadırlar. Uzmanlar çocukların günde en fazla iki saat televizyon izlemelerini önermektedir. Amerikan Çocuk Bakımı ve Sağlığı Akademisinin araştırmasına göre, 3-5 yaşındaki çocukların günde iki saatten fazla televizyon izlemeleri onları hırçın yapmaktadır. Aşırı miktarda televizyon izleyen çocuklarda ciddi tıbbi rahatsızlıklar görülmektedir. Hırçınlık, huzursuzluk, hiper-aktivite gibi davranış değişiklikleri çocuktaki rahatsızlığın başlıca belirtileri olarak görülmektedir. Çevrelerini yeni kavrayan küçük beyinlerin, televizyon yayınları yüzünden gerçek ve düş dünyası arasında zor ayırım yapabildiklerini belirten Avusturyalı Doktor Ingomar Mutz, bunun çocuklarda uykusuzluk, sürekli korku, fiziksel hareket eksikliği ile çevreye uyum sağlamada zorluklara yol açtığını belirtiyor. Çocukların bu tür rahatsızlıklardan korunması için önerilen yollar şu şekildedir,[58]

- *Çocukların, yalnızca kendilerine yönelik yayınları izlemelerine izin verilmelidir.*
- *Uzun süre ekran başında yalnız kalmaları engellenmelidir.*
- *Televizyon izlemek, kesinlikle çocuğa bir ödül olarak sunulmamalıdır.*
- *Ekran kesinlikle bebek bakıcısı ya da uyumaya yardımcı bir gereç olarak kullanılmamalıdır.*

Televizyon, görsel ve işitsel duyulara hitap eden etkili bir iletişim aracı olması nedeniyle, eğlendirici ve öğretici nitelikli yayınlar ile bireylerin kendilerini

[57] RTÜK, "*Türkiye'de Çocukların Medya Kullanım Alışkanlıkları Araştırması",* Ankara, 2013, s.80.
[58] N. Öcel, (2002), s.280.

tanıyabilmelerine, kişiliklerini geliştirebilmelerine yardımcı olmakta, bununla birlikte kişilere düşünme ve eleştirme fırsatı vermektedir. Televizyon olumlu bazı özelliklerinin yanı sıra, aile içi ve dışı iletişim düzeyini azaltarak çocuğun sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuklar rol model olarak gördükleri televizyon kahramanlarının özelliklerini günlük hayatlarına ve oynadıkları oyunlara yansıtmaktadır. Televizyon kahramanları yaptıkları şiddet içeren hareketler ile çocukları etkileyerek onları daha saldırgan bir hale getirebilir. Bunun nedeni çocukların dürtülerini kontrol etme yeteneğinin zayıf olmasıdır. [59]

Çocuğun gelişimsel süreci kendisine sunulan iletişim araç ve ortamları arasından, bilinçli ve istekli olarak, istediğini seçmek konusunda serbest olmasını zorlaştırır. Çünkü karar verme ve hareketsel olarak uygulayabilme becerileri henüz gelişmekte olduğu için kendi başına sağlıklı seçimler yapamaz, sadece yetişkinin, ailesinin ona sunduklarını kullanırlar.[60]

Çocukluk dönemi kişiliğin oluşumunda ve davranış biçimlerinin belirlenmesinde önemli bir evredir. Televizyonun çocuğun hayatında önemli bir yere sahip olduğu düşünüldüğünde şüphesiz içerisinde barındırabileceği olası zararlı içeriklere karşı çocukların korunması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple çocuğun gelişim aşamaları ve yaşları da dikkate alınarak, çocuğun televizyonun içeriğinden yaş dönemleri itibariyle etkilenme düzeyi ve buna karşı "Akıllı İşaretler" sistemi ile alınacak önlemler dönemler itibariyle ele alınabilir.

3.2.1. (0-2) Yaş Döneminde Çocuk ve Televizyon İlişkisinde Akıllı İşaretlerin Yeri

Piaget'in gelişim evrelerinin ilki olan duygu-motor dönemi (0-2 yaş), bebeğin fiziksel aktivitelere bağlı olarak düşünce geliştirdiği bir dönemdir. İnsanlar doğdukları

[59] Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, s.221.
[60] Y. Dilek Ertürk ve A. Akkor Gül, 2006, s.24.

günden itibaren dünyayı anlamalarına yardımcı olacak bilişsel şemalar geliştirmektedir. Çok çeşitli ve karmaşık olan bu şemalar aynı zamanda zihinsel yapının ve bilginin en temel birimleridir. Televizyon, yayınlardaki hızlı ve akıcı görüntüler ile bebeğin kalıcı şemasal alışkanlıkları oluşturmasını engelleyerek, zararlı etkilerini bebeklik çağından itibaren göstermeye başlamaktadır. Daha durağan ve sakin zihinsel aktivitelere ihtiyacın olduğu bu dönemde televizyon karşısında fazla vakit geçirilmesi, bebeğin etkili bağlantılar kurmasını sağlayan fiziksel beyin gelişimini etkileyeceğinden dikkatin sürekliliği üzerinde bozucu etkiye yol açmaktadır. Televizyona uzun süre maruz kalan bu yaş dönemindeki çocuklarda, konuşma, anlamlı jest ve mimikler, heceleme, agulama, ses çıkarma, cümle kurma gibi gerekli olan fonksiyonların gelişiminde gecikmeler veya yetersizlikler görülebilmektedir.[61]

Öğrenme ve hatırlama becerisi yaşamın ilk haftalarından itibaren mevcuttur. Ebeveyne ve diğerlerine bağlılık, ilk yılın sonlarına doğru oluşmaktadır. Kişisel farkındalık ikinci yılda gelişmektedir. Diğer çocuklara ilgi, dönemin sonuna doğru artmaktadır. 0-3 yaş arasındaki çocukla birlikte paylaşılan zaman, onun kişilerarası iletişime alışmasına ve yavaş yavaş sosyal çevresini tanımasına yol açmaktadır. Çocuk, iletişimin temel esası olan konuşma becerilerinin temelini bu dönemde atmaktadır. Bu dönemde aşırı miktarda televizyona maruz kalan çocuk, duygusal ve sosyal iletişime geçmede zorlanabilmektedir. Televizyon karşısında çocuğu besleme, uyutma gibi davranışlar ileride oluşacak yeme bozuklukları ve uyuma sorunlarının temelini oluşturabilmektedir.[62] 0-2 yaş döneminde çocukların duygusal doyumunun sağlanması ve onunla her bakımdan ilgilenilmesi çocukta sağlam ve güçlü bir psikolojik yapının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu dönem içinde bebeği okşamak, kucaklamak, onunla konuşmak, oynamak, birlikte vakit geçirmek, ona sevildiğini hissettirmek, onu gezdirmek, psikomotor ve psikososyal yönünün gelişimine çok büyük katkılarda bulunmaktadır. Bebek ile birlikte vakit geçirmek, onun insanlar arası ilişkilere yabancılaşmasını engeller ve ilgilenen bakıcısı vasıtasıyla

[61] a.g.e., s.33-34.
[62] a.g.e., s.28.

önce karşısındaki bireyi, aile ortamını ve sonra yavaş yavaş sosyal çevresini tanımasına yol açmaktadır.[63]

Bu yaş döneminde çocuklara, onlarla ilgilenildiğini hissettirmek, onlarla oyun oynamak, sohbet etmek gibi davranışlarda bulunmak çocuğunun hayatının ileriki dönemlerinde psikolojik gelişimine olumlu katkılarda bulunur. Ancak çocuk televizyon karşısında çok fazla vakit geçirdiği takdirde konuşma, gülme, dokunma gibi yapmış olduğu fiziksel eylemlere karşı, her ne kadar televizyonda ses ve görüntü olsa da, çocuk fiziksel olarak herhangi bir geri dönüş alamadığından çocuk için gerekli olan psiko-sosyal yönler eksik veya yetersiz kalacaktır.[64]

0-2 yaş döneminde televizyonun içeriğinden ziyade televizyon izleme faaliyeti çocuğun gelişimine zarar vermektedir. Bu sebeple bu yaş grubundakilere televizyon izletilmemesi gerekmektedir. 0-2 yaş grubu arasındaki çocukların televizyonun olası zararlı etkilerinden korunabilmek için kendileri bir eylemde bulunamayacakları açıktır. Bu nedenle, bu yaş grubundaki çocukların korunmasında ebeveynlere önemli görevler düşmektedir. "Akıllı İşaretler" sisteminde belirlenen ilk yaş grubunun "7 yaş ve üzeri" olduğu düşünüldüğünde bu yaş grubundaki izleyici kitlesi içerisinde olmayan 0-2 yaş aralığındaki çocukların izleyebilecekleri programlar sadece "Genel İzleyici" koruyucu sembolünün olduğu programlardır. Dolayısıyla, 0-2 yaş aralığındaki çocuk televizyona maruz kalıyorsa veya karşısında vakit geçiriyorsa ebeveynler televizyonda yalnızca "Genel İzleyici" koruyucu sembolünün olduğu programları çocuklarının izlemesine müsaade etmelidir.

[63] H. Yavuzer, 2010, s. 13.
[64] Fahri Tümkan, "Televizyondaki Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkisi" http://talimterbiye.mebnet.net/Dergi/4.pdf (24.05.2018)

3.2.2. (2-7) Yaş Döneminde Çocuk ve Televizyon İlişkisinde Akıllı İşaretlerin Yeri

Piaget tarafından "İşlem Öncesi Dönem" adı verilen bu evre, 2-7 yaş arasındaki çocukları kapsamaktadır. Bu dönemde çocuklar benmerkezcidir, öznel olanla nesnel olanı ayıramazlar, genellikle kendi davranışları ile hareketlerini algılama üzerine yoğunlaşmışlardır ve başkalarının görüş açılarını kavrayamazlar. Piaget'ye göre, bu dönemde çocuğun bilinçli hareket etmesi ve belli durumlar karşısında zihinsel düzeyde bir kıyaslama yapmaları beklenemez.[65]

7 yaşın altındaki çocuklar, hayal güçleri fazla olmaları nedeniyle hayal ve gerçeği birbirinden ayırt etmede zorluk yaşayabilmektedirler. Televizyonda izledikleri Süpermen, Hulk gibi karakterlerin gerçek dünyada da yaşadıklarını düşünürler, bu nedenle izlemiş oldukları çizgi film yada sinema karakterlerini taklit etmeye çalışabilirler.[66] Bu durumun yaşandığı örneklerden biri "Pokemon" adlı çizgi filmdir. Çeşitli ülkelerle birlikte Türkiye'de de yayınlanan bu çizgi filmde yer alan karakterleri kendilerine örnek alan iki çocuk kendilerini evlerinin 5. ve 7. kattan attılar. 20 Ekim 2000 tarihli Radikal Gazetesinde yer alan haber şu şekilde verilmiştir: "Pokemon Gibi Atladı". Mersin'de yaşayan Ağırbaş Ailesinin 4 yaşındaki oğlu Ferhat, Pokemon adlı çizgi filmdeki kahramanlara özenerek uçmayı denedi. Oturduğu apartmanın 7. katından atlayan Ferhat'ın yalnızca sol ayağı kırıldı. Ferhat "Neden düştün?" diye soran doktora "Pokemon'u izledim, Pokemon gibi uçtum." dedi. [67]

2-7 yaş arasında çocuklarda, soyut kavramı gelişmediği için televizyonda izledikleri olayları somut olarak yani gerçekmiş gibi algılarlar. Bu dönemde benmerkezci olan çocuk televizyonda yaşanan olayların nedeninin kendisi olduğunu ve o öyle düşündüğü için televizyonda bu sahnelerin gerçekleştiğini düşünebilir. Bu sebeple çocuk, televizyonda gördüğü olayları kendisi de taklit ederek gördüklerini

[65] H. Yavuzer, 2010, s. 86-88.
[66] F. Öktem, M. Sayıl ve S. Çelenk Özen, 2006, s.15.
[67] Dr. Levent Karagöz, *"Televizyon, Çocuk ve Şiddet"* http://www.ajansbir.com/haber-42741---Televizyon_cocuk_ve_siddet.html (12.07.2018)

olduğu gibi yapmaya çalışabilir. Bu dönemde çocukların yaşadıkları olaylar onları hayatları boyunca etkileyebilecektir. Özellikle şiddet ve korku öğeleri soyutlaştırılamadığı için ve gerçekleştiklerinde çocuk tarafından geri dönüşü imkânsız olarak algılandığından bu durum, akla gelen görüntüler ve düşünceler ile günlerce onları rahatsız edebilmektedir.[68] Bu nedenle şiddet içeren bazı çizgi filmler ve animasyonlar bu yaş grubu için zararlı olabilmektedir. Bu yaş aralığındaki çocuklarda, en çarpıcı görüntüye takılıp odaklaşma özelliği belirgindir ve renkli, hızlı, yüksek sesli görüntülere daha çok ilgi gösterme eğilimindedirler. Şiddet içeren görüntüler de genelde hareketli olduğu için çocukların televizyondaki şiddet içeriğiyle karşılaşma olasılığı yüksektir.[69] Medyadaki şiddete maruz kalmada en kritik dönemi, ergenliğe kadar olan çocukluk dönemi oluşturmaktadır. Araştırmalar, 14 aylık çocukların bile model alabildiklerini ortaya koymuştur.[70]

Çocuk ve gençlerin gelişim evreleri göz önüne alınarak 7 yaşına kadar olan çocuklar "Akıllı İşaretler" sisteminde ayrı bir grup olarak belirlenmiştir. Bu yaş grubundaki çocukların televizyondaki içerikten etkilenme düzeyi oldukça yüksektir. Bu sebeple, bu yaş grubundaki çocukların televizyonun olası zararlı içeriğinden korunması amacıyla ebeveynler çocuklarının izlediği programlarla ilgili bilgi sahibi olmalıdır. İzleyicilerin program içeriğine ilişkin bilgi almasının sağlanması açısından "Akıllı İşaretler" sistemi önemli bir görevi ifa etmektedir. "Akıllı İşaretler" sisteminde belirlenen ilk yaş grubunun "7 yaş ve üzeri" olduğu düşünüldüğünde bu yaş grubundaki izleyici kitlesi içerisinde olmayan 7 yaşın altındaki çocukların izleyebilecekleri programlar sadece "Genel İzleyici" koruyucu sembolünün olduğu programlardır.

[68] Y. Dilek Ertürk ve A. Akkor Gül, 2006, s.35.
[69] F. Öktem, M. Sayıl ve S. Çelenk Özen, 2006, s.14-15.
[70] Milli Eğitim Bakanlığı, *Öğrencilerin Televizyon İzleme Alışkanlıkları,* Ankara, 2008, s.29.

3.2.3. (7-12) Yaş Döneminde Çocuk ve Televizyon İlişkisinde Akıllı İşaretlerin Yeri

7-12 yaş aralığındaki çocuklar, Piaget tarafından "Somut işlemler dönemi" olarak adlandırılan bu dönemde, zihinsel gelişim sürecinde önceki döneme göre daha esnek ve daha mantıklı olmaktadır. Çocuk, artık kendi bakış açısıyla bir başkasının bakış açısı arasında bağlantı kurabilmektedir. Çocuk, nedensel farklılıkları ayırt edebilmekte ancak kimi zaman halen mantıksal sonuçlar çıkarmakta zorlanabilmektedir. Gelişmeye başlayan soyut düşüncenin etkisiyle çocuk, televizyondaki görüntüleri erişkin düzeyine yakın bir biçimde yakalamaya çalışmaktadır. Çocuğun bilişsel ve sosyal düzeydeki büyük değişimi, bilgi işleme yeteneğindeki gelişimi yanında algısal düşünceden sembolik düşünceye kayması televizyon içeriklerine dair bütünün parçalarını tamamlamasını sağlamaktadır. Analiz yeteneğinin gelişmesi ile birlikte birden fazla tutum ya da boyut temelinde ayrıştırma ve genellemeler çocuğun kendi yaşantılarından yola çıkarak belirlenir.[71]

Genellikle çocukluğun bitiş dönemi olarak nitelendiren bu dönemde çocuklar, yapabileceklerinin sınırlarını keşfetmeye çalışırken yeni yetenekler kazanmakta ve bu yetenekleri kendi tarzlarında nasıl en iyi şekilde kullanabileceklerini öğrenmektedirler. Çocuklar, hayatı sorgulamaya ve anlamlandırmaya çalıştıkları bu dönemde kendi yeteneklerini denemekte ve kurallar keşfetmektedirler. Ayrıca değer yargılarının ne olduğunu ve bunların kendilerine nasıl katkıda bulunduğunu düşünmektedirler. Sorular sorarak, aynı anda birçok aktiviteyi yürüterek, karşılaştırmalar yaparak, ebeveynlerinin kurallarını sonuna kadar deneyerek, karşı çıkarak, daha önceki görevlerini tekrar keşfederek gerçekleştirdikleri değer yargılarının ve kuralların araştırılması; çocuklara kendilerine nasıl bakacaklarını ve yaşamlarına nasıl yön vereceklerini öğretmektedir. Kısacası bu dönem çocukların daha çok sorgulamaya ve bu sayede hayatı anlamlandırmaya başladıkları dönemdir.[72]

[71] Y. Dilek Ertürk ve A. Akkor Gül, 2006, s.35.
[72] M. Işık, 2007b, s.62.

Bu dönemde çocuk, somut olayları anlamakla birlikte soyut olayları kavramakta zorlanır. Ancak 10 yaşından itibaren soyut düşünme yetilerinde yüksek bir gelişim olan çocuk, mizah, parodi, kinaye (ironi), ve hiciv, yergi (satire) gibi soyut düşünce özelliklerini göstermeye başlar. Kendisine verilen mesajı olduğu gibi algılar, mesajın içerisindeki mecazları ya da dolaylı anlatımı kavrayamaz. Bu nedenle bu yaş grubundaki çocuklara iletilecek mesajın içeriği önemlidir.[73]

Bununla birlikte bu dönemde; bir gruba ait olma gereksinimi önem kazanır. Kendi yaş grubundan hemcinsleriyle birlikte zaman geçirmek ister ve onlarla yakın ilişkiler kurar. Genellikle kendi yaş grubundaki insanların davranışlarını örnek alırlar, bu sebeple televizyonda verilen yayınlarda bu yaş grubundaki kişilerin okullarda çete kurmaları ya da uyuşturucu madde kullanımı gibi olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar sergiledikleri sırada ekrana yansıtılmaları çocukların yanlış figürleri örnek olarak almasına sebebiyet verebilecektir. Ayrıca bu dönemde çocuklar, bir şeyleri başarmak, kendini kanıtlamak ister ve bunun için çaba sarf eder, bu sebeple başarıya ulaşmak için yanlış yolları kullanan insanları izlemesi sakıncalıdır.[74]

Çocuklar yetişkinler için hazırlanmış televizyon programlarını tam olarak anlayamazlar. Örneğin kendini savunan veya birilerini korumaya çalışırken şiddet uygulayan bir kahraman figürü ile kötülük yapmak amacı ile şiddet uygulayan bir kişinin davranışının birbirinden farklı olduğunu algılayamazlar.[75]

Yaş gruplarına göre çocuk ve gençlerin gelişim evreleri incelendiğinde 7-12 yaş grubu arasındaki çocukların televizyonda yer alan olumsuz örnek olabilecek içeriklerden etkilendiği görülmektedir. Bu sebeple, bu yaş grubu içerisinde bulunan çocukların izleyeceği televizyon programlarında kullanılan koruyucu semboller sadece "Genel İzleyici" ve "7 yaş ve üzeri" olmalıdır.

[73] F. Öktem, M. Sayıl ve S. Çelenk Özen, 2006, s.15-16.
[74] a.g.e., s.15-16.
[75] A. Yörükoğlu, 2000, sy.99.

3.2.4. (12-18) Yaş Döneminde Çocuk ve Televizyon İlişkisinde Akıllı İşaretlerin Yeri

Piaget'in "Formel-Soyut İşlemler Dönemi" olarak tanımladığı bu dönemde çocuklar, görüşlerini destekleyecek düşünce kurallarını ve mantık yollarını bulmaya başlarlar.[76] Piaget'ye göre 12 yaşından sonra başlayan ve yetişkin düzeyinde mantıksal çıkarımların bulunduğu bu dönemde, soyut düşünme ve soyut kavramları kullanma yeteneği gelişir. Bu dönemde genç her ne kadar benmerkezci olsa da başkalarının düşüncelerini anlamaya başladığı için onların ne diyeceğini merak eder. Göreli kavramlar bu dönemde edinilir. Birey hipotezler kurar, denemeler yapar, mantıklı açıklamalarda bulunur ve genellemeler yapar. Küçük çocuklarda gözlenen tümevarım türünden akıl yürütme yerine tümdengelim düşünme tarzı, hayali ve irrasyonel düşünceler görülür. Bu dönem çocukları, her konuda kuramlar formüle ederler, gerçek olanlardan başka olasılıklarla da ilgilenirler.[77]

Kimlik arayışına girilen bu dönemde genç, meydan okuma ve sorgulamalarda bulunarak, nasıl bir genç yetişkin olacağı sorusuna yanıt arar. Bir düşünce yapısını benimsemeye ve buna bağlı değer yargılarının davranışlarına yön göstermesine çalışır. Otoritenin koyduğu kurallara karşı koyarak ve sınırlarını zorlayarak riskli hareketlerde bulunabilir. Kimlik arayışının yaşandığı bu dönemde olumsuz örnek oluşturabilecek davranışların dikkat çekici bir şekilde sunulması, ya da gençlik dönemine özgü bir değer olarak aktarılması bu tür davranışların taklit edilme olasılığını artıracaktır. Televizyonda sürekli olarak karşılaşılan aşırı cinsellik ve şiddete dayalı programlar sağlıklı bir zihinsel ve fiziksel gelişimi engelleyebilir. Gençlik döneminde hırsızlık, vandalizm ve kavga gibi suç teşkil edebilecek davranışlarda artışların olduğu çeşitli araştırmalar sonucunda görülmüştür. Bu tarz davranışlar içeren programlar gençlere çekici gelmektedir.[78]

[76] H. Yavuzer, 2010, s. 267.
[77] Hasan Bacanlı, *Gelişim ve Öğrenme,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, sy.69.
[78] F. Öktem, M. Sayıl ve S. Çelenk Özen, 2006, s.16-17.

J.L. Singer ve D.G. Singer tarafından İngiltere'de 1980 yılında televizyonun çocuklar üzerindeki etkisi ölçmeye yönelik olarak yapılan bir araştırmada, yatılı okulda okuyan 13-16 yaş arasındaki iki öğrenci grubundan birine 15 gün süresince sadece komedi ve sosyal içerikli programlar, diğer gruba ise şiddet içerikli filmler izlettirilmiştir. Araştırma sonucunda ilk grupta hoşgörü, tartışma, iletişim ve gülme düzeyinin; ikinci grupta ise, sözel ve fiziksel saldırganlık düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.[79]

Yapılan araştırmalara göre A.B.D.'de bir çocuk 18 yaşına gelinceye kadar televizyonda en az 30 bin adam öldürme sahnesi izlemektedir. Sürekli olarak tabanca, bıçak, yumruk kullanıldığını gören çocuklar sorunları çözmenin tek yolunun saldırganlık ve şiddet olduğunu düşünürler. Öldürme olaylarını bir süre sonra kanıksar; duygusal tepkileri küntleşir, olağandışı durumları bile olağan karşılama eğilimi geliştirirler.[80]

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, bu yaş grubundaki çocuk ve gençlerin, televizyonlarda karşılaştığı şiddet, cinsellik, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar gibi içeriklerden etkilenmesi muhtemeldir. Bu sebeple, "Akıllı İşaretler" sistemi ile programın içeriğine ilişkin bilgi sahibi olan ebeveynler 18 yaşından küçük olan çocuklarının "18 yaş ve üzeri" koruyucu sembolü bulunan programları izlemesini engellemelidir. Ayrıca koruyucu sembol ile yayın içeriğine bilgi sahibi olan çocuk veya genç kendi iradesi ile de zararlı içeriği izlemekten kaçınabilecektir. Bu yaş grubu içerisinde bulunan çocuk ve gençlerin izleyeceği televizyon programlarında kullanılan koruyucu semboller "Genel İzleyici", "7 yaş ve üzeri" ve "13 yaş ve üzeri" olmalıdır.

[79] Milli Eğitim Bakanlığı, *Öğrencilerin Televizyon İzleme Alışkanlıkları,* Ankara, 2008, s.29.
[80] A. Yörükoğlu, 2000, sy.99.

3.3. TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARIN TELEVİZYON İZLEME ALIŞKANLIKLARI VE "AKILLI İŞARETLER" SİSTEMİNE İLİŞKİN YAPILAN KAMUOYU ARAŞTIRMALARININ ANALİZİ

Bu bölümde, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı tarafından çocukların televizyon izleme ve medya kullanma alışkanlıkları ile "Akıllı İşaretler" sistemine ilişkin yapılan çeşitli kamuoyu araştırmaları neticesinde edilen veriler analiz edilecektir.

3.3.1. Türkiye'de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması (2013) ve İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması (2006)

2013 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı tarafından 1-12. sınıflarda okuyan 6-18 yaş arası çocuklara yönelik olarak yapılan "Türkiye'de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması" ile "Akıllı İşaretler" sisteminin hayata geçirildiği 2006 yılında 7-14 yaş arası çocuklara yönelik olarak yapılan "İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması'nın televizyona ilişkin bilgiler kısmı üzerinde durularak çocuk ve gençlerin kitle iletişim aracı olarak televizyon ile ilişkisinin tespiti amacıyla sorulan sorular neticesinde elde edilen veriler analiz edilecektir. "Akıllı İşaretler" sisteminin önemi ve gerekliliğinin ortaya çıkması açısından aşağıda sunulan araştırma sonuçlarının önemli olduğu düşünülmektedir.

-Çocuk ve gençlerin evlerinde hangi iletişim araçlarının bulunduğuna ilişkin sorulan soru neticesinde aşağıdaki veriler elde edilmiştir.[81]

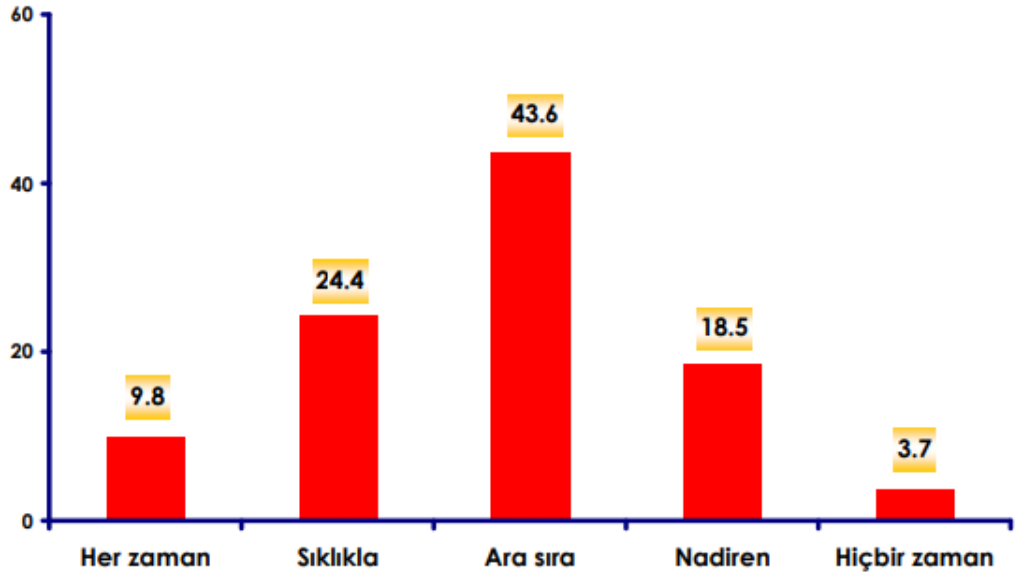
[81] RTÜK, "*Türkiye'de Çocukların Medya Kullanım Alışkanlıkları Araştırması",* Ankara, 2013, s.65

Tablo 4. "Evinizde aşağıdaki iletişim araçlarından hangileri bulunmaktadır?" sorusuna verilen cevapların dağılımı (%)

İLETİŞİM ARACI	SAYI	YÜZDE (%)
Televizyon	4.215	97,9
Bilgisayar/Tablet	3.173	73,7
İnternet	2.710	63,0
Sabit Telefon	1.919	44,6
Radyo	1.649	38,3

Tablo 3.'te araştırmaya katılan 4.306 öğrenciden 4.215' i (%97) evinde iletişim araçlarından biri olan televizyonun olduğunu ifade etmektedir. Araştırma sonuçlarından da görüleceği üzere 6-18 yaş grubu arasındaki öğrencilerin en rahat şekilde ulaşabileceği iletişim aracının televizyon olduğu açıktır.

-Çocuk ve gençlerin okul zamanı dışındaki vakitlerinde neler yaptıklarına ilişkin çeşitli sorular sorulmuştur. Okul dışındaki zamanlarınızda televizyon izleme etkinliğini ne sıklıkta yaparsınız sorusuna verilen cevaplar şekil 2.'de gösterilmektedir.[82]

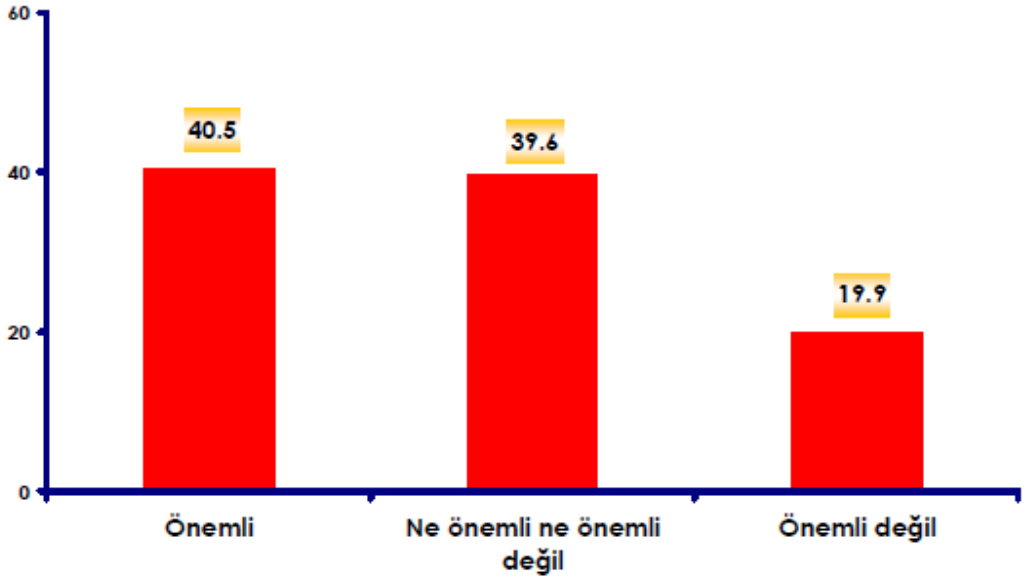

Şekil 2. "Okul dışındaki zamanlarınızda televizyon izleme etkinliğini ne sıklıkta yaparsınız?" sorusuna verilen cevaplar

[82] a.g.e., s.80

Araştırma sonuçlarından da görüleceği üzere okul çağındaki çocukların %9,8'i okul dışındaki zamanlarda sürekli televizyon izlediğini, %24.4'ü sıklıkla izlediğini, %43.6'sı ara sıra izlediğini, %18.5'i nadiren izlediğini ve %3.7'si hiçbir zaman izlemediğini ifade etmiştir. Buna göre okul çağındaki çocukların %96.3'ü gibi büyük bir bölümünün okul dışındaki zamanlarının hepsini veya bir kısmını televizyon başında geçirdiklerini söylemek mümkündür.

-Çocuk ve gençlere yöneltilen "Televizyonun sizin için önemi nedir?" sorusuna verilen cevaplar şekil 3.'de gösterilmektedir.[83]

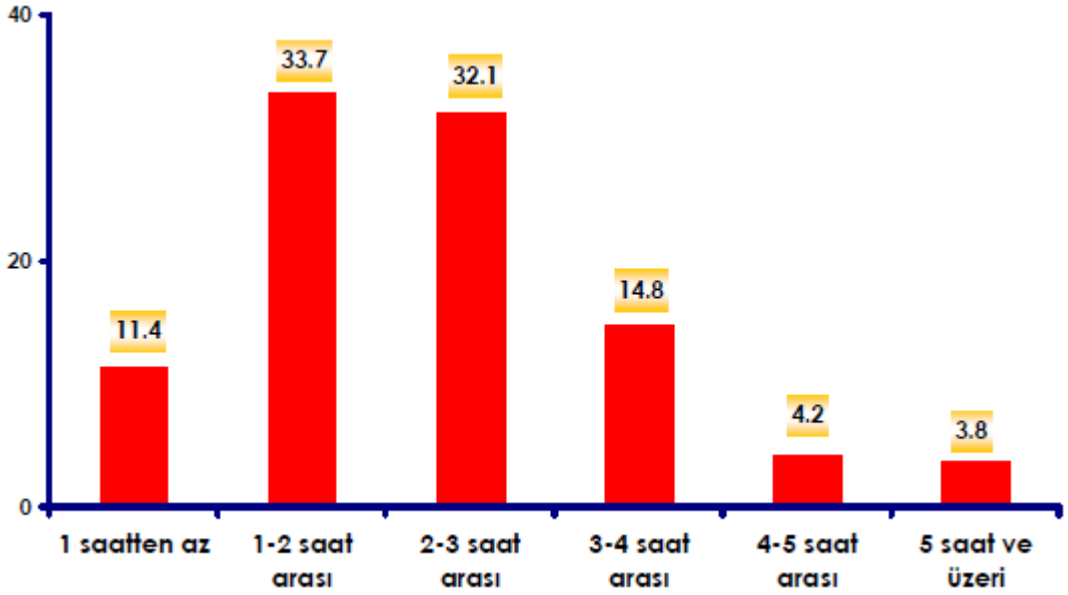

Şekil 3. "Televizyonun sizin için önemi nedir?" sorusuna verilen cevaplar

Araştırma sonuçlarından da görüleceği üzere okul çağındaki çocukların %40,5'i televizyonun önemli olduğunu, %39,6'sı ne önemli ne de önemli olmadığını ve %19,9'u önemli bulmadığını belirtmektedir.

[83] a.g.e., s.118

-Çocuk ve gençlere yöneltilen "Günde ortalama kaç saat TV izliyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar şekil 4.'de gösterilmektedir.[84]

Şekil 4. "Günde ortalama kaç saat TV izliyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar

Araştırma sonuçlarından da görüleceği üzere okul çağındaki çocukların %11,4'ü günde 1 saatten az televizyon izlediğini, %33,7'si 1-2 saat arası televizyon izlediğini, %32,1'i 2-3 saat arası televizyon izlediğini, %14,8'i 3-4 saat arası televizyon izlediğini, %4,2'si 4-5 saat arası televizyon izlediğini ve %3,8'i 5 saat ve üzerinde televizyon izlediğini belirtmiştir. Buna göre okul çağındaki çocukların %88,6'sı gibi büyük bir bölümünün günde 1 saatten fazla televizyon izlediğini söylemek mümkündür.

[84] a.g.e., s.137

-İlköğretim çağındaki çocuklara yöneltilen "En çok izlenen TV programları?" sorusuna verilen cevaplar şekil 5.'de gösterilmektedir.[85]

En çok izlenen TV programları...	#	%
Çizgi Film	1240	72.1
Yerli Diziler	1205	70.1
Yarışma programları	847	49.3
Filmler	787	45.8
Çocuk Programlar	767	44.6
Müzik-klip-eğlence	763	44.4
Belgesel	731	42.5
Haberler	721	41.9
Spor Programları	562	32.7
Yabancı diziler	402	23.4
Reklamlar	378	22.0
Diğer	20	1.2

Şekil 5. "En çok izlenen TV programları?" sorusuna verilen cevaplar

Araştırma sonuçlarından görüleceği üzere ilköğretim çağındaki çocukların en çok izlediği program türleri %72,1 oranı ile çizgi film, 70,1 oranı ile yerli diziler, % 49,3 oranı ile yarışma programları, % 45,8 oranı ile filmler ve % 44,6 oranı ile çocuk programlarıdır.

[85] RTÜK, *İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları*, RTÜK, Ankara, 2006, s.35.

-İlköğretim çağındaki çocuklara yöneltilen "Televizyonda izlenmesinden rahatsızlık duyulabilecek görüntüler var mı?" sorusuna verilen cevaplar şekil 6.'de gösterilmektedir.[86]

Televizyonda izlemekten rahatsız olduğun görüntüler var mı ?						
Görüntüler	EVET		HAYIR		Cevapsız	
	#	%	#	%	#	%
Açık saçık ve çıplaklık içeren görüntüler	1421	82.7	283	16.5	15	0.9
Kavga-şiddet görüntüleri	1222	71.1	483	28.1	14	0.8
İnsanların üzüldüğünü-ağladığını gösteren görüntüler	1192	69.3	505	29.4	22	1.3
Savaş görüntüleri	1104	64.2	597	34.7	18	1.0
Korkunç sahneler	806	46.9	888	51.7	25	1.5

Şekil 6. "Televizyonda izlenmesinden rahatsızlık duyulabilecek görüntüler var mı?" sorusuna verilen cevaplar

Araştırma sonuçlarından görüleceği üzere ilköğretim çağındaki çocukların televizyonda izlemekten en rahatsız olduğu görüntüler % 82,7 oranı ile "Açık saçık ve çıplaklık içeren görüntüler", % 71,1 oranı ile "Kavga-şiddet görüntüleri", % 69,3 oranı ile "İnsanların üzüldüğünü-ağladığını gösteren görüntüler", % 64,2 oranı ile "Savaş görüntüleri" ve % 46,9 oranı ile "Korkunç sahneler" olarak sıralanmaktadır. Elde edilen bu veriler, "Akıllı İşaretler" sisteminde yayın içeriğine ilişkin bilgi vermek amacıyla kullanılan "Cinsellik", "Şiddet /Korku" ve "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" koruyucu sembollerinin yerindeliğini ortaya koymaktadır.

[86] a.g.e, s.44.

Çocukların televizyon izleme ve medya kullanma alışkanlıklarına ilişkin yapılan çeşitli kamuoyu araştırmalarından, çocukların en rahat şekilde ulaşabileceği iletişim aracının televizyon olduğu ve televizyon karşısında oldukça fazla zaman geçirdikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte çocukların televizyonda sadece kendilerine yönelik hazırlanan programları değil aynı zamanda yetişkinlere yönelik olarak hazırlanan yerli ve yabancı diziler, sinema ve yarışma programlarını da izledikleri görülmektedir. Çocuklar ayrıca bu programlarda yer alan şiddet, müstehcenlik ve korku öğelerinin bulunduğu görüntülerden rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir. Bu durumda televizyonun çocuk ve gençler tarafından sıklıkla takip edildiği ülkemizde televizyon programlarının içeriğine ilişkin bilgilendirme yapmanın ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. "Akıllı İşaretler" sistemi sayesinde yapılacak bilgilendirme ile çocuk ve gençler programın sadece hangi yaş grubuna uygun olduğunu değil ayrıca içerik tanımlayıcı semboller ile "Şiddet/Korku", "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" ve "Cinsellik" içeren yayınlar hakkında da bilgi sahibi olmaktadırlar.

3.3.2. Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması (2012)

2012 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı tarafından 21 ilde 2.552 kişiden oluşan bir örneklem grubu ile yapılan "Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması"nın "Akıllı İşaretler" sistemine ilişkin kısmı üzerinde durularak, ülkemizde bu sisteme dair ne düzeyde bir bilgi olduğu, koruyucu sembollerin işlevini yerine getirip getiremediği ve sistemin ne derecede faydalı bulunduğu gibi sorular neticesinde elde edilen veriler incelenmiştir.

-Koruyucu sembollerin bilinilirlik düzeyine ilişkin yapılan araştırma neticesinde aşağıda yer alan veriler elde edilmiştir.[87]

Tablo 5. Koruyucu sembollerin (Akıllı İşaretler) bilinilirlik düzeyi (%)

Koruyucu Sembol		Yüzde (%)
	Korku, Şiddet	80,1
	Cinsel İçerik	65,9
	Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar	39,4
	Genel İzleyici	87,7
	7 Yaş ve Üzeri	90,2
	13 Yaş ve Üzeri	90,1
	18 Yaş ve Üzeri	90,3

Araştırma sonuçlarına göre yaş gruplarını gösteren koruyucu semboller ile "Korku/Şiddet" koruyucu sembolü katılımcılar tarafından %80 ve üzeri gibi yüksek bir oranda bilinilirliğe sahipken cinsel içerik ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlara ilişkin semboller %65,9 ve %39,4 gibi diğerlerine nazaran görece düşük bir oranda bilinilirliğe sahiptir. "Akıllı İşaretler" sisteminin işlevselliğinin artırılabilmesi amacıyla düşük oranda bilinilirliğe sahip bu koruyucu sembollerin bilinilirliğinin artması için Üst Kurul tarafından kamu spotu hazırlanarak veya medya okuryazarlığı kapsamında bir çalışma yapılarak bu sembollerin tanıtımın yapılması ya da insanlar tarafından daha kolay anlaşılabilecek sembollerin belirlenmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

[87] RTÜK, *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması,* Ankara, 2013, s. 142

-"Akıllı İşaretler" sisteminin program tercihlerine etkisinin ne düzeyde olduğuna ilişkin araştırma neticesinde aşağıdaki veriler elde edilmiştir.[88]

Tablo 6. "Koruyucu sembol sisteminin (Akıllı İşaretler) program tercihlerine etkisi var mıdır?" sorusuna verilen cevapların sosyo-ekonomik göstergelere göre dağılımı (%)

	Etkili	Etkisi Yok	Fikrim Yok	Toplam
CİNSİYET				
Kadın	54,1	29,0	16,9	100
Erkek	53,6	33,5	12,9	100
YAŞ GRUPLARI				
15-20 arası	52,2	35,5	12,3	100
21-25 arası	52,2	34,9	12,9	100
26-30 arası	58,7	29,5	11,8	100
31-35 arası	59,3	30,7	9,9	100
36-40 arası	56,0	29,6	14,3	100
41-50 arası	53,6	31,0	15,4	100
51-60 arası	48,9	25,7	25,4	100
61 ve üzeri	35,8	30,9	33,3	100
MEDENİ DURUM				
Evli	55,8	28,6	15,7	100
Bekar	52,7	34,6	12,7	100
Dul / Boşanmış	34,4	40,0	25,6	100
EĞİTİM DÜZEYİ				
Düşük Eğitimliler	51,4	28,9	19,7	100
Orta Eğitimliler	57,9	32,1	10,0	100
Yüksek Eğitimliler	52,2	36,6	11,1	100
MESLEK GRUPLARI				
Ev hanımı, İşsiz, Öğrenci vb.	50,4	30,1	19,5	100
Esnaf,Sanatkar,İşçi,Memur	57,1	32,4	10,4	100
Mesleki prestiji yüksek olanlar	54,6	32,0	13,4	100
COĞRAFİ BÖLGELER				
Marmara Bölgesi	53,5	33,7	12,8	100
Ege Bölgesi	56,3	29,1	14,6	100
Akdeniz Bölgesi	63,6	19,1	17,3	100

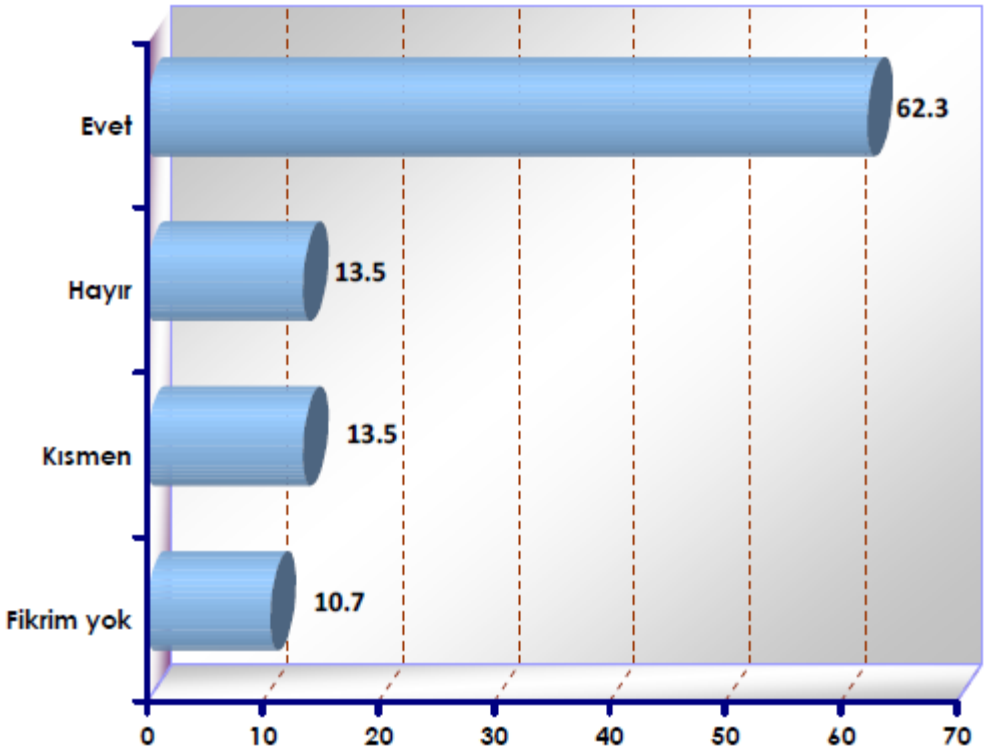
[88] a.g.e., s. 137-138

İç Anadolu Bölgesi	55,9	33,7	10,4	100
Karadeniz Bölgesi	54,6	34,0	11,3	100
Doğu Anadolu Bölgesi	39,4	25,4	35,2	100
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	33,8	33,1	33,1	100
GELİR DÜZEYLERİ				
0-1000 TL	52,3	27,3	20,4	100
1001-2000 TL	53,8	35,0	11,2	100
2001-3000 TL	58,9	28,7	12,4	100
3001-4000 TL	51,5	32,3	16,2	100
4001-5000 TL	50,9	33,3	15,8	100
5001 TL ve Üzeri	58,1	37,2	4,7	100
TÜRKİYE ORTALAMASI	**53,8**	**31,3**	**14,9**	**100**

Araştırma sonuçlarına göre ortalama olarak katılımcıların %53,8'si koruyucu sembollerin program tercihlerinde etkili olduğunu belirtirken, %31,3'ü etkisiz, %14,9'u da konuya ilişkin fikrinin olmadığını belirtmektedir. Bu oranlar cinsiyet, yaş grupları, medeni durum, eğitim düzeyi, meslek grupları, coğrafi bölgeler, gelir düzeyleri gibi çeşitli toplum kesimleri arasında farklılıklar göstermektedir. Örneğin, coğrafi bölgeler arasında Doğu Anadolu Bölgesi ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde koruyucu sembollerin program tercihlerinde etkili olduğuna ilişkin oranlar %39,4 ile %33,8 iken diğer bölgelerde bu oranın %50'lerin üzerinde olduğu görülmektedir. Ayrıca bu iki bölgede konuya ilişkin olarak "fikrim yok" cevabının oranı %35,2 ile %33,1 gibi bir oranla diğer bölgelerin çok üzerindedir. Bu sebeple, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde ilgili bakanlıklarla işbirliği yapılarak medya okuryazarlığı kapsamında koruyucu sembollerin tanıtımının yapılmasının "Akıllı İşaretler" sisteminin işlevselliğini artıracağı düşünülmektedir.

Bununla birlikte, katılımcıların yarısından fazlasının "Akıllı İşaretler"in program tercihlerinde etkili olduğunu belirtmesinden dolayı "Akıllı İşaretler" sisteminin ne kadar önemli bir görevi ifa ettiği tekrar anlaşılmaktadır. Ancak "Akıllı İşaretler"in bilinirlik düzeyi daha yüksek olmasına rağmen program tercihlerinde etkisinin daha düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu sebeple, izleyicilerin bilinçlendirilmesine ve program tercihlerinde "Akıllı İşaretler" sisteminin daha etkin olmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

-“Akıllı İşaretler” sisteminin faydalı bulunup bulunmadığına ilişkin soru neticesinde aşağıdaki veriler elde edilmiştir.[89]

Şekil 7. “Koruyucu sembol sistemi (Akıllı İşaretler) uygulamasını faydalı buluyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların % 62,3’ü “Akıllı İşaretler” sistemini faydalı bulduklarını, %13,5’i faydalı bulmadıklarını, %13,5’i kısmen faydalı bulduklarını, %10,7’si konuya ilişkin fikirlerinin olmadığını beyan etmiştir. Bu oranlara bakıldığında “Akıllı İşaretler” sisteminin faydalı bulunduğunu gösteren % 62,3’lük oranın görece düşük bir oran olduğu söylenebilir. Bu sebeple RTÜK bünyesinde yapılacak çalışmalarla “Akıllı İşaretler” sisteminin işlevselliği artırılarak bu sistemin insanlar için daha faydalı bir hale getirilmesinin çocuk ve gençlerin televizyonun olası zararlı içeriğinden korunması açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir.

[89] a.g.e., s. 133

-“Akıllı İşaretler” sisteminde koruyucu sembollerin program içeriğine uygun kullanılıp kullanılmadığına ilişkin araştırma neticesinde aşağıdaki veriler elde edilmiştir.[90]

Tablo 7. Koruyucu sembollerin (Akıllı İşaretler) program içeriğine uygun kullanılıp kullanılmadığına ilişkin düşünceler (%)

Koruyucu Sembol	Doğru kullanılıyor	Bazen doğru kullanılıyor bazen kullanılmıyor	Doğru kullanılmıyor
	67,0	22,5	10,5
	58,1	28,6	13,3
	54,2	29,6	16,2
	69,0	21,0	10,0
	67,5	21,7	10,7
	68,0	21,7	10,3
	67,4	21,7	10,9
ORTALAMA	**64,5**	**23,8**	**11,7**

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların ortalama %64,5’i koruyucu sembollerin program içeriğine uygun olarak kullanıldığını, %23,8’i bazen doğru kullanılıp bazen doğru kullanılmadığını, %11,7’si doğru kullanılmadığını düşünmektedir. Araştırma sonuçlarından elde edilen ortalama oranlar incelendiğinde koruyucu sembollerin program içeriğine uygun olarak kullanıldığını düşünenlerin %64,5 gibi görece düşük bir oran olduğu görülmektedir. Bu sebeple, “Akıllı İşaret” sisteminin doğru bir şekilde kullanımının sağlanması amacıyla medya hizmet sağlayıcı

[90] a.g.e., s.143.

kuruluşların görevlendirdiği kodlayıcılara verilen eğitimlerin artırılması gerektiği değerlendirilmektedir.

"Akıllı İşaretler" sistemine yönelik yapılan kamuoyu araştırması sonuçlarından; "Cinsellik" ve "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" koruyucu sembollerinin bilinilirlik düzeyinin diğer koruyucu sembollerden düşük olduğu, "Akıllı İşaretler"in program tercihlerinde etkisinin Doğu Anadolu Bölgesi ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde diğer bölgelere göre daha az düzeyde olduğu görülmüştür. Bu sebeple RTÜK tarafından, koruyucu sembollerin bilinilirliğinin ve program tercihlerine etki düzeyinin artırılması amacıyla kamu spotu hazırlanması ve ilgili bakanlıkla işbirliği yapılarak medya okuryazarlığı kapsamında çeşitli eğitimlerin verilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Ayrıca, katılımcıların % 62,3'ünün "Akıllı İşaretler" sistemini faydalı bulduğu ve %64,5'inin koruyucu sembollerin program içeriğine uygun olarak kullanıldığını düşündüğü görülmektedir. Bu oranların "Akıllı İşaretler" sistemi ile hedeflenen amacın gerçekleşmesi açısından görece düşük olduğu ve bu oranların artırılabilmesi için kodlama formunun program içeriğine uygun olarak doldurulmasının sağlanması amacıyla RTÜK tarafından medya hizmet sağlayıcı kuruluşların görevlendirdiği kodlayıcılara verilen eğitimlerin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜST KURUL KARARLARI BAĞLAMINDA AKILLI İŞARETLER UYGULAMASININ İNCELENMESİ

Tezin bu bölümünde, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından 6112 sayılı Kanunun 24. maddesi gereğince alınan 10 adet Üst Kurul kararı ve 8. maddesinin ikinci fıkrası gereğince alınan 10 adet Üst Kurul kararı ile bu kararlara konu olan televizyon programları SKAAS'ta[91] incelenmiştir. Sonrasında ise, incelenen Üst Kurul kararlarında yer alan gerekçeler ve televizyon programlarının içeriğinin tezin birinci bölümünde detaylıca açıklanan "Akıllı İşaretler" kodlama formuna işlenmesi neticesinde elde edilen koruyucu semboller, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların belirlemiş oldukları koruyucu sembollerle karşılaştırılarak "Akıllı İşaretler" sisteminin işlevselliği analiz edilecektir.

4.1. 6112 SAYILI KANUNUN 24. MADDESİ KAPSAMINDA ALINAN ÜST KURUL KARARLARI

6112 sayılı Kanunun "Koruyucu Sembol Sistemi" başlıklı 24. maddesi ile *"(1) Medya hizmet sağlayıcılar, koruyucu sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirir. (2) Koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir. (3) Bu madde Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu hakkında da uygulanır."*[92] hükmü getirilmiştir. Bu madde ile "Akıllı İşaretler" sisteminin medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından zorunlu

[91] SKAAS: RTÜK'ün radyo ve televizyon yayınlarını kaydetmek üzere kullandığı Sayısal Kayıt Arşiv ve Analiz Sistemi
[92] 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

olarak kullanılması sağlanmıştır. Üst Kurul tarafından 24. madde hükmü gereğince, koruyucu sembol kullanmayan ya da yayın içeriğine uygun olmayan sembolleri kullanan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara çeşitli müeyyideler uygulanmaktadır. 6112 sayılı Kanunun resmi gazetede ilan edildiği 03.03.2011 tarihi ile 29.03.2018 tarihi arasındaki dönemde 24. maddenin 1. fıkrası hükmü gereğince 67 adet ve 24. maddenin 2. fıkrası hükmü gereğince 40 adet olmak üzere 107 adet Üst Kurul kararı alınmıştır. Üst Kurul kararlarının yıllara ve program türlerine göre dağılımını gösteren tablolar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 8. 24. maddenin 1. Fıkrasının ihlali nedeniyle alınan 67 adet Üst Kurul kararının dökümü

Program Türü	**Müeyyidelerin Yıllara Göre Dağılımı**						
	2012	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018***
Dizi Film		1	1				
Sinema		23	6	1	3		
Haber Programı							
Çizgi Film	1	2					
Eğitim-Kültür		2		2			
Belgesel		5	2				
Sağlık Programı			1				
Program Desteklemesi			1				
Eğlence Programı						1	
Diğerleri**	7	8					
Toplam (67 adet)	**8**	**41**	**11**	**3**	**3**	**1**	

* 2018 yılı için 29/03/2018 tarihine kadar inceleme yapılmıştır.

** Birden fazla program için tek Üst Kurul kararıyla uygulanan müeyyideler "Diğerleri" olarak belirtilmiştir.

Tablo 9. 24. maddenin 2. Fıkrasının ihlali nedeniyle alınan 40 adet Üst Kurul kararının dökümü

Program Türü	Müeyyidelerin Yıllara Göre Dağılımı						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Dizi Film	6	7	2	5	1		
Sinema	4	1	2		2	1	
Haber Programı							
Çizgi Film						1	
Eğitim-Kültür				6			
Belgesel							
Sağlık Programı							
Program Desteklemesi							
Eğlence Programı				1	1		
Toplam (40 adet)	**10**	**8**	**4**	**12**	**4**	**2**	

* 2018 yılı için 29/03/2018 tarihine kadar inceleme yapılmıştır.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından "Akıllı İşaretler" sisteminin eksik veya hatalı kullanılması nedeniyle RTÜK tarafından alınan ve yukarıda bilgilerine yer verilen müeyyide kararlarından, dizi, sinema, eğlence, animasyon ve eğitim-kültür gibi farklı program türlerinde ve farklı yıllarda olmak üzere 10 adet karar örnek olarak incelenmiştir.

4.1.1. Örnek İnceleme 1: "Big Birthday Battle" Adlı Televizyon Programı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 04.01.2017 tarihli ve 2017/01 sayılı toplantısında alınan 30 numaralı kararında *"İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığının 08.12.2016 tarih ve 1063 sayılı yazısına konu; MTV logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 21.10.2016 tarihinde, saat 23:00'da yayınladığı "Big Birthday Battle" isimli yayınına ilişkin uzman raporu ile*

video görüntülerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle yapılan görüşmeler sonucunda;

MTV logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 21.10.2016 tarihinde, 23:00-24:00 saatlerin arasında yayınlanan "Big Birthday Battle" isimli yayınında; doğum günü partisi için genç kadın ve erkekten oluşan yarışmacı grupların bulunduğu, yaklaşık bir saat süren ve tamamının bar, gece kulübü ve erkeklerle kadınların birlikte kaldıkları evde geçen program süresince içki içilme sahnesi, sarhoşluk halleri ve sarhoşluk sonucu oluşan kontrolsüz davranışlar (program süresince), kadınlar ve erkeklerin karşılıklı olarak birbirlerinin göğüslerini öpmeleri, kadınların birlikte duş görüntüleri, kadınların erkeklerin cinsel organlarını avuçlamaları gibi davranışların herhangi bir gölgeleme veya mozaikleme kullanılmadan yayınlandığı, yayının başında ve yayın süresince de koruyucu sembol kullanılmadığı görülmüştür.

Söz konusu yayındaki görüntülerin, bireyleri cinsel meta olarak gösteren ve insan bedenini cinsel tahrik unsuruna indirgeyen, ekran başında bulunan izleyicilerin ar ve utanma duygularını yıpratan nitelikte görüntüler olduğu, içki içilme ve sarhoşluk hallerinin hiç bir gölgeleme veya mozaikleme yapılmadan ekrana yansıtıldığı, bu durumun yayıncılık sorumluluğuyla bağdaşmadığı, cinsellik içeren görüntülerin çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini olumsuz etkileyebileceği kanaatine varılmıştır. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (o) bendinde korumalı saat dilimleri 24.00-05.00 dışındaki zaman dilimi olarak belirlenmiştir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle, korumalı saat dilimleri arasında ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanan söz konusu yayında; 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (n) ve (h) bentleri ile aynı maddenin ikinci fıkrası ve aynı Kanun'un 24'üncü maddesinin birinci fıkrası hükümlerinin ihlal edildiği sabit görülmüştür.

Bu itibarla;

6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (h) bendinde yer alan, "Alkol, tütün ürünleri ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı ile kumar oynamayı özendirici nitelikte olamaz." ve (n) bendinde yer alan, "Müstehcen olamaz" hükümlerinin ihlaline,

6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz" ve aynı Kanun'un 24'üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan," Medya hizmet sağlayıcılar, sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirir" hükümlerinin ihlaline karar verilmiştir."[93] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa uyarı müeyyidesi ve idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Üst Kurul kararında da belirtildiği üzere ilgili program, medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından yayın içeriğine uygun olarak herhangi bir koruyucu sembol belirlenmediğinden, Üst Kurulun internet sitesinde televizyon programları için kullanılan koruyucu semboller arandığında, ilgili programa ait bir kayda ulaşılamamıştır.[94]

Bununla birlikte, "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 4.1.3. "Cinsel eylemler gösteriliyor mu?" sorusu, 4.1.4. "Bu eylemler programda yaygın mı" sorusu, 5.2.1. "Madde kullanımı ya da aşırı alkol tüketimi var mı?" sorusu "Evet" ve 5.2.3. "Bu maddelerin kullanımına karşı bir mücadele, yaptırım ya da zararlarını ortaya koyan açık bir uyarı var mı?" sorusu "Hayır" şeklinde cevaplandığı

[93] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 04.01.2017 tarihli ve 2017/01 sayılı toplantısında alınan 30 numaralı karar

[94] "Akıllı İşaretler" İnternet Adresi, https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/advancedSearch (13/08/2018)

takdirde Akıllı İşaretler Kodlama sistemi, söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "18+" ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Cinsellik" ve "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" koruyucu sembollerini belirlemektedir. Bu sebeple medya hizmet sağlayıcı kuruluşun, televizyon programında koruyucu sembol kullanmamasının "Akıllı İşaret" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı ve sorumlu yayıncılık ilkesiyle bağdaşmadığı değerlendirilmektedir.

4.1.2. Örnek İnceleme 2: "Kısa Film Festivali" Adlı Program

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 14.01.2015 tarihli ve 2015/02 sayılı toplantısında alınan 101 numaralı kararında *"Ülke TV logosuyla yayın yapmakta olan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 13.12.2014 tarihli yayını incelenmiştir. Bu tarihli yayınında, saat 13.20 itibariyle Ömer Sami Sevimli tarafından sunulan "Kısa Film Festivali" isimli program yayınlanmıştır. Adı geçen program bir kültür ve sanat programı olup, tüm dünya çapında ödül alan veya ses getiren, nitelikli kısa filmler izleyicilere sunulmaktadır. Yayınlanan kısa filmlerin özenle seçilmiş olduğu anlaşılmaktadır.*

13.12.2014 tarihli programda, saat 13.33 itibariyle yayınlanan "Kargo" isimli filmde zombiye dönüşmekte olduğunu anlayan bir babanın çocuğunu kurtarma çabası anlatılmaktadır. Filmin türünün korku olduğu düşünülmektedir. Filmdeki baba çocuğunu kurtarabilmek için çeşitli önlemler almaktadır. Söz konusu filmin 13.33.09'dan başlayan ve 13 saniye süreyle ekrana gelen kısmında bebeğin annesi olduğu düşünülen oyuncunun zombi olarak babaya saldırışı, zombiye ait olduğu anlaşılan fantastik bir doğal sesle gösterilmiştir. Zombinin göründüğü kısımda filmin görüntüsü de siyah beyaz, hatta siyah bir formata bürünmüş, verdiği hissin etkisi daha da yükselmiştir. Filmdeki betimleme oldukça ürkütücü görünmektedir; filme bilinçsizce maruz kalan çocukların psikolojik gelişimlerini etkileyebilecek niteliktedir. Bununla birlikte program gündüz kuşağında ve korumalı saatlerde ekrana gelen bu film için herhangi bir koruyucu sembol ekranda yer almamıştır.

Sonuç olarak, Ülke TV logolu yayıncı kuruluşun 13.12.2014 tarihli yayınında ekrana gelen "Kısa Film Festivali "isimli programda 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin 2. fıkrasında yer alan "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz." ilkesi ile aynı Kanunun 24. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Medya hizmet sağlayıcılar, koruyucu sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirir." ilkesinin ihlal edildiği kanaatine varılmıştır." şeklinde değerlendirmelere yer verilerek konu hakkında karar alınmasını teminen yazının Üst Kurula havale edildiği, anlaşılmaktadır.

Konunun; İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın yazısı, eki belgeler ve ilgili mevzuat kapsamında Üst Kurulca değerlendirilmesi neticesinde;

Söz konusu yayına ait deşifre kayıtlarının ve video görüntülerinin tetkiki sonucunda; korku öğelerine çocuk ve genç izleyici kitlesinin ekran başında olduğu bir saatte yer verilmesi nedeni ile 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının; yayının koruyucu sembol olmaksızın ekrana getirilmesi nedeni ile 6112 sayılı Kanunun 24'üncü maddesinin birinci fıkrasının ihlal edildiği sabit görülmüştür. Bu itibarla; Yayın Kuruluşu'nun; söz konusu yayını ile 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrası ve 24'üncü maddesinin birinci fıkrasının ilk defa ihlali nedeniyle uyarılmasının gerektiği, kanaatine varılmıştır."[95] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa uyarı müeyyidesi uygulanmasına karar verilmiştir.

Üst Kurul kararında da belirtildiği üzere ilgili program, medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından yayın içeriğine uygun olarak herhangi bir koruyucu sembol belirlenmediğinden, Üst Kurulun internet sitesinde televizyon programları için

[95] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 14.01.2015 tarihli ve 2015/02 sayılı toplantısında alınan 101 numaralı kararı

kullanılan koruyucu semboller arandığında, ilgili programa ait bir kayda ulaşılamamıştır.[96]

Bununla birlikte "Akıllı İşaret" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 3.1.1 "Programda korku unsurları veya korkutmaya yönelik görüntüler var mı?" sorusu, 3.3.2. "Ceset görüntüsü var mı?" sorusu" ve 3.3.3. " Bozulmuş, parçalanmış, şişmiş, yanmış ve benzer durumda bir ceset görüntüsü var mı?" sorusu "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde Akıllı İşaretler Kodlama sistemi, söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "13+" ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Şiddet/Korku" koruyucu sembollerini belirlemektedir. Bu sebeple medya hizmet sağlayıcı kuruluşun, televizyon programında koruyucu sembol kullanmamasının "Akıllı İşaret" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı ve sorumlu yayıncılık ilkesiyle bağdaşmadığı değerlendirilmektedir.

4.1.3. Örnek İnceleme 3: "Gemide İsyan (The Bounty)" Adlı Film

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 22.10.2014 tarihli ve 2014/54 sayılı toplantısında alınan 40 numaralı kararında *"MGM logolu medya hizmet sağlayıcı yayın kuruluşunda 02.10.2014 tarihinde 08.50-10.55 saatleri arasında 1984 yapımı, başrollerinde Mel Gibson ve Anthony Hopkins'in yer aldığı "Gemide İsyan (The Bounty)" adlı bir sinema filmi yayınlanmıştır.*

Macera, dram ve tarihi film kategorisinde değerlendirilen yapıt, filmin başında" "7+", şiddet ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar içerir "koruyucu sembolleri kullanılarak yayınlanmıştır.

Film, 1790 yılında Teğmen William Bligh'in (Anthony Hopkins) kaptanlığını yaptığı The Bounty adlı İngiliz gemisinde çıkan isyan ile ilgili suçlamalardan

[96] "Akıllı İşaretler" İnternet Adresi, https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/advancedSearch (13/08/2018)

yargılandığı sahneyle başlamakta ve kaptanın yaşananları hikaye etmesiyle devam etmektedir. The Bounty adlı gemi 1787 Aralık ayında dünyanın çevresini dolaşarak Güney Pasifik Okyanusu'nda Thaiti adasında yetişen "Ekmekağacı" adlı tropikal meyve fidelerini getirmek görevi ile yola çıkacaktır. Kaptan Bligh (Anthony Hopkins) Fletcher Christian (Mel Gibson) adlı arkadaşının da bu seyahate katılması için gemide ona bir görev ayarlar. Gemi, on ay süren zorlu bir yolculuğun ardından Thaiti adasına ulaşır. Orada Ekmekağacı fidelerinin temini ve yetiştirilmesi için bir kaç ay kadar kalırlar. Thaiti adası ilkel bir yerli kabilenin krallık yönetiminde yaşamakta olduğu bir adadır. Gemi Thaiti'ye ulaştığında yerli kabilenin kadınları büyük bir coşkuyla gemiyi karşılar. Gerek karşılama gerekse günlük hayatları esnasında yerliler yarı çıplak şekilde dolaşmaktadır. Bilhassa kadınların yarı çıplak ve göğüsleri açık şekilde sahnelendiği bu görüntüler ekrana herhangi bir kapatma, montajlama, flulaştırma, mozaikleme tekniği uygulanmaksızın net bir şekilde uzunca bir süre ekrana yansıtılmaktadır. Kabile Kralı eşlerinden birisini cinsel ilişkiye girmek üzere Kaptan'a hediye eder. Ancak Kaptan bundan kaçınmak için bir bahane üretir. Kabilenin tanrılardan bereket talep ettikleri ve bu taleplerinin karşılanması için sözde tanrıları tahrik etme amaçlı cinsel içerikli figürlerin sergilendiği bir ayin düzenlenir ve gemi tayfası bu ayini izler. Adada geçen süre içerisinde Gemi tayfasından kimileri ile yerli kadınlar arasında ilişkiler başlar. Fletcher Christian (Mel Gibson) Kral'ın kızına aşık olur ve onunla ilişkisi başlar. Gemi tayfasından diğer kişilerin de yerlilerle ilişki kurması, bir kaçının adadan kaçması sonrasında bu duruma el koyan Kaptan Bligh ciddi disiplin tedbirleri uygulamaya başlar. Kıyı izni iptal edilir ve planlanan zamandan önce geri dönüş kararı verilir. Adadan ayrılış esnasında yerli kadınlar kendi törelerince saçlarını sert cisimlerle tarayarak başlarından kanlar dökülerek gemi önünde ağıt yakarlar. Adadan ayrılış ve yolculuk esnasında eski dostu Fletcher ile bu sert disiplin tedbirleri sonucu arası bozulan kaptan daha da sert tavırlar almaya başlar. Tayfanın da desteğini alan Fletcher gemide bir isyan başlatarak kaptanı ve beraberinde bir kaç kişiyi bir sandala bindirerek denize bırakır ve gemiyle adaya geri dönerler. Kaptan ve sandaldakiler zorlu bir yolculuğun ardından karaya ulaşır. The Bounty ise Thaiti'den ayrılarak keşfedilmemiş bir adaya ulaşır. Yeni adada yeni bir hayata başlayan isyancılar Bounty'yi ateşe verir. Kaptan Bligh ise yargılanmak üzere çıkarılmış olduğu mahkemede beraat eder.

Söz konusu filmin Thaiti adasında geçen bölümlerinde bir çok sahnesinde ve uzunca süre yerli kadınların yarı çıplak bedenleri ve göğüsleri açık bir şekilde görüntülendiği, kadın bedeninin çıplaklığının, mahrem sayılabilecek uzuv ve organlarının seyirlik malzeme haline getirildiği ve görsel olarak bir meta gibi sunulduğu, yer yer erotizm içeren sahnelere de yer verildiği tespit edilmiştir. Bahsedilen içerikteki filmin çocukların ve gençlerin izleme imkanı olan gündüzün erken bir saatinde yayınlanmış olması bu yaş grubu üzerinde fiziksel zihinsel ve ahlaki gelişimi olumsuz etkileyebilecek bir nitelik taşımaktadır.

Yukarıda açıklanan çerçevede programın yayın saati itibariyle ortaya koyulan görüntüler, çocukların, ergenlerin ve gençlerin cinsellik edinimi bir ticari meta olarak algılamasına neden olabilmektedir. Özellikle seçimleme yapma döneminde olan ve kendisine "rol model" arayan ergenlerin içinde bulunmuş oldukları dönem itibariyle cinsellik ile ilgili mesajlara son derece açık oldukları bilinen bir gerçektir. Cinselliğin merak edildiği, araştırıldığı, öğrenilmeye çalışıldığı ve çoğu kere dezenformasyonun yaşandığı bir dönemde, ergenlerin yukarıda mezkur nitelikteki mesajlara maruz kalmaları cinsellik algısını düzeltilemeyecek biçimde olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu durum ise cinsel anlamda sağlıklı sayılamayacak bireylerin var olmasına zemin hazırlayabilmekte; sonuç olarak sağlıksız bir toplum yapısı ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle böylesi mesajların yoğun olarak kodlandığı yapımların çocuk ve ergenlerin izleyebileceği saatlerde ekrana getirilmemesi gerekmektedir. Ayrıca ülkemizin kendi iç dinamikleri ve ahlaki kodları göz önüne alındığında, filmin öyküsünün ve sunduğu mesajların Türk toplumunun genel ahlak yapısıyla uygunluk göstermeyen görüntüler içerdiği görülmektedir.

Kitle iletişim araçlarının toplumun şekillenmesinde son derece önemli olduğu yapılan yerli ve batı menşeli bir çok araştırma sonucunda ortaya koyulmuştur. Özellikle filmin yayınlandığı saat, çocuk ve ergenlerin ekran karşında olabileceği saatler olması ve yapımın içeriği nedeniyle çocuk ve ergenlerin dikkatini çekmesi muhtemel bir yapım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda söz konusu durum kitle iletişim araçlarının normalleştirme ve meşrulaştırma gücü ile birlikte

değerlendirildiğinde toplumu, aile kurumunu ve bireyleri ahlaki olarak zedeleyebilecek unsurları barındırdığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak; yukarıdaki argümanlar çerçevesinde MGM logolu medya hizmet sağlayıcı kuruluşun söz konusu yayınıyla 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde belirtilen "Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz. "hükmü ile; 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde... yayınlanamaz. "hükümlerini ihlal ettiği kanaatine varılmıştır."

Şeklinde değerlendirmelere yer verilmiş olduğu,

Yayın Kuruluşu'nun söz konusu uygulaması ile, 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi ile 8'inci maddesinin ikinci fıkrası hükmünü ihlal ettiği kanaatinin Daire Başkanlığınca bildirildiği,

Konunun; İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın yazısı, eki belgeler ve ilgili mevzuat kapsamında Üst Kurulca değerlendirilmesi neticesinde;

Her ne kadar Daire Başkanlığınca, söz konusu yayında 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrası hükmünün yanı sıra, 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi hükmünün de ihlal edildiği kanaati belirtilmiş ise de, söz konusu yayına ait deşifre kayıtlarının ve video görüntülerinin tetkiki sonucunda;

Anılan yayında, "kadınların mahrem sayılan organlarının teşhiri-öpüşme-sevişme-cinsel deneyim" hadisesinin, toplumumuzun sosyal ve kültürel özellikleri ile mezkur sinema filminin çocuk ve gençlerin ekran karşısında olduğu saatlerde yayınlanmış olması gözetilmeksizin çocuk ve genç yaştaki izleyicilerin fiziksel ve ruhsal durumları göz ardı edilerek aktarılmış olduğu, bu durumda söz konusu sahnelerin toplumsal, hukuksal, fiziksel ve ruhsal gelişim anlamında problemler doğuracak mesajlar olarak karşımıza çıktığı değerlendirilmekle, küçüklerin görsel

olarak söz konusu tecrübeyi yaşamaması için böylesi yapımların yayıncı kuruluşlar tarafından yayınlanmasında daha bir hassasiyet göstermeleri beklenmekte iken, çocuk ve gençlerin ekranları başında olabileceği erken bir saatte yayınlanan söz konusu yayının çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıdığı sabit görülmüştür.

Ayrıca, ihlale konu yayında "7+", "Şiddet/Korku" ve "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar içerir" koruyucu sembolünün kullanıldığı görülmekle birlikte, filmin içeriği ve yayın saati dikkate alındığında, koruyucu sembole ilişkin kodlamanın da yanlış yapıldığı tespit edilmiştir.

Belirtilen nedenlerle, ihlale konu yayında, 6112 sayılı Kanunun 8/2 ile 24'üncü maddesinin birinci fıkrası hükmü ihlallerinin ön plana çıktığı kanaatine varılmıştır.

Bu itibarla; Yayın Kuruluşu'nun; söz konusu yayını ile 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrası ile 24'üncü maddesinin birinci fıkrasının ilk defa ihlali nedeniyle; Kanunun 32'inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uyarınca "Uyarı" yaptırımı uygulanması gerektiği, kanaatine varılmıştır."[97] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa ve idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" ve "Şiddet/Korku" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak, Üst Kurulun internet sitesinde programlar için kullanılan koruyucu semboller arandığında, ilgili program için 2015 yılında yaş grubunu göstermek amacıyla "18+ koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Cinsellik" koruyucu sembolü belirlendiği görülmektedir.[98] Bu sebeple filmin başında yer alan, "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" koruyucu sembollerinin kodlama yapılmadan

[97] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 22.10.2014 tarihli ve 2014/54 sayılı toplantısında alınan 40 numaralı kararı
[98] "Akıllı İşaretler" İnternet Adresi, https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/advancedSearch (14/08/2018)

belirlendiği ve yayında kullanıldığı açıktır. Bununla birlikte, eğer ilgili program 2015 yılında yapılan yayından farklı olarak bazı sahneler kesilerek yayınlandıysa bu durumda da yeni içeriğe göre medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından kodlama yapılması gerekirdi.

"Akıllı İşaret" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 4.1.3. "Cinsel eylemler gösteriliyor mu?" sorusu "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "13+" ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Cinsellik" koruyucu sembollerini belirlemektedir.

Ayrıca, dünyada yayınlanan hemen hemen bütün dizi ve filmlere ilişkin bilgilerin mevcut olduğu "İnternet Movie Database (IMDb)" adlı internet sitesindeki verilere bakıldığında ilgili film için yaş sınırının Kanada "14", Hollanda "16" ve Birleşik Krallık'ta "15" olarak belirlendiği görülmüştür. Ayrıca, filmin izlenebileceği en küçük yaş sınırı Finlandiya ve Portekiz'de "12" olarak belirlenmiştir.[99] Bu verilerden de görüleceği üzere, medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program için belirlenen yaş sınırının çeşitli ülke örneklerine göre daha düşük olarak belirlenerek, çocuk ve gençlerin korunması açısından gösterilmesi gereken hassasiyetin diğer ülkelerin gerisinde kaldığı değerlendirilmektedir.

4.1.4. Örnek İnceleme 4: "Tatlı Küçük Yalancılar" Adlı Dizi

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 02.09.2015 tarihli ve 2015/38 sayılı toplantısında alınan 39 numaralı kararında *"Star TV logolu medya hizmet sağlayıcı, hafta içi her pazartesi "Tatlı Küçük Yalancılar" adlı dizi filmini yayınlamaktadır. Üniversitede okuyan beş arkadaştan birinin gizemli bir şekilde ortadan kaybolması*

[99] İnternet Movie Database (IMDb), *"Gemide İsyan (The Bounty)"*, https://www.imdb.com/title/tt0086993/parentalguide?ref_=tt_stry_pg (14/08/2018)

üzerine gelişen olayların anlatıldığı dizinin, 03.08.2015 tarihli bölümü incelenmiş olup, elde edilen bulgu ve kanaatlar aşağıda sıralanmıştır.

Dizinin ana karakterlerinden Aslı ve Eren'in, 5. bölümde yer alan cinsel yakınlaşma sahnesi çok sayıda izleyici şikayetiyle Üst Kurula olumsuz bildirim olarak ulaşmıştır. İncelenen bölümün, 22:26:04'te başlayan kısmında, evde beraber kaldıkları gecenin sabahında sevgilisi Eren'i uyandırmaya giden Aslı'nın Eren ile (ki bu kişiler, senaryo gereği, öğrenci-öğretmendir) öpüşme görüntüleri bulunmaktadır. Öpüşme görüntüleri uzun süreli ve tahrik edici olmakla beraber, yalnızca öpüşme olarak nitelendirilemeyecek ayrıntılar içermektedir. Oyuncular birbirlerinin boynunu öpmekte, ellerini birbirlerinin vücutlarında gezdirmekte ve yakın temas halinde yan yana uzanmaktadırlar. Ekli klipte görüldüğü üzere yakınlaşma sahnesine cinsel tahrik içeren sözler eşlik etmektedir: Eren: Sakin olmak zorundayız. Aslı: Biliyorum. Eren: Daha fazla ileri gitmiycem. Aslı: Biliyorum. Eren: Ama çok zor. Aslı: Biliyorum. Eren: Sen hani bana yardımcı olacaktın? Aslı: Olmuyor.

Söz konusu görüntüler internet medyasında da ses getirmiş, birçok haber sitesinde "2 dakika boyunca öpüştüler" (www.radikal.com.tr), "Tatlı Küçük Yalancılar dizisine öpüşme sahnesi damga vurdu" (www.haberler.com), "Ekrana damga vuran 'iki dakikalık' öpüşme" (www.a24.com.tr) başlıklarıyla yer almıştır. Haber başlıklarından anlaşılacağı üzere öpüşme süresinin uzunluğuna yapılan vurgular dikkat çekmektedir. Süre olarak bakıldığında, bariz cinsel yakınlaşma sayılabilecek görüntülerin toplamda 2-3 dakikayı bulduğu tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak, Aslı ve Eren arasında, senaryo gereği öğrenci-öğretmen ilişkisi bulunmaktadır. Öğretmen ve öğrencinin sevgili olması/cinsellik yaşaması, öğrencinin geceyi öğretmeninin evinde geçirmesi gibi durumların çocukları ve gençleri olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.

Bahsedilen sahnenin yoğun şekilde cinsellik içerdiği, müstehcen görüntülerin olduğu açıktır. Cinsel içerikli yayınlardan etkilenme düzeyi, yaş, cinsiyet, bireysel faktörlere göre değişiklik gösterebilir. Ancak, yapılan bir araştırmada, 7-12 yaş arası çocukların içinde bulundukları gelişim dönemi göz önünde bulundurulduğunda klipler

aracılığı ile sürekli, birbirinden bağımsız, müstehcenlik içeren görüntüleri izlemelerinin onların, hazır olmadıkları cinsel uyaranlarla karşı karşıya kalmalarına ve bilişsel çatışma yaşamalarına neden olduğu ve çocukların gelişim dönemlerine uygun olmayan bu tür görüntülere maruz bırakılarak istismar edildikleri belirtilmiş, bunun da çocuk ve gençlerde bilinçaltı düzeyde cinsellik yaşının aşağı çekilmesi, pornografik gösterimlere duyarsızlaşma ve meşrulaştırma, bu tür eylemleri taklit etme ve müstehcenliğin kabul edilebilirlik sınırının genişlemesi gibi bir takım olumsuz etkilere neden olabileceği ifade edilmiştir. (Pınar Mehri Ceylan, Dr. Ali Demirbağ, Dr. Ahmet Çiftçi, "Müzik Videolarındaki Müstehcenliğin 7-12 Yaş Çocuklar Üzerine Etkisi", Journal of Medical Sciences 2005, 25:213-220).

Ayrıca televizyon yayınlarının çocuklar ve gençler üzerindeki etkisi akademisyen Yrd. Doç. Dr. Aysel Günindi Ersöz'ün Aile Toplum Dergisinde yayınlanan, "Popüler Kültür ürünlerindeki Müzik Videolarının Gençler Üzerindeki Olumsuz Etkisi" isimli makalesinde şöyle belirtilmiştir:

"Yapılan çalışmalar, televizyonun en çok çocuk ve gençleri etkilediği, bu etkinin çoğu zaman da olumsuz olduğunu göstermiştir. Dış dünyanın gerçeklerini televizyon aracılığıyla sunulan gerçekler ile kavramlaştıran çocuklar ve gençler kaçınılmaz olarak bu etkiyi olumsuz yönde yaşamaktadırlar. Araştırmalar çocukların, gençlerin özellikle şiddet, saldırganlık, cinsellik vs. içeren yayınlardan olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır."

Dolayısıyla toplumsal yaşam alanı içinde sergilenemeyecek sevişme görüntülerinin, korunması gereken izleyici kitlesinin ekran başında olabileceği zaman ve saatlerde ekrana getirilmesinin, çocuk ve genç izleyicilerin duygusal, ahlaki ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.

Bunlara ilaveten, programın "7+" ve "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" sembolleri kullanılarak yayınlanmaya başladığı görülmektedir. Oysa Akıllı İşaretler Kodlama Sayfasında "4.1. Cinsel Eylemler ve Cinsel İçerikli Dil" başlığı altında yer alan "Cinsel eylemler gösteriliyor mu?" sorusu olumlu

cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama Sayfasında söz konusu program için "13+" ve "Cinsellik" koruyucu sembolleri öngörülmektedir.

Sonuç olarak, Star TV logolu medya hizmet sağlayıcı, bu yayını ile 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesi ikinci fıkrasında "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz." hükmü ile Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 23'üncü maddesi dördüncü fıkrasında belirtilen "Bir programın şiddet ve korku, cinsellik ve olumsuz örnek oluşturabilecek; ayrımcılık, alkol ve sigaranın aşırı kullanımı, madde kullanımı, yasa dışı davranışlar ile kaba ve küfürlü konuşmalar içermesi durumunda, o programın olası zararlı içerikte olabileceğine ilişkin Ek-1'de yer alan "Şiddet/Korku", "Cinsellik", "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" sembolleri kullanılır." hükmünü ve dolayısıyla 6112 sayılı Kanunun 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir." hükmünü ihlal ettiği değerlendirilmiştir."

Konunun; İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın yazısı, eki belgeler ve ilgili mevzuat kapsamında Üst Kurulca değerlendirilmesi neticesinde;

Söz konusu yayına ait deşifre kayıtlarının ve video görüntülerinin tetkiki sonucunda; cinsel içerikli görüntülerin çocuk ve genç izleyici kitlesinin ekran başında olduğu bir saatte ekrana getirilmesi nedeni ile 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının; yayına uygun koruyucu sembol kullanılmaksızın ekrana getirilmesi nedeni ile 6112 sayılı Kanunun 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının ihlal edildiği sabit görülmüştür.

Bu itibarla; Yayın Kuruluşuna söz konusu yayını ile; 6112 sayılı Kanunun 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının ihlali nedeniyle uyarı müeyyidesi uygulanması gerektiği kanaati oluşmuştur.

Bu itibarla; 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının tekraren ihlali nedeniyle; Kanunun 32'nci maddesinin ikinci fıkrasına göre "İdari Para Cezası" yaptırımının uygulanması gerektiği, kanaatine varılmıştır."[100] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa uyarı müeyyidesi ve idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak "Akıllı İşaret" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 4.1.3. "Cinsel eylemler gösteriliyor mu?" sorusu "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "13+" ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Cinsellik" koruyucu sembollerini belirlemektedir. Bu sebeple Üst Kurul kararında da açık bir şekilde yazıldığı üzere, medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından televizyon programında kullanılan koruyucu sembollerin "Akıllı İşaret" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

4.1.5. Örnek İnceleme 5: "Not Defteri" Adlı Dizi

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 13.05.2014 tarihli ve 2014/30 sayılı toplantısında alınan 19 numaralı kararında *"FOX TV logolu medya hizmet sağlayıcıda ilk bölümü 26.03.2014 Çarşamba akşamı saat 20.28'de ekrana getirilen "Not Defteri" isimli bir dizinin yayınına başlanmıştır. İstanbul'un kenar mahallelerinden biri olan Dersaadet'te geçen dizide, bir tarafta lüks bloklar diğer tarafta dar gelirli olduğu gözlenen insanlar yaşamaktadır. Mahallenin ismi ile anılan Dersaadet Lisesi'ne giden gençler arasında sınıf çatışması yaşanmaktadır. Babaları arasında da sürtüşme olan amca çocukları Ufuk lüks bloklarda, Egemen ise mahallede yaşamaktadır. Kendilerine*

[100] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 02.09.2015 tarihli ve 2015/38 sayılı toplantısında alınan 39 numaralı kararı

yakın olan arkadaşlarıyla oluşan iki grup arasında her fırsatta kavga yaşanmaktadır. Genelde Ufuk'tan kaynaklanan bu kavgalar dışarıda olduğu gibi okul, hatta sınıf içerisinde dahi yaşanırken öğretmenler disiplini sağlamayı başaramamakta ve onlara engel olamamaktadır. Okula yeni atanan Mahir isimli Edebiyat Öğretmen ise göreve başlamasıyla birlikte diğer öğretmenlerin umutsuz vaka olarak görerek çözüm üretemedikleri problemli öğrencilere farklı şekilde yaklaşmakta, onları dinleyerek, yol göstermekte ve hayata kazandırmaya çalışmaktadır. Mahir öğretmenin olumlu yaklaşımı ve mesajları, ilerleyen bölümlerde okulda olması gereken düzenin sağlanacağı ve problemli gençlerin içlerinde bulunan iyi yönlerinin açığa çıkarılacağı izlenimi oluşturmasına rağmen, henüz dört bölüm yayınlanmış olan dizide, kavga sahnelerinde şiddetin dozunun kaçırıldığı gözlenmektedir. Rapora örnek alınan 26.03.2014 tarihli ilk bölümde; Futbol oynayan ve yakın bir zamanda kendisini izlemeye gelecek birileri tarafından seçilerek, profesyonel olma umudu olan Bekir'i, gece sokakta yürürken Ufuk ve grubu önce kafa atmak suretiyle, sonra da aralarına alarak dövmeye başlar. Karşı koyacak gücü kalmayan ve yerde yatan Bekir'e art arda tekme atmaları, sonra ayağa kaldırarak, önünde bulundukları dükkanın demirlerine çarpmaları ve ağzı, burnu kan içinde yeniden yere yığılan gencin "bittiniz siz" demesi üzerine de Ufuk'un "hala konuşuyor" sözlerinin ardından ayağına son bir tekme atması sonucu canı çok yanan Bekir'in yüksek sesle bağırması. (Sonraki bölümlerde hastanede tedavi gören Bekir'in bir daha futbol oynama şansının olamayacağı doktor ifadesinden anlaşılmaktadır.) Aynı bölümde, Ufuk ve kuzeni Egemen, toplu bir kapışma için mahallenin arkasındaki eski fabrikada gece buluşmak için sözleşirler, ancak silah ve bıçak olmayacaktır, bileği kuvvetli olan kazanır derler. Ufuk evde de babası ile anlaşamamakta, baba sürekli oğlunu aşağılamakta ve aralarında tartışma yaşanmaktadır. Ufuk, gece buluşmasına gitmeden önce babasının tabancasını alır ve aşağı iner, kanepede oturmakta olan babasının arkasında durup, ateş edecekmiş gibi doğrultur ama durumu gören annesi, yalvaran bakışlarıyla yapmamasını isteyince evden hışımla çıkar. Apartman görevlisinin oğlu olan Koray da bu sırada çöpleri atmaktadır, onu görünce durumu anlar ve hemen Mahir öğretmene gider. Bu arada diğer gençler de ellerinde sopalarla buluşma yerine gelirler ve sopalarla, ardından da yumruklarla birbirlerine girişirler. Ufuk, amcaoğlu Egemen'e silahı doğrultur. Egemen de "bunu mu lan senin erkekliğin, verdiğin sözü bile tutacak cesaretin yokken,

beni mi vuracaksın? Çek lan tetiği, çeksene." diye bağırırken Mahir öğretmen ile Koray içeri girer ve müdahale eder. Öğretmen, akraba olduklarını, o tetiği çektiği takdirde en çok kendisinin üzüleceğini, amcasını ve babasını düşünmesi gerektiğini söyler. Ufuk, öğretmene cevap verirken Egemen silahı düşürmek için eline vurur ve silah patlayınca kurşun Koray'ı sıyırıp geçer, yaralanmasına neden olur. Devam etmekte olan dizinin şiddet içeren bir başka görüntüsü ise 16.04.2014 tarihli dördüncü bölümünde yer almıştır. Egemen, üzerine atılan hırsızlık suçundan dolayı gözaltındayken, Ufuk da onun yokluğunu fırsat bilerek, arkadaşlarına zarar verme amacıyla plan yapar ve Egemen'in arkadaşı Can'ı, nöbetçi öğrenciyi kullanarak konferans salonuna getirtir. Utku ve üç arkadaşı yine ellerinde sopalarla, savunmasız bir şekilde yakalanan Can'a vurmaya, yere düşünce de vücuduna, başına tekme atmaya başlarlar. Can, dört kişiye karşı kendisini korumakta zorlanır, platformdan yere yuvarlanır, üzerine sandalye fırlatılır. Kendisini sınıfta göremeyen iki arkadaşı şüphelenip, araştırmaları sonucu yardımına koşarlar ve hepsi birbirine girişince gürültüye gelen bayan öğretmenin bağırarak, uyarması sonucu kavgaya son verirler."

şeklinde değerlendirmelere yer verilmiş olduğu,

Yayın Kuruluşu'nun söz konusu yayını ile 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (ş) bendi ve ikinci fıkrası hükümlerini ihlal ettiği kanaatinin Daire Başkanlığınca belirtildiği,

Konunun; İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın yazısı, eki belgeler ve ilgili mevzuat kapsamında Üst Kurulca değerlendirilmesi neticesinde;

Her ne kadar Daire Başkanlığınca rapora konu yayında 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (ş) bendi ile 8'inci maddesinin ikinci fıkrası hükmünün de ihlal edildiği savunulmuşsa da, yayına ilişkin videonun izlenmesi ve kayıtların incelenmesi neticesinde yayının genel niteliği, kliplerde de görüldüğü üzere sürekli şiddet, çatışma, kavga, kaba kuvvet ve sürtüşmeye ilişkin sahnelerin programa egemen olduğu, öğrenci grupları arasında her türlü problemin kaba kuvvet ve şiddetle çözümlendiği, kavga sahnelerinde şiddetin dozunun kaçırıldığı tespit edildiğinden 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (ş) bendinde düzenlenen

yayın hizmetleri " Şiddeti özendirici veya kanıksatıcı olamaz" hükmünün ihlal edildiği açıktır. Söz konusu yayında öğrenciler dolaylı da olsa şiddete teşvik edilmektedir.

Bunun yanında Dairesince 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrası hükmünün de ihlal edildiği savunulmuşsa da, esas ihlalin 6112 sayılı Kanunun 24/1 maddesi açısından olduğu, yayının içeriğindeki şiddet görüntüleri nedeniyle "13+" olması gerekirken "7+" şeklinde kodlandığı ve 21:30' dan önce yayınlandığından bunun kodlama ihlali oluşturduğu kanaatine varılmıştır.

Bu itibarla yayın kuruluşu hakkında; Kanunun 24. maddesinin birinci fıkrasının ilk defa ihlali nedeniyle; Kanunun 3'üncü maddesinin ikinci fıkrası hükmü uyarınca "Uyarı" yaptırımı uygulanması,

6112 sayılı Kanunun 32'nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan; "Bu Kanunun 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (d), (g), (n), (s) ve (ş) bentlerindeki yayın hizmeti ilkelerine aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisinden beşine kadar idari para cezası verilir." hükmü uyarınca, anılan Yayın Kuruluşu hakkında "İdari Para Cezası" yaptırımının uygulanması gerektiği, kanaatine varılmıştır."[101] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" ve "Şiddet/Korku" koruyucu sembolleri ile yayınlanmıştır. Ancak "Akıllı İşaret" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 2.2.1. "Programda şiddet unsurları veya şiddet eylemleri var mı?" sorusu, 2.3.1. "Programda yer alan şiddet eylemleri gerçek hayatta da görülebilir nitelikte mi?"

[101] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 13.05.2014 tarihli ve 2014/30 sayılı toplantısında alınan 19 numaralı kararı

sorusu ve 2.4.1. “Programda yer alan şiddet abartılı ve dehşet verici nitelikte mi?” sorusu “Evet” şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için “13+” koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla “Şiddet/Korku” koruyucu sembollerini belirlemektedir. Bu sebeple Üst Kurul kararında da açık bir şekilde yazıldığı üzere, medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından televizyon programında kullanılan koruyucu sembollerin “Akıllı İşaret” sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

4.1.6. Örnek İnceleme 6: “Bob’s Burger” Adlı Animasyon Film

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 15.02.2017 tarihli ve 2017/07 sayılı toplantısında alınan 26 numaralı kararında *“İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığının 13.02.2017 tarih ve 255 sayılı yazısına konu; FX logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 01.11.2016 ve 08.11.2016 tarihlerinde 07.54 ve 19.12 saatlerinde yayınladığı “Bob's Burger” adlı animasyon türünde yayınlanan çizgi film yayınına ilişkin uzman raporu ile video görüntülerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle yapılan görüşmeler sonucunda;*

FX logosu ile yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 01.11.2016 ve 08.11.2016 tarihlerinde 07.54 ve 19.12 saatlerinde yayınladığı “Bob's Burger” adlı animasyon türünde yayınlanan çizgi film yayınında; 01 Kasım 2016 tarihinde saat 07:54'te yayınlanan "Bob Çocukları Kovuyor" (Bob's Fires The Kids) adlı bölümde "...içinde vibrator var diye korkmuştuk ama rahatladık..." "Her kutuda vibratör olabilir." Ağaç altında kakasını yapan bir kraliçeye benziyordu." ... "Ağaç altında kakasını yapan bir kraliçeye benziyordu" ..."30 yıl ve 5 çocuğun ardından hala yapmaya devam ediyoruz." ... "Apış arasındaki çıtçıtlara yetişemiyorum. Elini oraya sokup çabucak çekersen." .."Kıllıymış... İç çamaşırın yok. ... "Evet, içki sorunu olan annem."... "Sorun elimde içki olmaması. ... "Sen onu vajinama anlat.", 08 Kasım 2016 tarihinde saat 19:12'de yayınlanan "It Snakes A Village" adlı bölümde, ..."Florida penise en çok benzeyen eyalet." ... "Aman Tanrım Lin. Bunlar eş değiştiriyorlar."

.."Bunlar da mı?, Bunların da yaptığını söyleme sakın?" diye sormakta annesi de "Nasıl yaptıklarını bilmek istemezsin." ... "Biz buradayken yapmayın lütfen." ."... Bunun için haplar var".. "Doktor izin vermiyor. ... "Seni başka ne heyecanlandırır? Ayak? Deri? Şaplak?".... Balonlar. Kadınların balon şişirip üzerine otururak patlatmaları hoşuma gidiyor. Delirtiyor beni... ... Edepsiz yaşlı ördekler." .. Bil bakalım kim Al ile seks partilerini konuştu? Bil bakalım kim onun gizli fantezisini buldu?... ..."Ailemi seks partisine gönderdin. Burada kalıp ordövr tabağı gibi elden ele uzatılsınlar mı? Üstelik apış aralarında yengeçlerle!" ... "Bay Madison neden büyük annemin kucağındaydı? Bize asla izin vermez."……Ve yüksek sesle seks yapmadan." şeklinde ifadelere yer verilen söz konusu çizgi film programında, ayrıntıları bahse konu uzman raporunda belirtildiği üzere, çocuklara yönelik yapılan ve çocukların izleme ihtimali yüksek olan bir çizgi filmde olmaması gereken müstehcenlik içeren ifadelere yer verildiği, ayrıca RTÜK akıllı işaretler portalından yapılan kodlama sonucunda "13+" ve "cinsellik içerir" akıllı işaretleriyle yayınlanması gerekirken "7+" ve "olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar içerir" akıllı işaretleriyle yayınlanması nedeniyle, 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (n) bendi ile aynı Kanun'un 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının ihlal edildiği sabit görülmüştür."[102] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa uyarı ve idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak, Üst Kurulun internet sitesinde programlar için kullanılan koruyucu semboller arandığında, ilgili program için yayıncı kuruluş tarafından kodlama yapılmadığından programa ilişkin bir kayda ulaşılamamıştır.[103] Bu sebeple dizinin ilgili bölümünün başında yer alan, "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" koruyucu sembollerinin kodlama yapılmadan belirlendiği ve yayında kullanıldığı açıktır.

---

[102] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 15.02.2017 tarihli ve 2017/07 sayılı toplantısında alınan 26 numaralı kararı

[103] Akıllı İşaretler İnternet Adresi, https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/advancedSearch (16/08/2018)

Bununla birlikte “Akıllı İşaret” kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 4.1.1. “Programda cinsel içerikli dil kullanılıyor mu?” sorusu ve 4.1.2. "Programda bu tarz bir dil kullanımı yaygın mı" sorusu “Evet” şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için “13+” koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla “Cinsellik” koruyucu sembolü belirlemektedir.

Ayrıca, “İnternet Movie Database (IMDb)” adlı internet sitesindeki verilere bakıldığında ilgili program için yaş sınırının Kanada “14”, Almanya “12”, Birleşik Krallık’ta bazı bölümlerinin “PG” (Parental Guidance) bazı bölümlerinin “15” ve A.B.D.’de bazı bölümlerinin “TV-PG” bazı bölümlerinin “TV-14” olarak belirlendiği görülmüştür.[104] Ayrıca, filmin izlenebileceği en küçük yaş sınırı Norveç’te “9” olarak belirlenmiştir. Bu verilerden de görüleceği üzere, medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program için belirlenen yaş sınırının çeşitli ülke örneklerine göre daha düşük olarak belirlenerek, çocuk ve gençlerin korunması açısından gösterilmesi gereken hassasiyetin diğer ülkelerin gerisinde kaldığı değerlendirilmektedir.

4.1.7. Örnek İnceleme 7: “Augustine” Adlı Film

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 02.09.2015 tarihli ve 2015/38 sayılı toplantısında alınan 54 numaralı kararında *“MOVIEMAX FESTIVAL HD logolu yayıncı kuruluşta 27.07.2015 günü saat 14.32'den itibaren "Augustine" isimli bir sinema filmi yayınlanmıştır. Filmde "7 Yaş ve üzeri ile Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" Koruyucu Sembolleri kullanılmıştır.*

Film 19. yüzyıl Fransa'sında ünlü bir nörolog olan Dr. Jean-Martin Charcot ile mutfak hizmetçisi olan genç yumurtalık histeri hastası Augustine arasında geçen olayları anlatmaktadır. Augustine hizmetçilik yaptığı evde kriz geçirmesinin ardından

[104] İnternet Movie Database (IMDb), *“Bob’s Burger”*, https://www.imdb.com/title/tt1561755/parentalguide?ref_=tt_stry_pg (16/08/2018)

Prof. Dr. Jean-Martin Charcot'un hastanesine muayene olmaya gider. Doktor, Augustine'nin tedavi olabilmesi için hastaneye yatması gerektiğini söyler. Augustine zamanla hastanenin kıdemli doktoru olan Dr. Jean-Martin Charcot'in en gözde hastası olur. Doktor, hastası ile bilim dünyasına "gösteriler" yapar ve ününe ün katar. Film iyileşen Augustine'in hastaneyi terk etmesi ile son bulur.

Augustine'in histeri krizlerine girdiği sahneler ile muayene edilişleri esnasındaki bazı sahnelerde cinsellik içeren görüntüler tespit edilmiştir. Bu görüntülerin gizlenmesi ya da kapatılmasına yönelik buzlama flulaştırma gibi herhangi bir teknik imkandan faydalanılmadığı ve bu görüntülerin olduğu gibi açık bir şekilde izleyicilere aktarıldığı görülmüştür. Aşağıda bu tarz görüntüler ile bilhassa çocuklar üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilecek şiddet içerikli görüntüler de detaylı bir şekilde izah edilecektir:

Filmde Augustine'in Profesör tarafından ilk kez muayene edildiği sahnede Augustine tamamen çıplak bir şekilde ayakta durmakta ve bütün vücudu net bir şekilde ekrana getirilmektedir. Ayrıca muayene esnasında Profesörün ateşte kızdırdığı şişi Augustine'in koluna batırdığı ve şişi kolunun içine derinlemesine soktuğu yakın plan görüntüsü ile verilmektedir. (14.52-14.53 arası)

Augustine Prof. Dr. Jean-Martin Charcot sunumuyla birçok doktorun önünde hipnoz edilerek tekrar histeri krizine sokulmaktadır. Kriz esnasında Augustine'in göğüslerini ve cinsel organını elleyerek mastürbasyon yaptığı ve sonunda orgazm olduğu görülmektedir. (15.06-15.09 arası)

Filmin ilerleyen bölümlerinde Augustine bir kütüğün üstüne yerleştirilmiş olan tavuğun başını balta ile kesmektedir. Bu sahnede tavuğun başının balta ile kesilme anı ve bunun akabinde başsız tavuğun kümes içerisinde koşturması ekranlara açık bir şekilde getirilmiştir. (15.19-15.20 arası)

Profesör tarafından uyku esnasında takip edilen Augustine'in göğsü net bir şekilde gösterilmiştir. (15.40)

Profesörün çıplak bedeni sırtı dönük olarak ekranlara yansımıştır. Bu esnada profesörün kalçası da açık bir şekilde görülmektedir. (15.42)

İyileşmiş olan Augustine bilim kurulu önünde krize girmiş numarası yapmakta ve bu esnada göğüslerini okşadıktan sonra elbisenin üst tarafını yırtarak açmaktadır. Augustine krizin ardından profesörün odasına götürülmüştür. Augustine peşinden odaya gelen profesörün önce elini öpmekte sonra elini göğüsleri ile cinsel organına götürmektedir. Peşinden profesörü dudağından öpmüştür. Bunun ardından başta bu duruma kayıtsız kalan profesör de bu öpücüklere karşılık verir ve ikili şehvetli bir şekilde öpüşürler.(15.55-16.00 arası)

Bu değerlendirmeler ışığında, yayınlamış olan bu filmde cinsel uzuvların (göğüs ve kalça) çıplak bir şekilde yayınlandığı, aralarında mastürbasyon ve öpüşme sahnelerinin olduğu cinsellik içeren sahnelerin yer aldığı, muayene amaçlı da olsa insan bedenine kızgın şiş sokulduğu ve bir tavuğun başının balta ile kesilmesinin açık bir şekilde gösterildiği ve akabindeki sahnede öldürülen bu tavuğun başsız bir şekilde kümeste koşuşturma görüntülerine yer verildiği tespit edilmiştir.

Yayıncı kuruluş tarafından 7 Yaş ve üzeri için uygun olarak yayınlanan bu filmde Augustine'in ve Prof. Charcot'un bedenleri birbirinden bağımsız sahnelerde çıplak olarak birkaç kez gösterilmiştir. Augustine'in mastürbasyon yapan görüntüleri de net bir şekilde yayınlanmıştır. Ayırca filmde öpüşme sahneleri de bulunmaktadır. Açık bir şekilde insan bedeninin çıplak olarak sunulması, öpüşme sahnelerinin bulunması ve mastürbasyon sahnesinin yer almasından ötürü söz konusu bu filmin müstehcenlik içeren unsurlar taşıdığı düşünülmektedir. Müstehcenlik içeren bu görüntüler aracılığıyla başta çocuklar olmak üzere gençlerinde seksüel davranışlarının bozukluğa uğrayabileceği, cinsellik hakkında yanlış algılar edinebileceği, psikolojik travma yaşayabileceği ve erken yaşlardaki cinsel uyarılmaların cinsel bozukluklar ile cinsel sapkınlıklara neden olabileceği düşünülmektedir.

Bunlara ek olarak insan vücuduna kızgın şiş sokma sahnesi ile tavuğun balta ile öldürülme sahnelerinin de çocuklar üzerinde çeşitli olumsuz örnekler oluşturabileceği düşünülmektedir. Örneğin bu görüntüler vasıtasıyla çocuklarda ve gençlerde insan vücuduna eziyet etme, işkence etme ve öldürme konusunda bir merak uyanabilecektir. Hatta gün içinde televizyonda defalarca karşılaşılan bu şiddet içerikli görüntüler belli bir zaman sonra rutin gibi algılanabilecek ve bunun neticesinde canlı vücuduna eziyet etme hatta bir canlıyı öldürme bile meşru bir durummuş gibi düşünülebilecektir.

İlaveten doktor tarafından hastanın vücuduna şiş sokulması ve hasta ile doktoru arasında cinsel münasebetlerin geçmesinden ötürü hasta-doktor ilişkisi hakkında çocukların zihninde anlam karmaşalarının oluşacağı da açıktır.

Son olarak medya hizmet sağlayıcı tarafından bu film için "7 Yaş ve üzeri" ile "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" Koruyucu Sembollerinin kullanıldığı görülmüştür. IMDb'nin internet sitesindeki verilere göre söz konusu bu filmin Arjantin'de + 13, Avustralya ve Birleşik Krallık'ta +15, Portekiz'de +16 ve Singapur'da +18 olarak yayınlandığı da görülmüştür. Bu örneklerden de görüleceği üzere bu film için önerilen en küçük izleme yaşı Arjantin'deki 13 yaş ve üzeridir. (http://www.imdb.com/title/tt2098628/parentalguide?ref_=ttkw_ql_5 , erişim tarihi: 24.08.2015) Halbuki yukarıda bahsi geçen sahneler de dikkate alındığında RTÜK Akıllı İşaretler portalındaki (www.rtukisatetler.gov.tr, erişim tarihi: 24.08.2015) Yayıncı kuruluşun Akıllı İşaretler portalında yer alan kodlamalardan "7 Yaş ve üzeri" ile "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" içeren Koruyucu Sembollerini kullanmayı tercih ettiği bu film için Örnek Kodlama Formu aracılığıyla gerçekleştirilen kodlama sonucunda rapora konu olan bu filmde "18 Yaş ve Üzeri", "Cinsellik" ve "Olumsuz Örnek" işaretlerinin kullanılması gerektiği tespit edilmiştir. Buna göre, yayıncı kuruluşun Koruyucu Semboller uygulamasında olması gereken yaş sınırlamasını yanlış uyguladığı ve film için önerilen "Cinsellik" işaretini de kullanmadığı tespit edilmiştir.

Yapılan bu değerlendirmeler ve tespitler göz önüne alındığında MOVIEMAX FESTIVAL HD logolu ve Dünya Televizyonculuk A.Ş. unvanlı medya hizmet sağlayıcı kuruluşun bu yayını ile;

1-) Çıplak insan bedeni, öpüşme ve mastürbasyon gibi cinsellik içeren görüntüleri açık bir şekilde vermesinden ötürü 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 8'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (n) bendinde yer alan "Müstehcen olamaz." hükmü ile,

2-) Bu müstehcen görüntülere ilaveten insan bedenine kızgın şiş sokma ve bir tavuğun kafasının balta ile kesilmesinin ardından tavuğun başsız şekilde hareket eden görüntülerinin verilmesinden dolayı 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin 2'inci fıkrasında yer alan "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz." hükmünü ve,

3-) Son olarak yayıncı kuruluşun kullanmayı tercih ettiği Koruyucu Semboller'den ötürü Yayın Hizmetleri Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 23 üncü maddesinin 6 ıncı fıkrasında yer alan "Bir programın hangi türde zararlı içerik taşıdığı ve hangi yaş grubunun izlenmesinin uygun olduğu, medya hizmet sağlayıcıların görevlendirdiği ve sistem hakkında önceden eğitilmiş sertifika sahibi kodlayıcıların Üst Kurulun resmi internet sitesinde yer alan Örnek Kodlama Formunun elektronik ortamda doldurulması sonucunda verilen cevaplara göre sistem tarafından otomatik olarak saptanır." hükmünü ve dolayısıyla 6112 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin 2'inci fıkrasında yer alan "Koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir." hükmünü de ihlal ettiği düşünülmektedir." şeklinde değerlendirmelere yer verilmiş olduğu,

Yayın kuruluşunun bu yayını ile 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (n) bendi ve aynı maddenin 2'inci fıkrası ile Kanunun 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının ihlal edildiği kanaatinin Daire Başkanlığınca belirtildiği,

Konunun; İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın yazısı, eki belgeler ve ilgili mevzuat kapsamında Üst Kurulumuzca değerlendirilmesi neticesinde;

Her ne kadar Daire Başkanlığınca yayında 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının yanı sıra, aynı maddenin birinci fıkrasının (n) bendinde yer alan "Müstehcen olamaz." ilkesinin de ihlal edildiği kanaati belirtilmiş ise de, söz konusu yayına ait deşifre kayıtlarının ve video görüntülerinin tetkiki sonucunda;

İhlal konusu yayında ekrana getirilen cinsellik içeren görüntüler ile insan bedenine kızgın şiş sokma ve bir tavuğun kafasının balta ile kesilmesinin ardından tavuğun başsız şekilde hareket eden görüntülerinin çocuk ve genç izleyici kitlesinin fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişiminin olumsuz etkileyebileceği, bu nedenle mezkur yayında 8'inci maddenin ikinci fıkrası ihlalinin ön plana çıktığı değerlendirilmiştir.

Bununla beraber ihlale konu olan filmde, "18 Yaş ve Üzeri", "Cinsellik" ve "Olumsuz Örnek" işaretlerinin kullanılması gerekirken, "7 Yaş ve üzeri" ile "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" koruyucu sembollerinin kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu nedenle, Yayın Hizmetleri Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 23'üncü maddesinin 6'ıncı fıkrasında yer alan "Bir programın hangi türde zararlı içerik taşıdığı ve hangi yaş grubunun izlenmesinin uygun olduğu, medya hizmet sağlayıcıların görevlendirdiği ve sistem hakkında önceden eğitilmiş sertifika sahibi kodlayıcıların Üst Kurulun resmi internet sitesinde yer alan Örnek Kodlama Formunun elektronik ortamda doldurulması sonucunda verilen cevaplara göre sistem tarafından otomatik olarak saptanır." hükmünün ve dolayısıyla 6112 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin 2'inci fıkrasında yer alan "Koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir." hükmünü de ihlal edildiği kanaatine varılmıştır.

Bu itibarla yayıncı kuruluşun 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrası ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının ihlali nedeniyle uyarılmasının uygun

olacağı kanaatine varılmıştır."[105] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa uyarı cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak, Üst Kurulun internet sitesinde programlar için kullanılan koruyucu semboller arandığında, ilgili program için 2012 yılında yaş grubunu göstermek amacıyla "18+ koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Cinsellik" koruyucu sembolü belirlenmiştir.[106] Bu sebeple dizinin ilgili bölümünün başında yer alan, "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" koruyucu sembollerinin kodlama yapılmadan belirlendiği ve yayında kullanıldığı açıktır.

Bununla birlikte "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 4.1.3. "Cinsel eylemler gösteriliyor mu?" sorusu ve 4.1.5. "Bu eylemler, cinsel uyarılma yaratacak biçimde mi gösteriliyor?" sorusu "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, "Akıllı İşaretler" kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "18+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Cinsellik" koruyucu sembollerini belirlemektedir.

Ayrıca, "İnternet Movie Database (IMDb)" adlı internet sitesindeki verilere bakıldığında ilgili program için yaş sınırının Arjantin'de "13", Portekiz'de "16" Singapur'da "18" ve Birleşik Krallık'ta "15" olarak belirlendiği görülmüştür.[107] Ayrıca, filmin izlenebileceği en küçük yaş sınırı Arjantin'de "13" olarak belirlenmiştir. Bu verilerden de görüleceği üzere, medya hizmet sağlayıcı kuruluş

---

[105] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 02.09.2015 tarihli ve 2015/38 sayılı toplantısında alınan 54 numaralı kararı

[106] Akıllı İşaretler İnternet Adresi, https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/advancedSearch (16/08/2018)

[107] İnternet Movie Database (IMDb), *"Augustine"*, https://www.imdb.com/title/tt2098628/parentalguide?ref_=tt_stry_pg (16/08/2018)

tarafından ilgili program için belirlenen yaş sınırının çeşitli ülke örneklerine göre daha düşük olarak belirlenerek, çocuk ve gençlerin korunması açısından gösterilmesi gereken hassasiyetin diğer ülkelerin gerisinde kaldığı değerlendirilmektedir.

4.1.8. Örnek İnceleme 8: "Örümceğin Maskesi" Adlı Film

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 18.02.2015 tarihli ve 2015/08 sayılı toplantısında alınan 49 numaralı kararında *"BEYAZ TV logolu yayın kuruluşunda 23.01.2015 tarihinde saat 20:47:49'da başlayan, "Örümceğin Maskesi" adlı yabancı bir film yayınlanmıştır. Bir polis ile katilin eski bir hesaplaşmasına dayanan ve bir senatörün 9-10 yaşlarındaki kızının bu katil tarafından okuldan kaçırılmasıyla gelişen olaylar çerçevesinde geçen film, sonunda katil ve katille işbirliği yapan polislerin de vurulması sonucunda, çocuğun kurtarılmasıyla son bulur.*

"Genel İzleyici" akıllı işareti ile ilgili saatte yayınlanan filmin ilk sahnesinde, şiddet içerikli şu sahnelerin bulunduğu tespit edilmiştir: Filmde, katille aynı arabada bulunan bir kadın polisin vurulma anı ve devamında da yüzü kan içindeki yaralı kadın polisin içinde bulunduğu arabanın kaza yaparak, bir köprüde asılı halde dururken yavaş yavaş uçuruma yuvarlanması sahnesi ekranlara yansımıştır.

Bunun yanında, filmde katilin kız çocuğunun boğazına bıçağı dayayarak onu öldürmeye teşebbüs ettiği ve çocuğun da kendisini savunmak amacıyla katilin yüzünü tırmaladığı görülmektedir. Bu boğuşma sonucunda baygın olarak yere yığılan çocuğu bir kadın görevli görür ve panikleyerek yardım etmek amacıyla çocuğa doğru yönelince, katil bu görevliyi de kablo ile boğarak öldürüp, yerde yatan küçük çocuğu kaçırır.

Filmin ilerleyen sahneleri arasında ise katil tarafından bir teknede rehin alınan küçük çocuk kurtarılmayı beklerken kaçış planları yapar ve teknede bir yangın çıkartarak kendisini suya atıp, kıyıya doğru yüzerek kaçmaya çalışır. Kıyıdakilerden yardım isteyerek çığlıklar atan kıza doğru yönelen bir şahsı da tekne ile kızın peşine düşen katil vurarak öldürür ve kızı çengel ile yakalayarak tekrar teknede hapseder.

BEYAZ TV logolu yayın kuruluşunda ilgili tarihte yayınlanan "Örümceğin Maskesi" adlı filmde ekteki kliplerde ve yukarıdaki özetlerde de görüleceği üzere, gerilim ve şiddet sahneleri geniş bir şekilde yer almıştır. Yüzü kanlar içindeki kadın polisin arabayla uçuruma yuvarlanması, küçük bir kız çocuğunun boğazına bir bıçak dayanarak öldürülmeye çalışılması, yine çocuğun katille boğuşurken görüntüleri ve tekneden atlayarak kaçmaya çalışırken yakalanması sahnelerinden, ekran karşısındaki çocuklar kadar büyüklerin de gerilmesine neden olabileceği düşünülmektedir.

Söz konusu yayın kuruluşunda yayınlanan adı geçen filmdeki şiddet sahnelerinin yayınlandığı saatin, çocuk ve gençlerin ekran karşısında bulunduğu bir saat olduğuna dikkat edilirse, bu tür sahnelerin çocuk ve gençlerin ruhsal dünyalarında tahribata neden olabileceği tehlikesi mevcuttur. Bunun yanında, bu tür görüntülerin ekranlarda yer bulmasının önemli bir sakıncası da, şiddetin toplum tarafından olağan görülmesi gibi bir tehlikeyi de ortaya çıkarabilmesi ihtimali bulunmaktadır.

Bunun yanında, "Örümceğin Maskesi" adlı film yukarıda da belirtildiği üzere" Genel İzleyici" akıllı işareti ile ekranlara gelmiş olup, bizim yaptığımız kodlamada ise "18+", "Şiddet/Korku" koruyucu sembolleriyle yayınlanması gerektiği sonucu çıkmıştır. Bu kodlama sonucuna göre, ilgili filmin gösterim saatinin de 24:00-05:00'dan aralığında olması gerektiği yönündeki düzenleyici hükümler mevcuttur.

Sonuç olarak; BEYAZ TV logolu yayın kuruluşunda 23.01.2015 tarihinde yayınlanan "Örümceğin Maskesi" adlı filmde, ekteki kliplerde yer alan sahneler nedeniyle; 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının ş)bendinde yer alan; "Şiddeti özendirici veya kanıksatıcı olamaz." hükmü ile yine aynı maddenin ikinci fıkrasında yer alan; "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz." hükmü ile Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 23/5'de yer alan; "Bir programın hangi yaş grubuna uygun olduğu

ise;....13+ ve 18+ sembolleri programın yayını süresince ekranın bir köşesinde sabit ve sürekli olarak yayınlanır.... 13+ bir programın 21.30'dan sonra yayınlanabileceği,18+ bir programın 24:00-05:00 aralığı dışında yayınlanamayacağı anlamına gelir." hükmü dolayısıyla,6112 Sayılı Kanun'un 24 ncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan; "Koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir." hükümlerine aykırı yayın yaptığı düşünülmektedir."

Şeklinde değerlendirmelere yer verildiği;

Konunun; İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın yazısı, eki belgeler ve ilgili mevzuat kapsamında Üst Kurulca değerlendirilmesi neticesinde;

Her ne kadar Daire Başkanlığınca 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının ihlal edildiği kanaati belirtilmiş ise de, söz konusu yayına ait deşifre kayıtlarının ve video görüntülerinin tetkikinde; Söz konusu filmin içerdiği görüntüler itibariyle, "Genel İzleyici" olarak değil, "18 yaş ve üzeri" ve "Şiddet/Korku" veya en azından veya "13 yaş ve üzeri" koruyucu işaretleriyle, saat 24:00-05:00 aralığında yayınlanması gerektiği, Yayıncı Kuruluşun koruyucu sembolü yanlış kullandığı anlaşılmıştır. Yayın Kuruluşu'nun bu yayını nedeniyle, Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 'Koruyucu Sembol Sistemi' başlığı altında 23'üncü maddesinin beşinci fıkrasında ifade edilen düzenlemeleri ve dolayısıyla 6112 sayılı Kanunun 2' üncü maddesinin ikinci fıkrası hükmünü ihlal ettiği kanaatine varılmıştır. Yayıncı kuruluşa 16.01.2013 tarihli yayını nedeniyle evvelce 28.03.2013 tarih ve 2013/20 sayılı toplantısında alınan 22 nolu Üst Kurul Kararıyla 6112 Sayılı Kanunun 24'üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca uyarı yaptırımı uygulandığı Üst Kurul kayıtlarından anlaşılmıştır. Bu itibarla, 6112 sayılı Kanunun 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının tekraren ihlali nedeniyle, Kanunun 32'nci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uyarınca, anılan Yayın Kuruluşu hakkında "İdari Para Cezası" yaptırımının uygulanması gerektiği, kanaatine varılmıştır."[108] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

[108] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 18.02.2015 tarihli ve 2015/08 sayılı toplantısında alınan 49 numaralı kararı

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "Genel İzleyici" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak, Üst Kurulun internet sitesinde yetkili şifresi ile sisteme girilerek programlar için kullanılan koruyucu semboller arandığında, ilgili program için 2006 yılında "13+" ve "Olumsuz örnek olabilecek davranışlar" koruyucu sembollerinin belirlendiği görülmektedir.[109] Bu sebeple filmin başında yer alan, "Genel İzleyici" koruyucu sembolünün medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından kodlama yapılmadan belirlendiği ve yayında kullanıldığı açıktır. Bununla birlikte, eğer ilgili program 2006 yılında yapılan yayından farklı olarak bazı sahneler kesilerek yayınlandıysa bu durumda da yeni içeriğe göre medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından kodlama yapılması gerekirdi.

Bununla birlikte "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 2.2.1. "Programda şiddet unsurları veya şiddet eylemleri var mı?" sorusu, 2.3.1. "Programda yer alan şiddet eylemleri gerçek hayatta da görülebilir nitelikte mi?" sorusu, 2.5.1. "Yaralanma görüntüleri var mı?" sorusu ve 2.5.2. "Ağır yaralanma görüntüleri var mı?" sorusu "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "13+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Şiddet/Korku" koruyucu sembollerini belirlemektedir.

Ayrıca, "İnternet Movie Database (IMDb)" adlı internet sitesindeki verilere bakıldığında ilgili program için yaş sınırı Birleşik Krallık'ta "15", Hollanda'da filmin normal versiyonu için "16" kesilmiş versiyonu için "12" ve Almanya'da "16" olarak belirlendiği görülmüştür.[110] Ayrıca, filmin izlenebileceği en küçük yaş sınırı çeşitli ülkelerde "12" olarak belirlenmiştir. Bu verilerden de görüleceği üzere, medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program için belirlenen yaş sınırının çeşitli ülke örneklerine göre daha düşük olarak belirlenerek, çocuk ve gençlerin korunması

[109] Akıllı İşaretler İnternet Adresi, https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIAdministration/login (17/08/2018)
[110] İnternet Movie Database (IMDb), *"Örümceğin Maskesi"*, https://www.imdb.com/title/tt0164334/parentalguide?ref_=tt_stry_pg (17/08/2018)

açısından gösterilmesi gereken hassasiyetin diğer ülkelerin gerisinde kaldığı değerlendirilmektedir.

4.1.9. Örnek İnceleme 9: "Karadayı" Adlı Dizi

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 17.03.2013 tarihli ve 2013/24 sayılı toplantısında alınan 19 numaralı kararında "*İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın 01.04.2013 tarihli ve 905 sayılı yazısı ve eklerinin incelenmesi sonucunda;*

Bahse konu yayına ilişkin Uzman Raporunda;

ATV Yayın Kuruluşu'nda pazartesi akşamları "Genel İzleyici" koruyucu sembolüyle "Karadayı" isimli bir dizi yayınlanmaktadır. Dizi, işlemediği bir cinayet yüzünden suçlanan babasını kurtarmaya çalışan Mahir'in mücadelesini konu edinmektedir. Dizi, "Genel İzleyici" sembolüyle yayınlanıyor olmasına rağmen, şiddet içerikli görüntülerin abartılı şekilde kurgulandığı ve bu görüntülerin herhangi bir mozaikleme-flulaştırma yapılmadan olduğu gibi ekrana yansıtıldığı tespit edilmiştir. Dizinin 18 Mart 2013 tarihinde, saat 20:29'da başlayan ve 23:27'de biten 23.bölümü incelenmiş olup elde edilen şiddet içerikli bulgular şu şekildedir:

Saat 21:28:32'de Mahir'in rakiplerinden Necdet, sorguya çektiği bir adamın boğazını ustura ile kesmiştir. Adamın yerde can çekiştiği görüntüler ve çıkardığı hırıltılar herhangi bir engelleyici yöntem kullanılmadan açık bir şekilde izleyiciyle paylaşılmıştır.

Boğazı kesilen adamın yerde can çekiştiği görüntülerin eşliğinde Necdet'in yardımcısı İbo: "Ulan koyun gibi kesti adamı ya, lan lan öl de öl de götüreyim, bakın la bi buraya" şeklindeki sözlerle içine bulunduğu dehşet verici durumu ifade etmeye çalışmıştır. 42 saniye süren sahne, boğazı kesilen adamın çırpınışlarıyla sona ermiştir.

Saat 21:42:34'de toplam 56 saniye süren bir sahnede Mahir'in kardeşi Orhan'ın bir adamı dövdüğü, adamın kaşının patlağı ve yüzünün kanlar içinde kaldığı görüntüler herhangi bir mozaikleme-flulaştırma yapılmadan yayınlanmıştır.

Saat 22:02:16'da, toplam 2 dakika 7 saniye süren bir sahnede Mahir'in karıştığı bir kavganın görüntülerine yer verilmiştir. Sahnenin sonunda Mahir'in yeğenini kaçırdığını düşündüğü adamı öldüresiye dövdüğü ve adamın yüzünün kanlar içinde kaldığı görüntüler herhangi bir mozaikleme-flulaştırma yapılmadan ekrana yansıtılmıştır.

Yukarıda yapılan değerlendirmelerden ve ekte yer alan kliplerden de anlaşılacağı üzere korumalı zaman dilimlerinde ve "Genel İzleyici" koruyucu sembolüyle yayınlanan dizide abartılı şiddet görüntülerine yer verildiği tespit edilmiştir. Sembol sınıflandırması, Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in "Koruyucu Sembol Sistemi" başlıklı 23. maddesinin ikinci fıkrasında "Sembol sınıflandırması, yaş ve içerik gruplarını belirten sembollerin birlikte kullanılması suretiyle yapılır. Sınıflandırma işlemi, Üst Kurulca hazırlanan ve gerekli görülen hallerde güncellenen Kodlayıcı Uygulama Rehberi'nde yer alan esas ve ilkelere göre yapılır. Kodlayıcı Uygulama Rehberi, Üst Kurul'un internet sitesinde yayınlanır." şeklinde ifade edildiği üzere, Üst Kurul'un ilgili internet sitesine girilerek yapılmaktadır. Söz konusu internet sitesinde, mevcut programların, eğer kodlama yapıldıysa, kaydı yer almaktadır. Ancak, dizinin ilgili bölümü için bahsi geçen internet sitesinde arama yapılmış olup, yayıncı kuruluş tarafından kodlama yapılmadığı için diziye ilişkin bir kayda ulaşılamamıştır. Bu durumda, dizinin ilgili bölümünün başında yer alan, "Genel İzleyici" koruyucu sembolünün kodlama yapılmadan, ezbere atandığı tespit edilmiştir. Ayrıca, yukarıda betimlenen görüntüler izlendikten sonra elde edilen verilere dayanılarak, sembol sınıflandırmasına ilişkin test kodlanmış ve dizinin ilgili bölümünün içerdiği bu görüntüler itibariyle, "Genel İzleyici" olarak değil, "18 yaş ve üzeri" ve "Şiddet-Korku" koruyucu işaretleriyle, saat 24:00'ten sonra yayınlanması gerektiği ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, Yayıncı Kuruluş'un, izleyiciyi yayın içeriğine dair doğru bir biçimde bilgilendirmek için kullanılan koruyucu sembollere ilişkin

yanıltıcı bir tavır sergilemekten ziyade, mevcut sembolü kodlama yapmadan ezbere kullandığı değerlendirilmiştir.

Öte yandan, dizinin kurgusal formatı çerçevesinde ekrana yansıtılan bahse konu görüntülerin şiddeti özendirici, kanıksatıcı ve yöntem gösterici nitelikte olduğu değerlendirilmiştir. Özellikle de çocukların, televizyonda ekrana getirilen görüntüleri ve söylemleri yetişkin insanlar gibi değerlendirmeleri mümkün değildir. Bir adamın boğazının kesildiği ve adamın yerde çırpınarak can verdiği görüntülerinin çocukların ekran başında olduğu saatlerde yayınlanmasının, gerçek dünya ile kurguyu ayırt edemeyecek yaştaki çocukların zamanla bu tür olayları benimsemelerine ve bu olaylara karşı duyarsızlaşmalarına neden olduğu çeşitli araştırmalar sonucu kabul edilmiş bir gerçektir. Aynı zamanda bu tür görüntülerin mozaikleme-flulaştırma yapılmadan yayınlanmasının, korumalı zaman dilimlerinde ekran başında yer alan çocukların ruh sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebileceği ve içinde yaşadıkları dünyayı olduğundan daha kötü algılamalarına yol açabileceği düşünülmektedir.

Şeklindeki değerlendirmelere yer verilmiş olduğu,

ATV Yayın Kuruluşu'nun bu yayını nedeniyle Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 'Koruyucu Sembol Sistemi' başlığı altında 23'üncü maddesinin beşinci fıkrasını, dolayısıyla 6112 sayılı Kanunun 24'üncü maddesinin ikinci fıkrası ile Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrası hükümlerini ihlal ettiği kanaatinin Daire Başkanlığınca belirtildiği,

Konunun; İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın yazısı, eki belgeler ve ilgili mevzuat kapsamında Üst Kurulca değerlendirilmesi neticesinde;

Söz konusu yayına ait deşifre kayıtlarının tetkikinde; dizinin ilgili bölümünün içerdiği görüntüler itibariyle, "Genel İzleyici" olarak değil, "18 yaş ve üzeri" ve "Şiddet-Korku" koruyucu işaretleriyle, saat 24:00'ten sonra yayınlanması gerektiği, Yayıncı Kuruluşun mevcut sembolü kodlama yapmadan ezbere kullandığı anlaşılmıştır. Yayın Kuruluşunun bu yayını nedeniyle, Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 'Koruyucu Sembol Sistemi' başlığı altında 23'üncü

maddesinin beşinci fıkrasında ifade edilen düzenlemeleri ve dolayısıyla 6112 sayılı Kanunun 24'üncü maddesinin ikinci fıkrası hükmünü ihlal ettiği kanaatine varılmıştır."[111] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "Genel İzleyici" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak, Üst Kurulun internet sitesinde programlar için kullanılan koruyucu semboller arandığında, ilgili program için yayıncı kuruluş tarafından kodlama yapılmadığından diziye ilişkin bir kayda ulaşılamamıştır.[112] Bu sebeple dizinin ilgili bölümünün başında yer alan, "Genel İzleyici" koruyucu sembolünün kodlama yapılmadan belirlendiği ve yayında kullanıldığı açıktır.

Bununla birlikte "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 2.2.1. "Programda şiddet unsurları veya şiddet eylemleri var mı?" sorusu, 2.3.1. "Programda yer alan şiddet eylemleri gerçek hayatta da görülebilir nitelikte mi?" sorusu ve 2.4.1. "Programda yer alan şiddet abartılı ve dehşet verici nitelikte mi?" sorusu "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "13+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Şiddet/Korku" koruyucu sembolleri belirlemektedir. Bu sebeple Üst Kurul kararında da açık bir şekilde yazıldığı üzere, medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından televizyon programında kullanılan koruyucu sembollerin "Akıllı İşaret" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

[111] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 17.03.2014 tarihli ve 2013/24 sayılı toplantısında alınan 19 numaralı kararı
[112] Akıllı İşaretler İnternet Adresi,
https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/advancedSearch (17/08/2018)

4.1.10. Örnek İnceleme 10: "Muhteşem Yüzyıl Kösem" Adlı Dizi

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 06.01.2016 tarihli ve 2016/02 sayılı toplantısında alınan 15 numaralı kararında *"Star Tv adlı medya hizmet sağlayıcıda haftada bir gün "Muhteşem Yüzyıl Kösem" adlı bir dizi yayınlanmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde devlet yönetiminde etkili olduğu iddia edilen Sultan 1. Ahmed'in Hasekisi Kösem Sultan'ın hayatını kurgulayarak ekrana taşıyan dizinin, 26.11.2015 tarihli 3. bölümün başında, bir önceki bölümün özeti yayınlanmıştır. Özette iktidar kavgası sebebi ile oğlunun öldürüleceğini anlayan Halime Sultan, Şehzade Mustafa'yı saraydan kaçırır. Ancak saray muhafızları tarafından yakalanıp oğlu Mustafa ile birlikte zindana atılırlar. Hakkında abisi Sultan Ahmed tarafından ölüm fermanı çıkarılan Şehzade Mustafa 4-5 yaşlarındadır. İhlale konu bölümde; Padişah Sultan Ahmed'in Mustafa için verdiği ölüm fermanını yerine getirmek için ellerinde kalın bir iple zindana gelen yüzleri kar maskeli cellatların fermanı uygulama esnasında aynı mahzende bir başka zindan odasında bulunan Mustafa'nın annesi Halime Sultan'ın haykırışları ile korku ve endişe içerisinde ağlayan ve ne olduğunu anlamaya çalışan Mustafa arasında geçen konuşma ve görüntüler dramatik bir şekilde ekrana taşınmıştır. Yaklaşık 7 dakika süren bu dramatik sahnenin sonunda Sultan Ahmed idam kararından vazgeçip kardeşini cellatların elinden kurtarmıştır.*

Rapora konu özet görüntüler ekrana şu şekilde yansıtılmıştır.

Saat 20:38:50'de, Şehzade Mustafa ve annesi Halime Sultan arasında, "Şehzade Mustafa: Ölecek miyim anne, öldürecekler mi beni anne? Halime Sultan: Korkma oğlum, korkma, öldürseler ne gam, ben seni bir kez daha doğururum... Korkma, korkma arslanım."

Saat 20:39:35'de, "Sultan Ahmed: Derviş, Cellatlara haber ver, bu gece bu iş bitecek. Yatsı ezanı sustuğunda bu iş bitecek."

Saat 20:42:52'de elinde kalın bir ip bulunan cellatın Şehzade Mustafa'yı boğarak öldürmek için zindana girişi ve annesinin çığlıkları. ile başlayan bölümde Şehzade Mustafa ve annesi Halime Sultan arasında geçen "Halime Sultan: Durun, Ay, durun. Durun zalimler. Mustafam.. Şehzade Mustafa: Anne, anne ne oluyor? Anne iyi misin? (Sultanın ağlaması ve çığlıklar) /Durun zalimler. Mustafam, zalimler. / Ben çok

korkuyorum anne./ Durun Allah rızası için, durun. Durun kıymayın. Mustafa. (Çığlıklar ve Sultan Ahmed'in vicdan muhasebesi yaptığı görüntüler.) / Anne, anne./ Mustafa, Mustafa / Anne../ Ne olur durun. Hayır, durun, durun. (Mustafa diyerek haykırmaları.) Zalimler, zalimler./Anne..(Yüzleri kar maskeli cellatlar Şehzade Mustafa'nın olduğu zindan odasına girer.) Anne Halime Sultan'ın çığlıklar atarak Katiller, kıymayın ne olur oğluma. Durun, durun zalimler." şeklindeki konuşmaları. Görüntüde; Şehzade Mustafa zindan odasında duvara yaslanmış korkulu ve merhamet diler gözlerle kendisine zarar vermesin diye avucunda bulunan kestaneleri cellada uzatır. Yere düşen kestanelerden ve Mustafa'nın boynuna geçirilen ip görüntüsü ile izleyicilerde fermanın yerine getirildiği iması oluşturulurken, fonda yayınlanan anonim bir ninni ile bu sahne daha da dramatik bir hale getirilir.

Saat 20:48:32'de Padişah Sultan Ahmed; kardeşi Mustafa'nın ölümünü engellemek için zindana koşar 'Durun, durun' diyerek Mustafa'ya sarılır. Mustafa abisinin boynuna sarılarak Abi, abi, diyerek ağlar. Mustafa'yı kucaklayan Sultan Ahmed 'Affet, affet beni kardeşim. Affet beni kardeşim affet' diyerek kardeşi Mustafa' dan bir kaç kez kendisini affetmesini ister. Mustafa abisi Sultan Ahmed'in boynuna sarılarak ağlar.

Yukarıda yer alan tanımlama ve rapora eklenen kliplerden de anlaşılacağı üzere; Bir çok sahnesi resmi ve akademik tarihten uzak popüler bir tarih anlayışı ile senaryolaştırılarak ekrana taşınan bu dizide, abisi tarafından ölüm fermanı çıkarılan ve zindana atılan Şehzade Mustafa ile annesi Halime Sultan'ın; Mustafa'nın infazını gerçekleştirmek üzere zindana gelen cellatlarla yaptığı mücadele ve yaşadıkları çaresizlikler yaklaşık 7 dakika süre ile duygusal gerilim ve duygusal şiddete varacak nitelikte ekrana taşınmıştır. Dizi her ne kadar "7 Yaş Üzeri, Şiddet ve Korku, Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" koruyucu sembolleri ile yayına başlamakta ise de bu sahnelerin ekrana getirildiği yayın saati dikkate alındığında; küçük bir çocuğun en çok güvendiği aile bireylerinden birisi olan abisi tarafından öldürülmek istenmesini çağımız koşullarında çocukların anlaması mümkün olmadığından, çocukların ailesine olan güveni zedeleyecek unsurlar taşıyan bu yayın; Yayın Hizmetleri Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 8. maddesinin 2. fıkrasında yer alan, "Radyo ve televizyon

yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği korumalı saatlerde, koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz. Korumalı saatlerdeki program tanıtımlarında çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde şiddet, cinsellik ve benzeri unsurlar taşıyan içeriklere yer verilemez." ifadelerine dolayısıyla, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin 2. fıkrasında yer alan, "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz." hükmüne aykırı bir yayın olarak değerlendirilmiştir."

Şeklinde değerlendirmelere yer verildiği,

Söz konusu yayın ile, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin 2. fıkrası hükmünün ihlal edildiği kanaatinin Daire Başkanlığınca belirtildiği,

Konu hakkında karar alınmasını teminen yazının Üst Kurula havale edildiği, anlaşılmaktadır.

Konunun; İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın yazısı, eki belgeler ve ilgili mevzuat kapsamında Üst Kurulca değerlendirilmesi neticesinde;

Söz konusu yayına ait deşifre kayıtlarının ve video görüntülerinin tetkiki sonucunda; yaklaşık 7 dakika süre ile duygusal gerilim ve duygusal şiddet içeren görüntülerin yayınlandığı ihlale konu dizide, uygun koruyucu sembol kullanılmadığı anlaşılmakla, mezkur yayında 6112 sayılı Kanunun 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının ihlal edildiği sabit görülmüştür.

Bu itibarla; 6112 sayılı Kanunun 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının tekraren ihlali nedeniyle; Kanunun 32'nci maddesinin ikinci fıkrasına göre "İdari Para Cezası" yaptırımının uygulanması gerektiği, kanaatine varılmıştır."[113] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

[113] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 06.01.2016 tarihli ve 2016/02 sayılı toplantısında alınan 15 numaralı kararı

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" ve "Şiddet/Korku" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 2.2.1. "Programda şiddet unsurları veya şiddet eylemleri var mı?" sorusu, 3.1.1. "Programda korku unsurları veya korkutmaya yönelik görüntüler var mı?" sorusu, 3.2.1. "Bir kazadan, doğal afetten ya da insan, hayvan veya canavarların gerçekleştirdiği şiddet eylemlerinden dolayı aşırı korkmuş, paniğe kapılmış insanlar var mı?" ve 3.3.1. "Korkutucu müzik ya da ses efektleri kullanılıyor mu?" sorusu "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "13+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Şiddet/Korku" koruyucu sembollerini belirlemektedir. Bu sebeple Üst Kurul kararında da açık bir şekilde yazıldığı üzere, medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından televizyon programında kullanılan koruyucu sembollerin "Akıllı İşaret" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

4.1.11 24. Madde Kapsamında Alınan Üst Kurul Kararlarına İlişkin Değerlendirme

"Akıllı İşaretler" sisteminin uygulanmasına yönelik olarak yürürlüğe giren 6112 sayılı Kanunun 24. maddesi gereğince alınan Üst Kurul kararlarında yer alan gerekçeler ve Akıllı işaret kodlama formunun yayın içeriklerine uygun şekilde doldurulması neticesinde elde edilen koruyucu semboller incelendiğinde, Üst Kurul kararlarına esas teşkil eden televizyon programlarında kullanılan koruyucu sembollerin belirlenmesinde yayıncı kuruluşlarca "Akıllı İşaretler" kodlama formunun ve mevzuat hükümlerinin dikkate alınmadığı görülmektedir. Örneğin incelenen ilk iki Üst Kurul kararında ilgili programa yönelik olarak yaş grubunu göstermek için "13+" veya "18+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar", "Cinsellik" ve "Şiddet/Korku" koruyucu

sembollerinin kullanılması gerekirken medya hizmet sağlayıcı kuruluşun herhangi bir koruyucu sembol kullanmadığı görülmektedir. Ayrıca, incelenen diğer Üst Kurul kararlarında ilgili programlara yönelik olarak yaş grubunu göstermek için "13+" veya "18+" koruyucu sembollerin kullanılması gerekirken medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından "Genel İzleyici" veya "7+" koruyucu sembollerinin kullanıldığı görülmektedir. Koruyucu sembollerin bu şekilde belirlenmesinin programları erken saatte yayınlayabilmek ve izleyici kitlesinin daralmasının istenmemesi nedeniyle olduğu düşünülmektedir.

Bununla birlikte Üst Kurul kararlarına esas teşkil eden bazı televizyon programlarına ait koruyucu sembollerin "Akıllı İşaretler" sisteminde kodlama yapılmadan belirlendiği görülmüştür. Örneğin; 3, 6, 8 ve 9. örneklerde görüleceği üzere medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili programlar, yaş grubunu göstermek için "Genel İzleyici" veya "7+" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak, Üst Kurulun internet sitesinde 6. ve 9. numaralı örnekte yer alan yayınlar için kullanılan koruyucu semboller arandığında, yayıncı kuruluş tarafından kodlama yapılmadığı için herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. 3. ve 8. örnekte ise Üst Kurulun internet sitesinde yetkili şifresi ile sisteme girilerek programlar için kullanılan koruyucu semboller arandığında, 3. örnekte yer alan program için 2015 yılında "18+" ve "Cinsellik" koruyucu sembollerinin, 8. örnekte yer alan program için 2006 yılında "13+" ve "Olumsuz örnek olabilecek davranışlar" koruyucu sembollerinin belirlendiği görülmektedir. Bu sebeple yayınların başında yer alan, "Genel İzleyici" veya "7+" koruyucu sembollerinin kodlama yapılmadan belirlenerek yayında kullanıldığı açıktır.

Dünyada yayınlanan hemen hemen bütün dizi ve filmlere ilişkin bilgilerin mevcut olduğu "İnternet Movie Database (IMDb)" adlı internet sitesindeki verilere bakıldığında, incelenen televizyon programlarından bazıları için diğer ülkelerde daha yüksek yaş sınırlarının belirlendiği görülmüştür. Örneğin; 3, 6, 7 ve 8 numaralı örneklerde görüleceği üzere ülkemizde ilgili televizyon programları için yaş sınırını göstermek amacıyla belirlenen koruyucu semboller "Genel İzleyici" veya "7+" iken çeşitli yabancı ülkelerde "12" den başlayarak "18" yaş sınırına kadar koruyucu semboller belirlenmiştir.

Ancak bu durumun, televizyon programlarının çocuklar ve gençler açısından olası zararlı etkilerinin tespitine yönelik kritelerin yabancı ülkelerde daha ağır belirlenmesinden kaynaklanmadığı, ülkemizdeki kriterlerin yeterli olduğu fakat medya hizmet sağlayıcı kuruluşların mevzuat hükümlerine ve "Akıllı İşaretler" kodlama formuna uygun kodlama yapmaması sebebiyle diğer ülkelerden farklı sonuçların çıktığı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından ilgili yayınlar için belirlenen yaş sınırlarının çeşitli ülke örneklerine göre daha düşük olarak belirlenerek, çocuk ve gençlerin korunması açısından gösterilmesi gereken hassasiyetin diğer ülkelerin gerisinde kaldığı değerlendirilmektedir.

Bu durumda medya hizmet sağlayıcı kuruluşların, çocuk ve gençler için olası zararlı içerik hakkında bilgi vermek amacıyla program içeriğine uygun koruyucu sembol kullanmamasının sorumlu yayıncılık ilkesiyle bağdaşmadığı açıktır. Bu sebeple Üst Kurul kararlarında da belirtildiği üzere, incelenen televizyon programlarında medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından kullanılan koruyucu sembollerin "Akıllı İşaretler" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

"Akıllı İşaretler" kodlama formunun incelenen Üst Kurul kararlarında yer alan gerekçeler ve yayın içeriklerine uygun şekilde doldurulması neticesinde ilgili programlar için belirlenen koruyucu semboller ile medya hizmet sağlayıcı kuruluşların belirlediği koruyucu sembollere ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 10. Müeyyide uygulanan programlara ait Koruyucu semboller

Örnek İnceleme	Program Adı	Yayınlanan Koruyucu Sembol	Kullanılması Gereken Koruyucu Sembol
1	Big Birthday Battle	Koruyucu Sembol Kullanılmamış	
2	Kısa Film Festivali	Koruyucu Sembol Kullanılmamış	
3	Gemide İsyan (The Bounty)		
4	Tatlı Küçük Yalancılar		
5	Not Defteri		
6	Bob's Burger		
7	Augustine		
8	Örümceğin maskesi		
9	Karadayı		
10	Muhteşem Yüzyıl Kösem		

4.2. 6112 SAYILI KANUNUN 8. MADDESİNİN 2. FIKRASI KAPSAMINDA ALINAN ÜST KURUL KARARLARI

6112 sayılı Kanunun "Yayın İlkeleri" başlıklı 8. maddesinin 2. fıkrası ile *" Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz."*[114] hükmü getirilmiştir. Bu madde ile çocuk ve gençlerin zihinsel, fiziksel veya ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek olan programların hiçbir şekilde yayınlanamayacağı belirtilerek konuya ilişkin hassasiyet ortaya konulmuştur. "Akıllı İşaretler" sisteminin de en önemli amacının çocuk ve gençleri televizyonun olası zararlı etkilerinden korumak olduğu düşünüldüğünde, çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verecek türde içerik barındırdığı Üst Kurul kararlarıyla sabit görülen programlarda kullanılan koruyucu sembollerin incelenmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Bu amaçla Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından, 6112 sayılı Kanunun resmi gazetede ilan edildiği 03.03.2011 tarihi ile 29/03/2018 tarihi arasındaki dönemde 8. maddenin ikinci fıkrası gereğince alınan 315 adet Üst Kurul kararından örnek olarak 10 adeti incelenecektir.

4.2.1. Örnek İnceleme 1: "Çukur" Adlı Dizi

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 07.12.2017 tarihli ve 2017/49 sayılı toplantısında alınan 19 numaralı *kararında "SHOW TV logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 23.10.2017 tarihinde saat 19:59'da yayınlanan "Çukur" adlı dizi film yayınına ilişkin uzman raporu ile video görüntülerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle yapılan görüşmeler sonucunda; ihlale konu yayında, çok sayıda öpüşme ve sevişme sahnelerine yer verildiği, bu sahnelerin yakın çekimlerle ve uzun süreli olarak yayınlanmak suretiyle etkisinin artırıldığı, öpüşme ve sevişme sahnelerinin çocukların ve gençlerin ekran başında olduğu korumalı saatlerde*

[114]6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

yayınlandığı ve bu durumun cinsel anlamda henüz yeterli fiziksel ve zihinsel olgunluğa erişmemiş küçük yaştaki bireyleri olumsuz yönde etkileyebileceği, ayrıca, dizide bazı içki içme sahnelerine de yer verildiği ve bu durumun da benzer şekilde çocuklar ve gençler için olumsuz örnek oluşturabileceği, bunların yanı sıra, dizideki işkence ve diğer şiddet sahnelerinin küçük yaştaki izleyicilere uygun olmadığı, bu sahnelerin küçük yaştaki izleyicileri korkutacak, tedirgin edecek, topluma güvenlerini sarsacak ve onların gelişimine zarar verebilecek nitelikte olduğu kanaatine varılmıştır.

Bu nedenle ihlale konu yayının saati de dikkate alındığında (19:59) 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının ihlal edildiği sabit görülmüştür."[115] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Şiddet/Korku" ve "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak, Üst Kurulun internet sitesinde programlar için kullanılan koruyucu semboller arandığında, ilgili program için yayıncı kuruluş tarafından kodlama yapılmadığı için programa ilişkin bir kayda ulaşılamamıştır.[116] Bu sebeple dizinin ilgili bölümünün başında kullanılan koruyucu sembollerin kodlama yapılmadan belirlenerek yayında kullanıldığı açıktır.

Bununla birlikte "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 2.2.1. "Programda şiddet unsurları veya şiddet eylemleri var mı?" sorusu ve 4.1.3. "Cinsel eylemler gösteriliyor mu?" sorusu "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "13+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla

[115] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 07.12.2017 tarihli ve 2017/49 sayılı toplantısında alınan 19 numaralı kararı
[116] Akıllı İşaretler İnternet Adresi, https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/advancedSearch (16/08/2018)

"Cinsellik" koruyucu sembollerini belirlemektedir. Bu sebeple, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelerden de anlaşılacağı üzere çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verebilecek unsurlar barındıran ilgili televizyon programı için medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından belirlenen koruyucu sembollerin "Akıllı İşaret" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

4.2.2. Örnek İnceleme 2: "Babam ve Ailesi" Adlı Dizi

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 04.01.2017 tarihli ve 2017/01 sayılı toplantısında alınan 28 numaralı kararında *"KANAL D logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 07, 14, 21.11.2016 tarihlerinde yayınladığı "Babam ve Ailesi" adlı dizi filme ilişkin uzman raporu ile video görüntülerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle yapılan görüşmeler sonucunda;*

Adı geçen medya hizmet sağlayıcı kuruluşun her hafta pazartesi aksamları saat 21:00'de yayınladığı "Babam ve Ailesi" adlı dizi filmin, ayrıntıları uzman raporunda belirtildiği üzere;

07.11.2016 tarihinde saat 20:45'de yayınlanan bölümünde; zengin bir işadamının kızı olan Çiçek İpekçi kendisinin okuduğu okulda öğretmen olarak görev yapan üvey ablası Hasret Kayalar' a tuzak kurarak okuldan attırmak istediği, bunun için de internet üzerinden gizli kamera satın alıp üvey ablasının odasına yerleştirdiği, daha sonrasında ise gizli kameradan elde ettiği bu görüntüleri üvey ablasının bilgisayarına yerleştirip sunum yaptığı sırada açılmasına sebebiyet vererek üvey ablasından intikam almak istediği sahnelerde; günlük hayatta özel hayatın ihlali suçunu oluşturabilecek türden bir eylemi soğukkanlılıkla ve eğlendiğini gösteren bir ifade ile gerçekleştiren bir çocuk figürünün ekranlarda gösterilmesinin, özellikle televizyon başında olan çocuk ve gençlere gizli kamera ile görüntü kaydederek intikam almanın bir yöntem olarak algılanabileceği konusunda olumsuz bir örnek oluşturduğu,

14.11.2016 tarihinde saat 21:03'de yayınlanan bölümünde; Çiçek İpekçi'nin sınıf arkadaşı Ozan ile bir elektronik mağazasından kulaklık çaldığı sahnelerde kullanılan ifadelerin, günlük hayatta suç unsurunu oluşturan hırsızlık eylemi yapıldığı sırada neşeli sayılabilecek türden bir müzik çalınarak durumun normalleştirildiği ve hırsızlık eyleminin verdiği heyecanın bir benzerinin aşk gibi manevi bir hissin olabileceğinin ifade edildiği, bu tür bir ifade ile hırsızlık eylemi çocuk ve gençler açısından bir kızı etkilemek için kullanılabilecek bir yöntem olarak algılanabileceği,

Dizinin 21.11.2016 tarihinde saat 21:00'da yayınlanan bölümünde ise; Çiçek İpekçi'nin sınıf arkadaşı Ozan'ın ikna etmesiyle bilgisayar üzerinden görüntülü bir şekilde oyun oynamaya başladığı, iskambil kağıtlarından küçük olanı seçenin üzerindeki kıyafetlerden birini çıkardığı, küçük kağıdı seçen Çiçek'in üzerinden hırkasını çıkardığı sahnelerde, Çiçek'in elbise çıkarma davranışının Ozan'ın "Oyun sonuçta eğlence. Sıkılırsan bırakırız." şeklindeki sözleriyle bir oyun gibi lanse edildiği, daha sonrasında ise Ozan'ın, Çiçek'i bu görüntüler nedeniyle tehdit ettiği sahnelerde kullanılan ifadelerin, çocuk ve gençler arasında ahlaksızlık olarak nitelendirilebilecek bir eylemin oyun adı altında eğlence aracıymış gibi gösterilmesi ve sonrasında ise bunun bir tehdit aracı olarak kullanılmasının, bu yayını izleyen çocuk ve gençler arasında, istenilen şeyi karşı tarafa yaptırabilmek için kullanılacak bir araç olarak görülebileceği,

Medya alanında yapılan birçok araştırmada, medyanın çocukların ve gençlerin tutum ve davranışlarına etki eden önemli bir sosyalleşme aracı olduğu, söz konusu sahnelerde çocuk oyuncular tarafından verilen mesajların bu yayınlara maruz kalan ve bu kişilikleri rol model olarak seçebilecek çocuk izleyiciler üzerinde olumsuz etkisi olabileceği, dolayısıyla çocukların ve gençlerin ekranda olabileceği bir saatte yayınlanan programın, söz konusu sakıncalı ve olumsuz içeriğinden ötürü çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimine zarar verebilecek türde bir yayın olduğu,

Ve anılan yayının, saat 20:45, 21:03 ve 21:00'da ekrana getirildiği görülmektedir. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 8'inci maddesinin 2'nci fıkrasında çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verecek türden yayınların koruyucu sembol kullanılsa dahi bunların ekran başında olduğu korumalı

saatlerde yayınlanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Yine, Yönetmelik'in 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (o) bendinde korumalı saat dilimleri 24.00-05.00 dışındaki zaman dilimi olarak belirlenmiştir. Dolayısı ile ihlal konusu programın korumalı saat dilimleri arasında yayınlandığı tespit edilmiştir."[117] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Şiddet/Korku" ve "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçeler ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 5.3.1. "Programda yasalara aykırı eylemler var mı? sorusu "Evet" 5.3.2. "Bu eylemler özendirici bir biçimde sunuluyor ya da, eylemi yapan kahramanlaştırılıyor mu?" sorusu "Evet" ve 5.3.3. "Bu eylemler açıkça eleştiriliyor, kınanıyor veya bu eylemlerle mücadele ediliyor mu?" sorusu "Hayır" şeklinde cevaplandığı takdirde, "Akıllı İşaretler" kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "18+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek olabilecek davranışlar" koruyucu sembollerini belirlemektedir. Bu sebeple, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelerden de anlaşılacağı üzere çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verebilecek unsurlar barındıran ilgili televizyon programı için medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından belirlenen koruyucu sembollerin "Akıllı İşaret" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

[117] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 04.01.2017 tarihli ve 2017/01 sayılı toplantısında alınan 28 numaralı kararı

4.2.3. Örnek İnceleme 3: "21" Adlı Film

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 25.01.2018 tarihli ve 2018/04 sayılı toplantısında alınan 19 numaralı kararında *"İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığının 22.01.2018 tarih ve 51 sayılı yazısına konu "S SONY CHANNEL" logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 11.12.2017 tarihinde ve saat 12:17'de yayınladığı "21" adlı sinema filmi yayınına ilişkin uzman raporu ile video görüntülerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle yapılan görüşmeler sonucunda;*

Bahse konu yayına ilişkin uzman raporunda ayrıntıları belirtildiği üzere, S SONY CHANNEL logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 11.12.2017 tarihinde saat 12:17'de yayınladığı "21" isimli yabancı sinema filminde; saat 13.27'de 1 dakika süreyle direk dansı yapılan bir gece kulübündeki öpüşme sahneleri ile 13.36'da bir otel odasında devam eden ve belden üstleri çıplak şekilde uzun bir süre öpüşme ve sevişme sahnelerine yer verildiği görülmüştür.

İhlale konu sinema filminde, çocukların ekran başında bulunabileceği korumalı bir saat diliminde (13:27,13:36) uzun süreli yakınlaşma, öpüşme ve sevişme sahnelerinin herhangi bir flulaştırma, bipleme ve benzeri bir teknik kullanılmaksızın yayınlandığı, bu durumun cinsel anlamda henüz yeterli fiziksel ve zihinsel olgunluğa erişmemiş küçük yaştaki bireyleri olumsuz yönde etkileyebileceği, bu nedenlerle mezkur yayında, 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının ihlal edildiği kanaatine varılmıştır."[118] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 4.1.3. "Cinsel

[118] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 25.01.2018 tarihli ve 2018/04 sayılı toplantısında alınan 19 numaralı kararı

eylemler gösteriliyor mu?" sorusu "evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, "Akıllı İşaretler" kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "13+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Cinsellik" koruyucu sembollerini belirlemektedir.

Ayrıca, "İnternet Movie Database (IMDb)" adlı internet sitesindeki verilere bakıldığında ilgili program için yaş sınırı Birleşik Krallık'ta "12A", Almanya'da "12" ve İsviçre'de "14" olarak belirlendiği görülmüştür.[119] Ayrıca, filmin izlenebileceği en küçük yaş sınırı İsveç'te "11" olarak belirlenmiştir. Bu verilerden de görüleceği üzere, medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program için belirlenen yaş sınırının çeşitli ülke örneklerine göre daha düşük olarak belirlenerek, çocuk ve gençlerin korunması açısından gösterilmesi gereken hassasiyetin diğer ülkelerin gerisinde kaldığı değerlendirilmektedir.

4.2.4. Örnek İnceleme 4: "Anne" Adlı Dizi

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 21.06.2017 tarihli ve 2017/25 sayılı toplantısında alınan 16 numaralı kararında *"İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığının 15.06.2017 tarih ve 698 sayılı yazısına konu STAR TV logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 23.05.2017 ile 30.05.2017 tarihlerinde ve 20:00:47-00:15:25/20:00:45-23:43:06 saatlerinde yayınladığı "Anne" isimli dizi filmi yayınına ilişkin uzman raporu ile video görüntülerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle yapılan görüşmeler sonucunda;*

Bahse konu yayına ilişkin uzman raporunda ayrıntıları belirtildiği üzere, kuruluşun 23.05.2017 ile 30.05.2017 tarihlerinde ve 20:00:47 - 00:15:25 / 20:00:45 -23:43:06 saatlerinde yayınladığı "Anne" isimli dizi filmin, 23.05.2017 tarihli bölümünde, dizi film karakteri Cengiz'in elindeki silahı kastederek "güzel alet ... hep paradan anlarsınız lan ..anca paradan anlarsınız be. Ama şimdi ne oldu: Cengiz tekere

[119] İnternet Movie Database (IMDb), *"21"*, https://www.imdb.com/title/tt0478087/parentalguide?ref_=tt_stry_pg (21/08/2018)

çomağı soktu bak araba şarampole yuvarlanıyor.... ne olacak öğretmen belki hapislere düşmeden ölürüm. Bak benim bu hayatta hiçbir şeyim kalmadı, benim bu hayatta hiçbir umudum kalmadı.... ama sizi öldürdükten sonra lak sıkarım kafama biter gider... " ,..."Amma yaramaz çıktın be öğretmen, böyle bağırmalar, çağırmalar, kaçmaya kalkmalar falan haaa. Eee öğretmen olan sensin söyle bakalım yaramazlık yapanlara ne ceza veririz. Ama insan sana ceza vermeye de kıyamaz ki yav, bak şu güzelliğe bakar mısınız ya haa. eee bakalım... " Bu sırada Cengiz Zeynep'in tişörtünün bir kısmını açarak "dur Sinan efendiye bir mesaj atalım bir fotoğraf yollayalım .... kaldır kafanı da kocandan gül cemalini gizleme, kaldır, kaldır, o kafanı kaldır yoksa valla suratını dağıtır öyle atarım o fotoğrafı ha ... e hadi gül artık... ", 30.05.2017 tarihli bölümde, Cengiz'in Sinan'ı da rehin aldığı 30. bölümünde geçen sahnelerden birinde yer alan diyaloğa göre Cengiz "benim derdim kurtulmak değil oğlum, benim derdim intikam. Alacağım var senden bunu kafana sokacan...", "... sen parayı mı az buldun, ne kadar istiyorsun?- Ben ne istiyorum biliyor musun, dilerim ki Cengiz topunuzun anasını bellesin lan anladın mı başka türlü kurtulamayacağız sizden hadii" telefonu kapattıktan sonra Şule dizide Turna karakterini oynayan çocuk oyuncuya dönerek "gerizekalı ... aramıcam polisi kızım, görmüyor musun hayatımızın içine sıçtılar ya beter olsunlar anladın mı. Madem bize huzur yok onlara da olmayacak ...."-Cengiz, Cengiz dokunma ona - Ulan insanda konsantrasyon bırakmıyosun be oğlum - Cengiz çöz beni, çözsene, yemiyo mu lan yemiyo mu lan çözsene. Gel lan gelsene buraya çöz, şerefsiz. Geberticem oğlum seni bu kadar mı erkekliğin ...- Madem kocası hizmet veremiyo e ölmeden önce gerçek bir erkekle tanışsın istiyorum ya Sinan fena mı" dedikten sonra Zeynep'i çözerek farklı bir alana götürmüştür. Bu sırada Zeynep "Cengiz ne olur yapma, ne olur yapma","- Sen böyle çırpındıkça daha tatlı oluyor be öğretmen, çırpın be , erkeklik ha erkeklik ha ben sana gösterecem erkekliği, yürü bitti bitti bende. Bak ne diyo kocamın gözünün önünde yap diyo ama oğlum ben vicdanıma yeniliyorum ya Sinan, vicdanım var oğlum benim. Ne diyosun burda mı yapıyım anlamıyorum, nerde yapıyım. Sinan anlamıyorum duymuyorum nerde yapıyım, iyi biriyim oğlum ben yapmıcam senin gözünün önünde bak bu sana son iyiliğim yaz hadi bakalım.", Cengiz: Yoruldum be, valla komisere işkence edecez diye bittim ulan" dedikten sonra ceplerinde bulunan iki adet silah çıkararak Zeynep'e hitaben "hayatta hiç bu kadar silahım olmamıştı, -silahı göstererek-eğer elinde bu varsa senden büyüğü

yoktur hayatta ha baamm istediğini yaptırırsın, donunu bile indirtirsin adamın, istersen istediğin kadını kendi kadının bile yaparsın" şekilde ifadelerin ekrana getirildiği görülmüştür.

İhlale konu dizi filmde şiddet ve ilintili olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlara yer verildiği, çocuklar ve gençlerin izleyebileceği korumalı zaman diliminde 20:00'de yayınlanan söz konusu yayının çocukların ve gençlerin fiziksel ve zihinsel gelişimine zarar verebileceği, bunun yanı sıra söz konusu dizi filmde kaba ve argo ifadelere yer verildiği, bu nedenle mezkur yayında, 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (m) bendi ile ikinci fıkrasının ihlal edildiği kanaatine varılmıştır."[120] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" ve "Şiddet/Korku" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak, Üst Kurulun internet sitesinde programlar için kullanılan koruyucu semboller arandığında, ilgili program için yayıncı kuruluş tarafından kodlama yapılmadığı için programa ilişkin bir kayda ulaşılamamıştır.[121] Bu sebeple dizinin ilgili bölümünün başında kullanılan koruyucu sembollerin kodlama yapılmadan belirlenerek yayında kullanıldığı açıktır.

Bununla birlikte "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 2.2.1. "Programda şiddet unsurları veya şiddet eylemleri var mı?" sorusu ve 2.6.1. "Cinsel taciz ya da cinsel aşağılama var mı?" sorusu ve 5.4.1. "Argo, küfür, lanet okuma gibi kaba ve kötü konuşmalar var mı?" sorusu "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "13+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek

[120]Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 21.06.2017 tarihli ve 2017/25 sayılı toplantısında alınan 16 numaralı kararı

[121] Akıllı İşaretler İnternet Adresi, https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/advancedSearch (21/08/2018)

amacıyla "Şiddet/Korku" koruyucu sembollerini belirlemektedir. Bu sebeple, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelerden de anlaşılacağı üzere çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verebilecek unsurlar barındıran ilgili televizyon programı için medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından belirlenen koruyucu sembollerin "Akıllı İşaret" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

4.2.5. Örnek İnceleme 5: "Arka Sokaklar" Adlı Dizi

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 21.12.2016 tarihli ve 2016/61 sayılı toplantısında alınan 107 numaralı kararında *"İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığının 14.12.2016 tarih ve 1158 sayılı yazısına konu; KANAL D logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 23.11.2016 tarihinde, saat 16:46'da yayınladığı "Arka Sokaklar" adlı dizi film yayınına ilişkin uzman raporu ile video görüntülerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle yapılan görüşmeler sonucunda;*

Bahse konu yayına ilişkin uzman raporunda ayrıntıları belirtildiği üzere, 23.11.2016 tarihinde saat 16:46'da yayınladığı "Arka Sokaklar" adlı dizi filmde; yaşadıkları evin odasında kız çocuğu Hülya ve eniştesi Şener'in baş başa kaldıkları, evde yalnız kalmalarını fırsat bilen Şener karakterinin çocuğun üzerine eğilerek onu koklamaya başladığı, eniştesinin kız çocuğunu öpmek üzere onun üstüne hareketlendiğinde kız çocuğunun odadan kaçmaya çalıştığı, başka bir odaya giren Hülya burada yerde eniştesi tarafından öldürülen ablasını gördüğü, elinde silahı olan enişte kız çocuğunun saçlarından tutup tehdit ederek onu başka bir odaya götürmeye çalıştığı, kız çocuğunu yatağa doğru iten enişte üzerindeki kıyafeti çıkarıp atletli halde kız çocuğunun üzerine yattığı ve kız çocuğunun ağlayarak eniştesine yalvardığı görülmüştür.

Anılan yayın, 16:46' da ekrana getirilmektedir. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 8'inci maddesinin 2'nci fıkrasında çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verecek türden yayınların koruyucu sembol kullanılsa dahi bunların

ekran başında olduğu korumalı saatlerde yayınlanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Yine, Yönetmelik'in 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (o) bendinde korumalı saat dilimleri 24.00-05.00 dışındaki zaman dilimi olarak belirlenmiştir. Dolayısı ile ihlal konusu programın korumalı saat dilimleri arasında yayınlandığı tespit edilmiştir.

Çocukların televizyonda ekrana getirilen bu görüntüleri yetişkin insanlar gibi değerlendirmeleri mümkün olmadığı, kurgu niteliğinde bir dizi olsa dahi çocuklar açısından travmatik durumların ortaya çıkmasına yol açabileceği değerlendirilmektedir. Televizyonda bu tür tacize yönelik sahnelerle sıkça karşılaşacak çocukların, zamanla bu tür olayları benimseyebilecekleri ve bu olaylara karşı duyarsızlaşabilecekleri çeşitli araştırmalar sonucu kabul edilmiş bir gerçektir. Aynı zamanda bu tür görüntülerin bu saatlerde ekran başında yer alan çocukların içinde yaşadıkları dünyayı yaşanılmaz ve olduğundan daha kötü algılamalarına da yol açabileceği dolayısıyla bu durumun çocukların ruh sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebileceği kanaatine varılmıştır.

Bu nedenlerle mezkur yayında; 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz." hükmünün ihlal edildiği sabit görülmüştür."[122] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" ve "Şiddet/Korku" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 2.2.1. "Programda şiddet unsurları veya şiddet eylemleri var mı?" sorusu, 2.3.1.

[122] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 21.12.2016 tarihli ve 2016/61 sayılı toplantısında alınan 107 numaralı kararı

"Programda yer alan şiddet eylemleri gerçek hayatta da görülebilir nitelikte mi?" sorusu, 2.6.1. "Cinsel taciz ya da cinsel aşağılama var mı?" sorusu ve 2.6.2. "Tecavüz girişimi ya da tecavüz var mı?" sorusu "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "18+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Şiddet/Korku" koruyucu sembollerini belirlemektedir. Bu sebeple, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelerden de anlaşılacağı üzere çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verebilecek unsurlar barındıran ilgili televizyon programı için medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından belirlenen koruyucu sembollerin "Akıllı İşaret" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

4.2.6. Örnek İnceleme 6: "İçerde" Adlı Dizi

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 21.12.2016 tarihli ve 2016/61 sayılı toplantısında alınan 111 numaralı kararında *"İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığının 14.12.2016 tarih ve 1124 sayılı yazısına konu; SHOW TV logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 28.11.2016 tarihinde, saat 20:40'da yayınladığı "İçerde" adlı dizi film yayınına ilişkin uzman raporu ile video görüntülerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle yapılan görüşmeler sonucunda;*

Bahse konu yayına ilişkin uzman raporunda ayrıntıları belirtildiği üzere, 28.11.2016 tarihinde, saat 20:40'da yayınladığı "İçerde" adlı dizi filmde; İki mafya babası arasındaki hesaplaşmada dizinin karakterlerinden Kebapçı lakaplı Celal Babanın, Köstenceli lakaplı olan şahsı silahla yaraladığı, ardından benzin dökerek arabanın içinde yanmasına neden olduğu, saat 21:03'te ekrana gelen ve 2 dakika 45 saniye süren görüntülerde kebapçı Celal'in, iki bacağından silahla yaralayıp kaçmasını engellediği Köstenceli'nin acılar içinde dizlerini tutarken, cenaze marşı mırıldanarak çakmağını ateşlediği bir sırada arabanın kapısını açıp kaçmaya çalışan Köstenceli'nin "Lan Celaall" diye bağırmalarının ardından çakmağı arabanın içine atan Celal'in kapıyı kapatıp, arabanın içinde yanan Köstenceli'nin haykırışları ve acı içinde bağırmaları eşliğinde arabanın yanan görüntüsü ve patlama anının ekrana yansıtıldığı, saat 21:30'daki sahnelerde "Zoruna gidiyo demi?

Hazmedemiyosun Celal Baba'nın bana olan sevgisini?" - "Yoo. Yanlış biliyosun. Sevdiğimden ... geliyo sana." şeklinde ifadelere yer verildiği görülmüştür.

Anılan yayın, 20:40 'da ekrana getirilmektedir. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 8'inci maddesinin 2'nci fıkrasında çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verecek türden yayınların koruyucu sembol kullanılsa dahi bunların ekran başında olduğu korumalı saatlerde yayınlanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Yine, Yönetmelik'in 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (o) bendinde korumalı saat dilimleri 24.00-05.00 dışındaki zaman dilimi olarak belirlenmiştir. Dolayısı ile ihlal konusu programın korumalı saat dilimleri arasında yayınlandığı tespit edilmiştir.

Çocukların ve gençlerin televizyon başında olabileceği korumalı saat dilimi içinde yayınlanmakta olan "İçerde" adlı dizide, işkence olarak değerlendirilebilecek şiddet içeren görüntüler, argo ifadeler ve çocuklar ve gençler açısından olumsuz örnek oluşturabilecek nitelikteki davranışlar özensizce ekrana taşınmaktadır. Olumsuz örnek oluşturabilecek nitelikteki bu davranışların, sıradan karakterlerin de günlük yaşamlarının olağan bir aktivitesi, hatta hayatlarının bir vazgeçilmezi ve doğal bir parçası olarak yansıtılması ve sıkça ekrana getirilmesi, özellikle çocuklar ve gençler tarafından bu davranışların doğal bir şey olarak algılanmasına ve kanıksanmasına neden olabileceği, dolayısıyla, dizinin 20.40'dan itibaren ekranlara getirildiği göz önüne alındığında, çocuklar ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek nitelikte olabileceği değerlendirilmektedir. Dolayısıyla mezkur yayında; 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz." hükmünün ihlal edildiği sabit görülmüştür."[123] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

[123] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 21.12.2016 tarihli ve 2016/61 sayılı toplantısında alınan 111 numaralı kararı

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak, Üst Kurulun internet sitesinde programlar için kullanılan koruyucu semboller arandığında, ilgili program için yayıncı kuruluş tarafından kodlama yapılmadığı için programa ilişkin bir kayda ulaşılamamıştır.[124] Bu sebeple dizinin ilgili bölümünün başında kullanılan koruyucu sembollerin kodlama yapılmadan belirlenerek yayında kullanıldığı açıktır.

Bununla birlikte "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 2.2.1. "Programda şiddet unsurları veya şiddet eylemleri var mı?" sorusu, 2.3.1. "Programda yer alan şiddet eylemleri gerçek hayatta da görülebilir nitelikte mi?" sorusu ve 2.4.1. "Programda yer alan şiddet abartılı ve dehşet verici nitelikte mi?" sorusu "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "13+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Şiddet/Korku" koruyucu sembollerini belirlemektedir. Bu sebeple, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelerden de anlaşılacağı üzere çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verebilecek unsurlar barındıran ilgili televizyon programı için medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından belirlenen koruyucu sembollerin "Akıllı İşaret" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

4.2.7. Örnek İnceleme 7: "3G Geldim Gördüm Güldüm Show" Adlı Televizyon Programı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 23.03.2016 tarihli ve 2016/17 sayılı toplantısında alınan 2 numaralı kararında *"İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın 15.02.2016 tarihli ve 148 sayılı yazısına konu,* Show TV *logolu kuruluşun 25.01.2016 tarihli "3G Geldim Gördüm Güldüm Show" isimli yayınına*

[124] Akıllı İşaretler İnternet Adresi, https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/advancedSearch (21/08/2018)

ilişkin Uzman Raporu ve eklerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle yapılan görüşmeler sonucunda;

Söz konusu yayına ait deşifre kayıtlarının ve video görüntülerinin tetkikinde;

Cinselliğe dayalı diyaloglardan oluşan bir mizah anlayışı sergilendiği, bu diyalogların beden dili ile desteklendiği, argo ve kaba kelimelerin kullanıldığı ihlale konu programın, çocukların ve gençlerin de ekran karşısında olduğu erken saatlerde ekrana getirildiği dikkate alındığında; mezkur yayında 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan; "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz." hükmünün ihlal edildiği sabit görülmüştür.

Bu itibarla; 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının tekraren ihlali nedeniyle; Kanunun 32' nci maddesinin ikinci fıkrasına göre "İdari Para Cezası" yaptırımının uygulanması gerektiği, kanaatine varılmıştır."[125] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak, Üst Kurulun internet sitesinde programlar için kullanılan koruyucu semboller arandığında, ilgili program için yayıncı kuruluş tarafından kodlama yapılmadığı için programa ilişkin bir kayda ulaşılamamıştır.[126] Bu sebeple ilgili televizyon programının başında kullanılan koruyucu sembollerin kodlama yapılmadan belirlenerek yayında kullanıldığı açıktır.

[125] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 23.03.2016 tarihli ve 2016/17 sayılı toplantısında alınan 2 numaralı kararı

[126] Akıllı İşaretler İnternet Adresi https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/advancedSearch (22/08/2018)

Bununla birlikte “Akıllı İşaretler” kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 4.1.1. “Programda cinsel içerikli dil kullanılıyor mu?” sorusu, 4.1.2. "Programda bu tarz bir dil kullanımı yaygın mı" sorusu ve 5.4.1. “Argo, küfür, lanet okuma gibi kaba ve kötü konuşmalar var mı?” sorusu “Evet” şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için “13+” koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla “Cinsellik” koruyucu sembollerini belirlemektedir.

4.2.8. Örnek İnceleme 8: “Kurtlar Vadisi Pusu” Adlı Dizi

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 17.06.2015 tarihli ve 2015/28 sayılı toplantısında alınan 95 numaralı kararında *“Kanal D logolu yayıncı kuruluşu tarafından perşembe akşamları saat 20:00'de ekrana getirilen “Kurtlar vadisi pusu” adlı dizinin 04.06.2015 tarihinde yayınlanan 262’ nci bölümünde yer alan ve rapora konu olan bazı sahnelerdeki görüntüler şu şekilde özetlenebilir;*

a) Kaba kuvvet, dayak, işkence, kesici silahlar ve darp aletleriyle uygulanan şiddet şeklindeki görüntülere yer verildiği,

b) İzleyiciyi dehşete düşürücü nitelikte, aşırı ölçülerde acı verdiği açık olan ve kasıtlı şiddet eylemleri şeklinde ifade edilen "abartılı şiddet" içeren işkence, bıçaklama, ağır yaralama, öldürme eylemlerine yer verildiği,

c) Ayrıca bu sahnelerde şiddetin etkisinin, görüntü, müzik ve ses efektleriyle de arttırıldığı,

d) Şiddet görüntülerinin ayrıntılı bir biçimde ve uzatılarak gösterildiği,

e) Dizi filmin ana konusunun yasalara aykırı eylemler olduğu ve içeriğin bu tür eylemler etrafında şekilleniyor olduğu,

f) Uygulanan şiddet eylemlerinin meşrulaştırılıyor, cezasız kalıyor, bu yolla özendiriliyor hatta eylemi yapanların kahramanlaştırılıyor nitelikte olduğu, değerlendirilmiştir.

Saat 20:00'den itibaren yayınlanmaya başlayan dizi filmde yer alan söz konusu sahnelerdeki şiddet içeriklerinin, korumalı zaman dilimlerinde ekran başında olabilecek çocukların ruh sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebileceği, onarımı güç olumsuz psikolojik etkilere neden olabileceği ve içinde yaşadıkları dünyayı olduğundan daha kötü algılamalarına yol açabileceği düşünülmektedir. Kurguyla gerçeği ayırt etme açısından, henüz yeterli biliş seviyesine ulaşamamış çocuk yaştaki izleyiciler üzerinde, büyük psikolojik tahribatlar meydana getirme potansiyeli taşıyan bu sahnelerin, erişkin izleyiciler üzerinde bile, dehşete düşürücü, korkutucu, şiddet içerikli suç yöntemlerini öğretici, şiddet içerikli suç işlemeyi teşvik edici, şiddeti kanıksatıcı psikolojik etikleri olabileceği söylenebilir. Günümüzde yaşanan pek çok suç vakasında, suçluların televizyonda izledikleri olumsuz şiddet içeriklerinden etkilenerek suç işlediklerine ilişkin pek çok haber ve veriye ulaşmak mümkündür. Üst Kurula ulaşan çok sayıdaki izleyici şikayetinde de, ekranlara getirilen şiddet içeriklerinin olumsuz etkilerine vurgu yapılmakta ve konuyla ilgili rahatsızlıklar ifade edilerek dizinin yayınlanmasının engellenmesine varan müeyyiedeler talep edilmektedir.

Yukarıda yapılan değerlendirmelerden ve ekte yer alan kliplerden de anlaşılacağı üzere, korumalı zaman dilimlerinde, "7 yaş ve üzeri" ile "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" koruyucu sembolleriyle yayınlanan dizide, izleyicileri olumsuz şekilde etkileyebilecek nitelikte "abartılı şiddet" görüntülerine yer verildiği tespit edilmiştir. 262'nci bölüm, dizinin içeriğindeki şiddet içerikleri de göz önüne alınarak, yapılan koruyucu sembol kodlaması neticesinde, rapor ekinde (Ek 2) yer alan Kodlama Formunda da görüleceği üzere, dizi film için kullanılması gereken koruyucu sembollerin "18 yaş ve üzeri", "Şiddet-Korku" ve "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" olması gerektiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla, yayıncı kuruluş tarafından dizi film için herhangi bir kodlama yapılmadığı, kullanılan mevcut sembollerin de, kullanılması gereken semboller açısından hatalı ve eksik olarak ekrana yansıtıldığı görülmüştür. Sonuç olarak, izleyicinin yayın içeriğine dair bilgilendirilmesi için kullanılması gereken koruyucu sembollerin, yayıncı kuruluş tarafından doğru bir şekilde kullanılmadığı, izleyici için yanıltıcı olduğu değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, Kanal D logolu yayın kuruluşunun;

a) Söz konusu yayında, rahatsız edici düzeydeki şiddet sahnelerinin, çocukların ekran başında olabileceği korumalı saatlerde yayınlanması nedeniyle 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz." hükmünü ve

b) Bu yayına uygun nitelikteki koruyucu sembol kullanılmaması nedeniyle de, Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 23'üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "...Sınıflandırma işlemi, Üst Kurulca hazırlanan ve gerekli görülen hallerde güncellenen Kodlayıcı Uygulama Rehberi'nde yer alan esas ve ilkelere göre yapılır. Kodlayıcı Uygulama Rehberi, Üst Kurul'un internet sitesinde yayınlanır." Hükmünü dolayısıyla da 6112 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Medya hizmet sağlayıcılar, koruyucu sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirir." hükmünü ihlal ettiği değerlendirilmiştir."

Konunun; İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın yazısı, eki belgeler ve ilgili mevzuat kapsamında Üst Kurulca değerlendirilmesi neticesinde;

Anılan yayın, 20.43 ve 23.17 saat dilimleri arasında ekrana getirilmektedir. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verecek türden yayınların koruyucu sembol kullanılsa dahi bunların ekran başında olduğu korumalı saatlerde yayınlanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Yine, Yönetmelik'in 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (o) bendinde korumalı saat dilimleri 24.00-05.00 olarak belirlenmiştir. Dolayısı ile ihlal konusu programın korumalı saat dilimleri arasında yayınlandığı tespit edilmiş ve yayındaki şiddet içeren görüntülerin çocuk ve genç izleyici kitlesini olumsuz etkileyebileceği düşünülmekle, 6112 sayılı Kanun'un 8'inci

maddesinin ikinci fıkrasının ihlal edildiği değerlendirilmiştir."[127] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Şiddet/Korku" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 2.2.1. "Programda şiddet unsurları veya şiddet eylemleri var mı?" sorusu, 2.3.1. "Programda yer alan şiddet eylemleri gerçek hayatta da görülebilir nitelikte mi?" sorusu, 2.4.1. "Programda yer alan şiddet abartılı ve dehşet verici nitelikte mi?" sorusu, 2.4.2. "Şiddetin etkisi, görüntü, müzik ve ses efektleriyle arttırılıyor mu?" sorusu, 2.4.3. "Şiddet, ayrıntılı bir biçimde ya da uzatılarak mı gösteriliyor?" sorusu, 5.3.1. "Programda yasalara aykırı eylemler var mı? sorusu, 5.3.2. "Bu eylemler özendirici bir biçimde sunuluyor ya da, eylemi yapan kahramanlaştırılıyor mu?" sorusu "Evet" şeklinde ve 5.3.3. "Bu eylemler açıkça eleştiriliyor, kınanıyor veya bu eylemlerle mücadele ediliyor mu?" sorusu "Hayır" şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "18+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" ve "Şiddet/Korku" koruyucu sembolleri belirlemektedir.

Bununla birlikte, "Akıllı İşaretler" sisteminin ülkemizde uygulanması amacıyla hazırlanan "Akıllı İşaretler Sınıflandırma Sistemi Alt Yapı Çalışması"nda *"Kurtlar Vadisi gibi şiddet içeriği yoğun bir dizi eğer "7 yaş ve üzeri için uygundur" şeklinde bir sınıflandırma alırsa, bu sonuç "Akıllı İşaretleri" sorgulanabilir bir duruma sokacaktır. "18 yaş ve üzeri için uygundur" sınıflaması ise sağduyuya ve bilimsel sonuçlara uygundur."* şeklinde ifadeler geçmektedir.[128] Bu açıklama ile medya hizmet sağlayıcı kuruluşun uygulaması karşılaştırıldığında, program içeriğine

[127] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 17.06.2015 tarihli ve 2015/28 sayılı toplantısında alınan 95 numaralı kararı

[128] F. Öktem, M. Sayıl ve S. Çelenk Özen, 2006, *s.22.*

uygun koruyucu sembol belirlenmemesi nedeniyle sistemin etkili bir şekilde çalışmadığına ilişkin kanaat artmaktadır.

4.2.9. Örnek İnceleme 9: "Diriliş Ertuğrul" Adlı Dizi

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 07.01.2015 tarihli ve 2015/01 sayılı toplantısında alınan 71 numaralı kararında *"İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın 22.12.2014 tarihli ve 2599 sayılı yazısı ve eklerinin incelenmesi sonucunda; TRT 1 logolu medya hizmet sağlayıcı kuruluş 10.12.2014 tarihinde saat 19.56'da "Diriliş Ertuğrul" adlı bir dizi filmin ilk bölümünü ekrana getirmiştir. 13'üncü yüzyılda Ertuğrul Bey ve Alp'lerinin Tapınak Şövalyeleri, vahşi Moğollar ve acımasız Türkmen beylerine karşı olan mücadelelerini ve adım adım Osmanlı Beyliği'ni kurma sürecini konu alan dizi filmin 10.12.2014 tarihli bölümünde kliplerden de görüleceği üzere kanlı dövüşme sahnelerinin ve kafa kesme görüntülerinin herhangi bir mozaikleme veya flulaştırma yapılmadan ekrana getirildiği sahneler yer almaktadır. Bu kanlı görüntülerin yer aldığı sahneler ile ilgili olarak Alo RTÜK şikayet hattı ve Web Sitesi aracılığıyla özellikle ebeveynlerden çocuklarının psikolojilerini ve gelişim sürecine etki edebilecek görüntüler olduğunu ifade ettikleri çok sayıda şikayet gelmiştir. Söz konusu dizinin ilgili bölümü incelenmiş olup, ihlal olduğu düşünülen hususlara aşağıda yer verilmiştir.*

Dizide saat 20.33.28'de Ertuğrul Gazi ve Alpleri (Turgut Alp, Doğan Bey ve Bamsı Beyrek) ile Haçlı Ordusuna mensup askerlerin savaş görüntüleri yer almaktadır. Söz konusu görüntüler Haçlı askerlerinin elindeki rehinelerin kaçmak isterken yakalanması ile başlamaktadır. Haçlı askerleri bayan rehineyi kollarından yakalayıp komutan da kılıcını çıkarırken baba rehine Meded Ya Hu haykırışıyla bağırmaktadır. Bu esnada tam ceylan'ı avlamak üzere olan Ertuğrul Gazi okunu haçlı askerlerine doğrultur ve okunu fırlatır. Ok haçlı askerinin boynundan saplanır ve kanlar fışkırır. 20.34.44'de ise Ertuğrul Gazi ve Alpleri haçlı askerlerini bıçak, kılıç ve balta ile kafalarından ve vücudunun çeşitli yerlerinden keserek öldürmektedirler. 20.35.26'da Haçlı askerlerinin özellikle Bamsı Beyrek tarafından balta ile

öldürüldüğü görülmektedir. Klip 4'ün sonunda görüleceği üzere Bamsı Beyrek'in attığı balta kaçan bir Haçlı askerinin sırtına saplanmaktadır. Yine 20.36.20'de ve 20.37.49'da da Ertuğrul Gazi Haçlı askerlerinin boğazını kesmektedir. Aynı şekilde saat 21.05.52'de Selçuklu Türkmen komutanlarından Karatoygar ve askerlerinin, Ertuğrul Gazi'nin Alplerinden Bamsı Beyrek tarafından sırtına balta atılarak öldürülen Haçlı askerinin sırtından saplanan baltayı çıkarmaları ve ölen askerin sırtının kanlı görüntüsü yakın çekim ekrana getirilmektedir. Yine 21.20.56'da haçlı komutanı olan Titus Müslüman esirlerin başlarını sırayla kesmektedir. Kliplerden de görüleceği gibi dizide kanlı savaş sahneleri ve kafa kesme görüntüleri açık bir şekilde ve herhangi bir mozaikleme ya da flulaştırma yöntemleri kullanmadan yakın çekim ekrana getirildiği görülmüştür.

"Tarihi Bir Dizi" konseptinde değerlendirilen ve "7 Yaş ve Üzeri" kuşağına hitap eden bir dizide bu tür kanlı ve kafa kesme sahnelerinin yer almasından duydukları rahatsızlığı çok sayıda izleyici "ALO RTÜK" hattı ve "Web Sitesi" aracılığıyla dile getirmişlerdir. Her tür eğitim düzeyi ve toplumsal gruptan gelen şikayetlerde: "Kanlı sahnelerin çok fazla kullanılması ve hiç birinde buğulanma yapılmadan açık bir şekilde gösterilmesinden rahatsız oldum. Çünkü bu saatte çocuklar da izliyor. Çocukların gelişim süreçlerini ve psikolojilerini olumsuz etkilemesinden dolayı rahatsızım. Ailece televizyon izlendiği bir saatte bu kadar açık verilmesi ve TRT gibi devlet kanalının bu şekilde yayın yapması gerçekten üzdü beni.","Ailem ile birlikte izlediğim bir dizi ve dizide sansür uygulanmaksızın kanlı sahneler yayınlandı ve bu durumdan çocuğum çok etkilendi. Bu durum beni rahatsız etti.","Ailece televizyon seyrederken kılıçla kafaların kesilmesi sahnelerini gösterdiler ve buğulanmadan bu sahneler açık bir şekilde belirtildi. Çocuklarımızın psikolojilerini olumsuz etkilediği için gereken yapılmasını talep ediyorum.","Kafaların kılıçtan geçirildiği kanlı sahneler gizlenmeden açık açık gösterilmiştir. 29 yaşında olmama rağmen ben bile etkilendim. Saat daha 21.20 çocuklar da izliyor olabilir. Böyle kanlı vahşet içeren sahnelerin gösterilmemesi gerekir.","Ailem ile birlikte izlediğim bir dizi ve dizide sansür uygulanmaksızın kanlı sahnelerin ve insanın kellesinin bedeninden ayrıldığı sahneye yer verildi. Durumdan izleyici olarak çocuğum çok etkilendi. Bu durum beni rahatsız etti.","Diriliş dizisinde yer alan onlarca kanlı sahnenin yanı sıra,

kafa kesme sahnelerinde sansür olmaması korkunç."gibi ifadeler dikkat çekmektedir. Yukarıda örnekleri sunulduğu gibi şikayetler genel olarak; dizi filminde yer alan kanlı savaş sahnelerinin ve kafa kesme görüntülerinin herhangi bir mozaikleme ya da flulaştırma yapılmadan, çocukların ve genç yaştaki kişilerin büyük bir çoğunluğunun izlediği erken bir saatte ekrana getirilmesinin, çocukların ve genç yaştaki kişilerin bu sahnelerden olumsuz etkilenebilecekleri yönünde ağırlık kazanmaktadır.

Televizyon yayınlarından en çok etkilenen toplum kesiminin, kişilik gelişimi ve sosyalleşme sürecini devam ettiren "çocuklar" olduğu, evrensel kabul görmüş bir gerçekliktir. Yedi yaş ve üzeri olarak ekrana getirilen bu dizi filmi ile yayıncı kuruluşun izleyicilerine sunduğu yayının, bir dizi filmi olması ve söz konusu dizinin özellikle çocuklar ve gençlerin genel çoğunluğu itibariyle ekran başında olmaları gerekçesiyle yayının, korunması gereken çocuklar ve gençler açısından önemini artırmaktadır. İlk bölümüyle ekrana gelen, tanıtımının ve reklamının çokça yapılması, tarihi bir dizi olması ve milli duyguları barındırması itibariyle popülaritesi yükseltilen bir dizinin çocukların ve gençlerin ekran karşısında olabilecekleri 19.56 gibi, akşamın erken saatinde yayınlanması çocuk ve genç izleyici kitlenin söz konusu dizideki kanlı savaş sahnelerine ve kafa kesme görüntülerine muhatap olma olasılığını son derece yükseltmektedir.

Sonuç olarak; TRT 1 logosu ile yayın yapmakta olan medya hizmet sağlayıcı kuruluş yukarıda ileri sürülen gerekçeler nedeniyle, söz konusu dizi filminde yer alan kanlı ve kafa kesme görüntülerinin açık ve net bir şekilde verilmesi hasebiyle çocuk ve genç yaştaki kişilerin bu görüntülerden olumsuz etkilenebileceği, psikolojilerini ve gelişim süreçlerine olumsuz yönde etki edebileceği kanaati oluşmaktadır. Diriliş Ertuğrul adlı dizinin yukarıda bahsedilen yayını ile 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un "Yayın Hizmet İlkeleri" başlıklı 3'üncü bölümünün 2'nci fıkrasında yer alan "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz." hükmünü ihlal ettiği kanaatine varılmıştır.

Konunun; İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın yazısı, eki belgeler ve ilgili mevzuat kapsamında Üst Kurulca değerlendirilmesi neticesinde;
Söz konusu yayına ait deşifre kayıtlarının ve video görüntülerinin tetkiki neticesinde; dizi filminde yer alan kanlı savaş sahnelerinin ve kafa kesme görüntülerinin herhangi bir mozaikleme ya da flulaştırma yapılmadan, çocukların ve genç yaştaki kişilerin büyük bir çoğunluğunun izlediği erken bir saatte ekrana getirilmesinin, çocukların ve genç yaştaki kişilerin bu sahnelerden olumsuz etkilenebilecekleri görülmüştür. Çocuk ve genç izleyici kitlesinin ekran başında bulunabileceği korumalı saat dilimleri arasında ve en az 13+ koruyucu sembolü ile verilebilecek yayının bu koruyucu sembol kullanılmadan yayınlandığı tespit ve değerlendirmesiyle kuruluşun, 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrasını ihlal ettiği kanaatine varılmıştır.

Bu itibarla yayın kuruluşu hakkında; Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının ihlali nedeniyle; Kanunun 45'inci maddesi hükmü uyarınca "Uyarı" yaptırımı uygulanması gerektiği, kanaatine varılmıştır."[129] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa uyarı cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 2.2.1. "Programda şiddet unsurları veya şiddet eylemleri var mı?" sorusu, 2.3.1. "Programda yer alan şiddet eylemleri gerçek hayatta da görülebilir nitelikte mi?" sorusu ve 2.5.1. "Yaralanma görüntüleri var mı?" sorusu ve 2.5.2. "Ağır yaralanma görüntüleri var mı?" sorusu, "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "13+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Şiddet/Korku" koruyucu sembolü belirlemektedir. Bu sebeple, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelerden de anlaşılacağı üzere çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verebilecek unsurlar barındıran ilgili televizyon programı için medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından belirlenen koruyucu sembollerin "Akıllı İşaret" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

[129] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 07.01.2015 tarihli ve 2015/01 sayılı toplantısında alınan 71 numaralı kararı

4.2.10. Örnek İnceleme 10: “Reaksiyon” Adlı Dizi

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 19.11.2014 tarihli ve 2014/59 sayılı toplantısında alınan 23 numaralı kararında *“İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı’nın 11.11.2014 tarihli ve 2258 sayılı yazısı ve eklerinin incelenmesi sonucunda;*

Star TV logolu Işıl Televizyon Yayıncılık A.Ş. adlı televizyon kanalında her pazartesi 21:00-23:30 saatleri arasında "yedi yaş ve üzeri", "şiddet ve korku", "olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar" akıllı işaretler uyarılarıyla “Reaksiyon” adlı yerli dizi yayınlanmaktadır. Bu dizide, Türkiye'nin içinde bulunduğu çeşitli kumpaslarla mücadele eden ve birbirinden başka güvenecek kimsesi olmayan bir grup devlet adamının verdiği mücadele konu edilmektedir. Dizinin 03.11.2014 tarihlerinde yayınlanan bölümlerinde sık sık şiddet görüntülerinin yer aldığı tespit edilmiştir.

03.11.2014 tarihinde yayınlanan bölümde; 21:38:45-21:41:04 saatleri arasında sokak olayları konu edilmektedir. Sokak olayları sırasında ortalık ateşe verilmekte ve bir yığın polis olay yerinde beklerken, sokak ortasında aniden beliren kişiler eylemcileri kurşun yağmuruna tutmakta ve birçok kişiyi öldürmektedir. Bu sırada eylemciler arasında tam bir kaos ortamı oluşmakta, kişiler çığlık atmakta, yararlılar diğer eylemciler tarafından taşınmaktadır. Eylemcileri kurşun yağmuruna tutan kişileri ise dizinin kahramanlarından biri Tekin Komiser öldürmektedir. Dizide bu olayların bilerek ve isteyerek çıkarıldığı ise yapılan şu telefon konuşmalarında gün yüzüne çıkmaktadır: "Sokağa çıkmayanlar intikam için silaha sarılsın", "Dayıya selam söyle ilk kıvılcımı çaktım, Nevruz ateşini Işidcilerle yakıcam!". Tekin Komiser daha sonra olayları çıkaran kişilerle silahlı çatışmaya girmekte ve onları öldürmektedir. Silahtan çıkan kurşunun kişileri nasıl yaraladığı, vücutlarında oluşan kan izleri ve başından vurulan kişinin ölüm anı gibi birçok rahatsız edici sahne herhangi bir koruma önlemi olmadan yayınlanmaktadır.

22:18:53-22:19:20 saatleri arasında ise elinde balta olan birisinin bir suçluyu konuşturmaya çalıştığı görüntüler ekrana getirilmektedir. Odun kesme zeminine kafası

konmuş olan suçlu, elindeki baltayı kendine doğrultmuş kişi tarafından kafası kesilmekle tehdit edilmekte ve suçlunun istenilen bilgileri vermesi söylenmektedir.

22:20:21-22:21:25 saatleri arasında elinde silah olan adam, "halkımızı katleden gerici faşist işbirlikçilerin sonunun ne olduğunu hepiniz göreceksiniz. Bizim yanacağımızı söyledikleri cehennem ateşinde şimdi onlar yanacak, döök!" diyerek önünde diz çöktürdüğü iki kişiyi benzinle ateşe vermektedir. Sırtlarından kıvılcımlar çıkan, acıyla kıvranan bu iki kişi herhangi bir flulaştırma yapılmadan ekrana getirilmektedir. Daha sonra ise yine bir silahlı çatışma yaşanmakta ve vurularak öldürülen kişiler görülmektedir.

22:32:17-22:34:25 saatleri arasında yayınlanan görüntülerde sakallı bir adam, dört kişiyi başları öne eğik şekilde diz çöktürmüştür. Elinde bıçak bulunan sakallı adam, eve yeni gelen kişiyi suçlayarak diğerleri gibi önünde diz çökmesini istemektedir. Diz çöktükten sonra elinde bıçak bulunan sakallı adam, tüm yalvarmalarına rağmen bu adamın başını koparmaktadır. Bıçağı havaya kaldırışı, bıçakla vurduğu darbe ve kafanın vücuttan koparken çıkardığı ses yayınlanmaktadır. Bunların yaşandığı ev, daha sonra basılmakta, bu baskın sırasında diz çöken kişiler kafalarından teker teker vurulmaktadır. Bununla birlikte çatışmada birçok kişi kısa sürede öldürülmektedir.

Son olarak dizinin aynı bölümünde 23:01:07-23:01:47 saatleri arasında bir cenaze törenine silahlı ve bombalı saldırı düzenlenmektedir. Kalabalıkta yaşanan korku dolu anlar, silahla başından ve göğsünden vurulan kişiler, atılan çığlıklar, yaşanan karmaşa ve bombanın imha edilmeye çalışılması ekrana getirilmektedir.

03.11.2014 tarihinde yayınlanan dizinin son bölümü gibi önceki günlerde yayınlanan bölümlerinde de çeşitli şiddet görüntüleri tespit edilmiştir. Örneğin 20.10.2014 tarihinde yayınlanan bölümde; 22:41:10-22:41:23 saatleri arasında Tekin adlı karakter, bilgisayarına yaptığı kayıtlardan dolayı sinirlendiği başka bir karaktere elindeki dizüstü bilgisayarla vurmakta, bunu defalarca tekrarlayarak kişiyi öldürmektedir. Olay sırasında dizüstü bilgisayarın üzeri kanla kaplanmıştır. Yine 27.10.2014 tarihinde yayınlanan bölümde; 23:26:15-23:27:17 saatleri arasında bir çatışmanın görüntüleri ekrana gelmektedir. Görüntülerde silahlar patlamakta ve

birkaç dakika içinde birçok insan hayatını kaybetmektedir. Göğsünden ve başından vurulan kişiler vücutlarındaki kan izleriyle yere serilmektedir.

Özellikle dizinin 03.11.2014 tarihinde yayınlanan son bölümünde ve genel olarak dizinin tüm bölümlerinde yoğun bir şekilde şiddet yaşanmaktadır. Dizide kahramanlar devleti korumak, kollamak, düşmanları diskalifiye etmek gibi amaçlarla silaha sarılmakta, dolayısıyla yaşanan şiddet olayları haklı bir sebebe dayandırılmaktadır. Saniyeler içinde birçok kişinin peş peşe öldürülmesi insan hayatını çok basite indirgemektedir. Özellikle çocukluk çağında maruz kalınan her görüntünün ileriye dönük bir yansıması olacaktır. Türkiye Psikiyatri Derneği'nin görüşüne göre televizyon bireylerin dünyayı kavrayışları ve verecekleri tepkinin belirlenmesi üzerinde her gün biraz daha etkili olmakta, televizyonda şiddete yer verilmesi ise genel olarak bireylerin daha çok travmayla karşılaşmasına yol açmaktadır. (Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri, RTÜK Yayın no:12, Nisan 2006, s.18-19) Medyadaki şiddete daha fazla maruz kalan bireyler, dünyayı daha karanlık ve kötülük dolu bir yer olarak görmeye, gerçekte olduğundan daha fazla şiddet dolu olarak algılamaya, yaygın bir korku ikliminde yaşamaya başlamakta ve şiddete karşı katı ve hissiz olabilmektedir. (Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri, Rtük Yayın no:12, Nisan 2006, s.22) Yine dünyanın en saygın tıp dergilerinden Lancet'de yayınlanan bir araştırmada televizyondaki şiddet içeriğinin küçük çocuklarda korkulu ve saldırgan davranışların olasılığını artıran uyarılmışlık hali, düşünce ve duygular üzerinde önemli etkilerinin bulunduğu ve bu etkilerin özellikle erkek çocuklarda belirgin olduğu sonucuna varılmıştır. (Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri, Rtük Yayın no:12, Nisan 2006, s.24) Görüldüğü gibi çocukların ekran başında olduğu korumalı saat dilimi içinde yoğun bir şekilde şiddet görüntülerinin ekrana getirilmesi, çocuklar ve gençlerin psikolojik gelişimlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Sonuç olarak, Star TV logolu Işıl Televizyon Yayıncılık A.Ş. adlı televizyon kanalının bu yayınları ile 6112 Sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında

bulunan "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz." hükmüne aykırı yayın yaptığı düşünülmektedir."

Şeklinde değerlendirmelere yer verilmiş olduğu,

Yayın kuruluşunun 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının ihlal edildiği kanaatinin Daire Başkanlığınca belirtildiği,

Konunun; İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın yazısı, eki belgeler ve ilgili mevzuat kapsamında Üst Kurulca değerlendirilmesi neticesinde;

Söz konusu dizinin tüm bölümlerinde yoğun bir şekilde şiddet yaşandığı, yaşanan şiddetin bir şekilde meşrulaştırıldığı ve haklı gibi gösterildiği ve bu sahnelerin çocukların ekran başında olduğu korumalı saat dilimi içinde ekrana getirildiği anlaşılmakla 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının ihlal edildiği değerlendirilmiştir.

Bu itibarla; 6112 sayılı Kanunun 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının tekraren ihlali nedeniyle; Kanunun 32'nci maddesinin ikinci fıkrasına göre "İdari Para Cezası" yaptırımının uygulanması gerektiği, kanaatine varılmıştır."[130] gerekçeleriyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşa idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili program, yaş grubunu göstermek için "7+" koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak "Akıllı İşaretler" kodlama formu, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelere ve yayın içeriğine uygun şekilde doldurularak, kodlama formunda yer alan 2.2.1. "Programda şiddet unsurları veya şiddet eylemleri var mı?" sorusu, 2.3.1. "Programda yer alan şiddet eylemleri gerçek hayatta da görülebilir nitelikte mi?" sorusu, 2.5.1. "Yaralanma görüntüleri var mı?" sorusu, 2.5.2. "Ağır yaralanma görüntüleri var mı?" sorusu ve 2.7.1. "Şiddet eylemi meşrulaştırılıyor mu?" sorusu "Evet" şeklinde cevaplandığı takdirde, Akıllı

[130] Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 19.11.2014 tarihli ve 2014/59 sayılı toplantısında alınan 23 numaralı kararı

İşaretler Kodlama sistemi söz konusu programı izleyebilecek yaş grubunu göstermek için "13+" koruyucu sembolü ve içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla "Şiddet/Korku" koruyucu sembolü belirlemektedir. Bu sebeple, Üst Kurul kararında yer alan gerekçelerden de anlaşılacağı üzere çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verebilecek unsurlar barındıran ilgili televizyon programı için medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından belirlenen koruyucu sembollerin "Akıllı İşaret" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı değerlendirilmektedir.

4.2.11 8. Maddenin 2. Fıkrası Kapsamında Alınan Üst Kurul Kararlarına İlişkin Değerlendirme

Çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlara yönelik olarak 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin ikinci fıkrası hükmü gereğince RTÜK tarafından alınan kararlarda, program içeriklerinde müstehcenlik, şiddet, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar vb. gibi çocuk ve gençleri olumsuz yönde etkileyebilecek hususların mevcut olduğu bu sebeple bu programların çocuk ve gençlerin izleyebileceği zaman dilimlerinde yayınlanmasının uygun olmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca incelenen televizyon programlarından 8. ve 9. örneklerde görüleceği üzere yayın içeriğini analiz eden ve programın mevzuat hükümlerine aykırı olduğunu değerlendiren Üst kurul uzman personeli, örneklerde belirtilen programlar için kullanılan koruyucu sembolün uygun olmadığını, kodlama formunun yayın içeriğine uygun bir şekilde doldurulması neticesinde, medya hizmet sağlayıcı kuruluşun kullandığı koruyucu sembolden farklı bir sembolün kullanılması gerektiğini raporlarında belirtmişlerdir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların görevlendirdiği ve sistem hakkında eğitilmiş sertifika sahibi kodlayıcılar, RTÜK tarafından hazırlanan online sistem üzerinden kendilerine verilen şifre ile ulaştıkları formu doldurarak program içeriğine uygun koruyucu sembolü belirlemektedir. Ancak müeyyide uygulanan programlar incelendiğinde, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların bu programlar için genellikle "7 yaş ve üzeri için uygundur" koruyucu sembolü ile içeriğe ilişkin bilgi vermek amacıyla

“Olumsuz örnek olabilecek davranışlar” ve “Şiddet/Korku” içerik tanımlayıcı sembolleri kullandığı görülmektedir.

Bununla birlikte Üst Kurul kararlarına esas teşkil eden bazı televizyon programlarına ait koruyucu sembollerin “Akıllı İşaretler” sisteminde kodlama yapılmadan belirlendiği görülmüştür. Örneğin; 1. 4. 6. ve 7. örneklerde görüleceği üzere medya hizmet sağlayıcı kuruluş tarafından ilgili programlar, yaş sınırını göstermek için “7+” koruyucu sembolü ile yayınlanmıştır. Ancak, Üst Kurulun internet sitesinde 1. 4. 6. ve 7. numaralı örnekte yer alan yayınlar için kullanılan koruyucu semboller arandığında, yayıncı kuruluşlar tarafından kodlama yapılmadığı için herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu sebeple yayınların başında yer alan, “7+” koruyucu sembollerinin kodlama yapılmadan belirlenerek yayında kullanıldığı açıktır.

Yukarıda belirtilen gerekçeler nedeniyle, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların incelenen örneklerdeki koruyucu sembol uygulamalarının, “Akıllı İşaretler” sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı ve bu durumun sorumlu yayıncılık ilkesiyle bağdaşmadığı değerlendirilmektedir. Bu sebeple medya hizmet sağlayıcı kuruluşların, geleceğin teminatı olan çocuk ve gençlerin korunmasına yönelik olarak hayata geçirilen “Akıllı İşaretler” sisteminin uygulanmasında gereken özen ve hassasiyeti göstermesi gerekmektedir.

“Akıllı İşaretler” kodlama formunun İncelenen Üst Kurul kararlarında yer alan gerekçeler ve yayın içeriklerine uygun olarak doldurulması neticesinde ilgili programlar için belirlenen koruyucu semboller ile medya hizmet sağlayıcı kuruluşların belirlediği koruyucu sembollere ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 11. Müeyyide uygulanan programlara ait koruyucu semboller

Örnek İnceleme	Program Adı	Yayınlanan Koruyucu Sembol	Kullanılması gereken Koruyucu Sembol
1	Çukur		
2	Babam ve Ailesi		
3	21		
4	Anne		
5	Arka Sokaklar		
6	İçerde		
7	3G Geldim Gördüm Güldüm Show		
8	Kurtlar Vadisi Pusu		
9	Diriliş Ertuğrul		
10	Reaksiyon		

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Televizyonun insanlar üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda çoğunlukla televizyonun çocuk ve gençler üzerindeki zararlı etkileri üzerinde durulmaktadır. Zira insan davranışları, bebeklikten itibaren sosyal çevreyle etkileşim ve çevrede olup bitenle ilgili yapılan gözlemler doğrultusunda şekillenmektedir. Bunun bir sonucu olarak televizyon veya sinemada sürekli karşılaşılan davranış kalıpları kişinin karakteri üzerinde etkili olabilmektedir. Bu nedenle, özellikle çocukların korunması için çeşitli düzenlemelerin ve uygulamaların yapılması gerekliliği gündeme gelmektedir. Dolayısıyla, çocukluk döneminin insan yaşamındaki en savunmasız dönem olduğu ve televizyonun çocuğun hayatında önemli bir yere sahip olduğu düşünüldüğünde, şüphesiz televizyon içeriklerinin barındırabileceği olası zararlara karşı çocukların korunması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu amaçla, Türkiye de dahil olmak üzere dünyada birçok ülke tarafından küçük yaştaki izleyicilerin televizyonun zararlı etkilerinden korunmasını sağlamak amacıyla çeşitli hukuki düzenlemeler ve uygulamalar yürürlüğe konulmaktadır. Ülkemizde, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından izleyicilerin özellikle çocuk ve gençlerin televizyonun olası zararlı etkilerinden kaçınabilmesine imkan sağlayabilmek amacıyla 2006 yılında "Akıllı İşaretler" sistemi hayata geçirilmiştir. Bu sistem ile şiddet, korku, cinsellik ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar gibi belirli bir yaşın altındaki izleyici üzerinde zararlı etkileri olabilecek içeriklere ilişkin "Koruyucu Sembol"ler belirlenmekte ve bu programların hangi yaş grubunun izlemesine uygun olduğu ve içeriğinde yer alması muhtemel olumsuz unsurlar hakkında izleyiciye bilgi verilmektedir. Bu sayede, zihinsel, fiziksel ve ahlaki gelişime

zarar verebilecek nitelikteki içeriğe ilişkin bilgi sahibi olan ebeveynler çocuk ve gençlerin zararlı programlardan korunmasını sağlayacaktır.

Televizyon programının içeriğine uygun koruyucu sembollerin belirlenebilmesi amacıyla 23 Nisan 2006 tarihinde RTÜK tarafından yayınlanan "Akıllı İşaretler Kodlayıcı Uygulama Rehberi" ile "Akıllı İşaretler" sisteminde uyulması gereken ilkeler belirlenerek "Akıllı İşaretler Kodlama Formu" hazırlanmıştır. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların görevlendirdiği ve sistemin işleyişi hakkında RTÜK tarafından eğitilmiş sertifika sahibi kodlayıcılar, RTÜK'e ait çevrimiçi sistem üzerinden kendilerine verilen şifre ile ulaşabilmektedir. Kodlayıcılar, bu çevrimiçi sistem üzerinden programların içeriğini ve hangi yaş grubu için uygun olduğunu belirlemeye yönelik sorular bulunan formu doldurarak program içeriğine uygun koruyucu sembolü belirlemektedir. "Akıllı İşaretler" sistemi mülga 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun yürürlükte olduğu dönemde kanuni bir zorunluluk olmaması nedeniyle kanunun yürürlükten kalktığı 2011 yılına kadar medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından gönüllülük esasına göre uygulanmaktaydı. Ancak, 2011 yılında 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte "Koruyucu Sembol Sistemi" medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından mevzuat hükümlerine aykırı kullanılması halinde kanuni müeyyidesi olan bir uygulama haline gelmiştir. "Akıllı İşaretler" sisteminin önemi düşünüldüğünde RTÜK'ün önemli ve kamu yararına yönelik bir adım attığı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada; Ülkemizde uygulanan "Akıllı İşaretler" sisteminin incelenmesinin yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Hollanda'da uygulanan sistemlere ilişkin incelemelerde bulunulmuştur.

"Akıllı İşaretler" sisteminin ilk olarak kullanılmaya başlandığı ülkelerden biri olan A.B.D.'de yayınlanan 10 adet dizi film incelenmiştir. Bu programlarda, yaş grubu ve içerik tanımlayıcı koruyucu sembollerin program içeriğinde meydana gelen değişikliklere göre bölümler itibariyle değiştiği, böylece bir dizi filmin yayınlanan tüm

bölümlerinde sürekli aynı koruyucu sembolün kullanılmadığı görülmektedir. Bu durumda, koruyucu sembol sisteminin A.B.D'deki medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından etkin ve amaca uygun bir şekilde kullanıldığı değerlendirilmektedir.

İngiltere'de ise OFCOM Yayın Kanunu ile (Ofcom Broadcasting Code) televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinde 18 yaşın altındaki çocuk ve gençleri görsel ve işitsel medyanın zararlı etkilerinden korumak için çeşitli hükümler getirilmiş olsa da televizyonlarda koruyucu sembol uygulamasına gidilmemiştir. Yalnızca bağımsız bir kuruluş olan BBFC tarafından, sinemalarda yayınlanacak filmler ile mağazalarda kiralanan veya satılan DVD/CD'ler için filmi izleyebilecek yaş grubunu göstermek amacıyla 6 adet koruyucu sembol belirlenmiştir. BBFC'nin kararlarının dikkate alınmaması durumunda hukuki bir müeyyide uygulanmamakla birlikte pratikte; belirlenmiş olan derecelendirmeye uyulduğu için bu kategorizasyonların bağlayıcı nitelik kazandığı görülmüştür. Bununla birlikte, BBFC tarafından her 4 veya 5 yılda bir yaş derecelendirmesi sisteminin halkın ihtiyaçlarına cevap verip vermediğinin araştırması yapılmaktadır. Yapılan araştırmalar neticesinde derecelendirme standartları kamuoyunun taleplerine göre belirlenmektedir.

Hollanda'da 2001 yılında uygulanmaya başlanan Kijkwijzer (Akıllı İşaretler) sistemi ile küçük yaştaki izleyici kitlesini televizyonun zararlı etkilerinden korumak amacıyla televizyon, sinema ve DVD'de sunulacak bir içeriğe ilişkin çeşitli koruyucu semboller ile izleyiciye bilgi verilmektedir. Karma bir sınıflandırma sisteminin uygulandığı Kijkwijzer'de programı izleyebilecek yaş grubunu belirten 5 adet koruyucu sembol ve programın içeriği hakkında bilgi vermek amacıyla 6 adet koruyucu sembol belirlenmiştir. Ancak koruyucu sembol çeşitliliğinin çok fazla olması durumunda izleyici kitlesi tarafından bu sembollerin anlaşılmasında zorluklar çıkabileceği düşünülmektedir. Bu durumda ülkemizde programı izleyebilecek yaş grubunu belirten 4 adet koruyucu sembol ve programın içeriği hakkında bilgi vermek amacıyla 3 adet koruyucu sembol belirlenmesinin yerinde olduğu ve farklı ülkelerde uygulanan "Akıllı İşaret" sistemleri ile karşılaştırıldığında ülkemizde uygulanan

koruyucu sembollerin toplum tarafından daha rahat anlaşılabilir bir şekilde görselleştirildiği görülmüştür.

Bununla birlikte ülkemizde uygulanmakta olan "Akıllı İşaretler" sistemi "Ukrayna Ulusal Televizyon ve Radyo Yayıncılığı Konseyi" tarafından Ukrayna'ya en uygun model olarak benimsenmiştir. Bu nedenle Üst Kurulumuzdan "Türkiye'de Çocukların Korunması İçin Sembollerin Uygulanması Aşamaları" hakkında bir sunum yapılması talebinde bulunulmuştur. Bu talep doğrultusunda 31 Ağustos 2012 tarihinde Ukrayna'da gerçekleştirilen "Çocukları medyanın zararlı içeriğinden korumak için ulusal bir sistem geliştirilmesi ve tüm Ukrayna TV kanallarının bunu uygulaması" toplantısında, "Akıllı İşaretler" sisteminin başlangıç, proje aşaması ve temel hedefleri, "Çocukların İzleme Alışkanlıkları" konusunda RTÜK tarafından 2006 ve 2009 yıllarında yapılan çeşitli kamuoyu araştırmalarının sonuçları, sistemin ve işaretlerin tanıtımı, proje faaliyetleri ve çalışma gruplarının tanıtımı, "Akıllı İşaretler" hakkındaki yasal düzenlemeler, sistemin takibi, örnek uygulamalar gibi "Akıllı İşaretler" sisteminin tüm evreleri Ukrayna yetkililerine anlatılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere ülkemizde uygulanan "Akıllı İşaretler" sistemi yabancı ülkeler tarafından örnek olarak alınıp uygulanabilecek bir seviyeye gelmiştir.

"Akıllı İşaretler" sisteminin öznesi konumunda olan çocuk ve gençlerin yaş gruplarına göre televizyon ile ilişkisi incelendiğinde, 0-2 yaş grubundaki bebeklerde televizyona uzun süre maruz kalmanın, iletişim kurma için gerekli olan fonksiyonların gelişiminde gecikmelere veya yetersizliklere neden olduğu görülmektedir. Bu yaş grubundakilere televizyon izletmemenin ebeveynler tarafından verilecek en mantıklı karar olacağı kesindir. Ancak, çocuk bir şekilde televizyon karşısında vakit geçiriyorsa bu durumda ebeveynler tarafından en azından "Genel İzleyici" koruyucu sembolünün kullanıldığı programlar izlettirilmelidir.

Bununla birlikte farklı yaş gruplarından çocuk ve gençlerin televizyon ile ilişkisi üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde, 2-7 yaş arasında çocukların benmerkezci olduğu, televizyonda yaşanan olayların nedeninin kendisi olduğunu ve o

öyle düşündüğü için televizyonda bu sahnelerin gerçekleştiğini düşünerek, televizyonda gördüğü olayları kendisinin de taklit ettiği ve gördüklerini olduğu gibi yapmaya çalıştığı görülmektedir. 7-12 yaş aralığındaki çocuklar ise genellikle kendi yaş grubundaki insanların davranışlarını örnek alırlar, bu sebeple televizyonda verilen yayınlarda bu yaş grubundaki kişilerin okullarda çete kurmaları ya da uyuşturucu madde kullanımı gibi olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar sergiledikleri sırada ekrana yansıtılmaları çocukların yanlış figürleri örnek olarak almasına sebebiyet verebilecektir. 12-18 yaş aralığındaki çocuk ve gençler bu dönemde kimlik arayışına girmekte ve meydan okuma ve sorgulamalarda bulunarak, nasıl bir genç yetişkin olacağı sorusuna yanıt aramaktadır. Bu nedenle, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışların dikkat çekici bir şekilde sunulması, ya da gençlik dönemine özgü bir değer olarak aktarılması bu tür davranışların taklit edilme olasılığını artıracaktır. Televizyonda sürekli olarak karşılaşılan aşırı cinsellik ve şiddete dayalı programlar sağlıklı bir zihinsel ve fiziksel gelişimi engellemektedir. Gençlik döneminde hırsızlık, vandalizm ve kavga gibi suç teşkil edebilecek davranışlarda artışların olduğu çeşitli araştırmalar sonucunda görülmüştür.

Bu durumda, televizyonun sıklıkla takip edildiği ülkemizde çocuk ve gençlerin televizyonun zararlı etkilerinden korunmasında ebeveynlere önemli görevler düşmektedir. Bu kapsamda Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı tarafından çocukların televizyon izleme ve medya kullanma alışkanlıklarına ilişkin yapılan çeşitli kamuoyu araştırmaları incelendiğinde, çocukların en rahat şekilde ulaşabileceği iletişim aracının televizyon olduğu ve televizyon karşısında oldukça fazla zaman geçirdikleri görülmüştür. Bununla birlikte çocuklar, televizyonda sadece kendilerine yönelik hazırlanan programları değil aynı zamanda yetişkinlere yönelik olarak hazırlanan yerli ve yabancı diziler, sinema ve yarışma programlarını da izlediklerini ve bu programlarda yer alan şiddet, müstehcenlik ve korku öğelerinin bulunduğu görüntülerden rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla ebeveynlerin "Akıllı İşaretler" sisteminde yer alan koruyucu sembollerin içerikleri hususunda bilgi sahibi olmaları ve yayına başlamadan önce içerik tanımlayıcı koruyucu semboller hakkında yayıncı kuruluşlar tarafından verilen bilgileri dikkate alarak program tercihlerini bu hususlara göre

belirlemeleri çocuk ve gençlerin zararlı içerikten korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

"Akıllı İşaretler" sisteminin etkin bir şekilde çalışıp çalışmadığının tespiti amacıyla, 2012 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı tarafından yapılan "Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması"nın "Akıllı İşaretler" sistemine ilişkin kısmı üzerinde durularak, ülkemizde bu sisteme dair ne düzeyde bir bilgi olduğu, koruyucu sembollerin işlevini yerine getirip getiremediği, sistemin ne derecede faydalı bulunduğu ve koruyucu sembollerin program içeriğine uygun kullanılıp kullanılmadığı gibi sorular neticesinde elde edilen veriler incelenmiştir.

Kamuoyu araştırması sonuçlarına göre, "Akıllı İşaretler"in ülkemizde bilinilirliğinin yüksek olduğu ancak "Cinsellik" ve "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" koruyucu sembollerin bilinilirlik düzeyinin diğer sembollere göre daha düşük bir seviyede kaldığı, bununla birlikte "Akıllı İşaretler" sisteminin program tercihlerine etki düzeyinin Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde diğer bölgelere göre daha az olduğu görülmüştür. Bu sebeple, koruyucu sembollerin halk tarafından bilinilirliğinin artması amacıyla RTÜK tarafından kamu spotu hazırlanması ve "Akıllı İşaretler" sisteminin program tercihlerine etki düzeyinin düşük olduğu bölgeler başta olmak üzere ilgili bakanlıklarla işbirliği yapılarak medya okuryazarlığı kapsamında koruyucu sembol sistemine ilişkin tanıtıcı eğitim faaliyetlerinde bulunulmasının "Akıllı İşaretler" sisteminin işlevselliğini artıracağı düşünülmektedir.

Bununla birlikte, katılımcıların % 62,3'ü "Akıllı İşaretler" sistemini faydalı bulduklarını ve katılımcıların ortalama %64,5'i koruyucu sembollerin program içeriğine uygun olarak kullanıldığını beyan etmiştir. Elde edilen verilere bakıldığında, koruyucu sembollerin program içeriğine uygun olarak kullanıldığını ifade eden %64,5'lik oranın düşük bir oran olduğu ve "Akıllı İşaretler" sistemi ile hedeflenen amacın gerçekleştirilebilmesi için bu oranın daha yüksek bir düzeye ulaşması gerektiği düşünülmektedir. Bu sebeple, koruyucu sembollerin program içeriğine uygun olarak

belirlenmesinin sağlanması amacıyla medya hizmet sağlayıcı kuruluşların görevlendirdiği kodlayıcılara verilen eğitimlerin artırılması gerektiği değerlendirilmektedir.

"Akıllı İşaretler" sisteminin en temel amacı televizyonda yayınlanan bir programın içeriğine ilişkin ebeveynleri bilgilendirerek çocuk ve gençlerin televizyonun zararlı etkilerinden koruması için gereken tedbirlerin alınmasını sağlamaktır. Bu durumda ailelere büyük görevler düştüğü ortadadır. Ancak ebeveynlerin koruyucu sembolleri dikkate alarak gerekli tedbirleri almasından önce sistemin etkin bir şekilde çalışması ve yayıncı kuruluşlar tarafından belirlenen bu sembollerin "Akıllı İşaretler" sistemi ve mevzuat hükümlerine uygun olması gerekmektedir. Aksi taktirde yayın içeriğine uygun olmayan koruyucu sembolü dikkate alan bir ebeveyn, istemeden de olsa çocuğunun, şiddet, korku, cinsellik, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar gibi zararlı içeriklerle karşılaşmasına neden olabilecektir. Bu durumda "Akıllı İşaretler" sisteminin işlevselliğinin sağlanabilmesi için gereken en temel kriterin, koruyucu sembollerin program içeriğine uygun olarak belirlenmesi olduğu anlaşılmaktadır.

Bu durumda, 6112 sayılı Kanunun 24. madde hükmü gereğince, koruyucu sembol kullanmayan ya da yayın içeriğine uygun olmayan sembolleri kullanan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından çeşitli müeyyideler uygulandığı görülmüştür. Bu sebeple, "Akıllı İşaretler" sisteminin işleyişindeki eksikliklerin tespit edilebilmesi amacıyla yayıncı kuruluşların uygulamaları Üst Kurul kararları bağlamında incelenmiştir. Ayrıca, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin 2 fıkrası ile çocuk ve gençlerin zihinsel, fiziksel veya ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek olan programların hiçbir şekilde yayınlanamayacağı belirtilerek konuya ilişkin olarak gereken hassasiyetin ortaya konulduğu görülmüştür. "Akıllı İşaretler" sisteminin de en önemli amacının çocuk ve gençleri televizyonun olası zararlı etkilerinden korumak olduğundan, çocuk ve gençlerin gelişimine zarar verecek türde içerik barındırdığı Üst Kurul kararlarıyla sabit görülen programlarda kullanılan koruyucu sembollerin ayrıca incelenmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu sebeple, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların koruyucu sembol

uygulamalarının Üst Kurul kararları bağlamında değerlendirilmesi amacıyla, 6112 sayılı Kanunun 24. Maddesi kapsamında alınan 10 adet ve 8. maddesinin 2 fıkrası kapsamında alınan 10 adet müeyyide kararı incelenerek sistemin etkinliği analiz edilmeye çalışılmıştır.

İncelenen Üst Kurul kararlarında yer alan televizyon programları için belirlenen koruyucu sembollerin çoğunlukla "Genel İzleyici" veya "7+" olduğu görülmüştür. Ancak, "Akıllı İşaret" kodlama formunun Üst Kurul kararlarında yer alan gerekçeler ve yayın içeriklerine uygun şekilde doldurulması neticesinde ilgili programlar için belirlenen koruyucu sembollerin "13+" veya "18+" olması gerektiği anlaşılmıştır. Bu durumda, "Akıllı İşaretler" kodlama formunun detaylı ve yönlendirici nitelikte olduğu ve eğitim almış kodlayıcılar tarafından yayın içeriğine uygun olarak doldurulduğu takdirde doğru sonuçlar ortaya çıkardığı görülmüştür. Ayrıca konuya ilişkin olarak, "Akıllı İşaretler" sisteminin ülkemizde uygulanması amacıyla hazırlanan "Akıllı İşaretler Sınıflandırma Sistemi Alt Yapı Çalışması" incelendiğinde, "Kurtlar Vadisi" gibi şiddet unsurlarını yoğun bir şekilde içeren bir dizinin "7+" koruyucu sembolü ile yayınlanıyorsa bu durumun sistemi sorgulanabilir hale getireceği ve uygun koruyucu sembolün "18+" olması gerektiğinin ifade edildiği görülmüştür. Bu durumda medya hizmet sağlayıcı kuruluşun uygulaması göz önüne alındığında sistemin yayıncı tarafının etkili bir şekilde çalışmadığına ilişkin kanaat artmaktadır.

Bununla birlikte, Üst Kurul kararlarına esas teşkil eden bazı televizyon programlarına ait koruyucu sembollerin "Akıllı İşaretler" sisteminde kodlama yapılmadan belirlendiği tespit edilmiştir. Bu sebeple medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından yayınlanan televizyon programları için belirlenen koruyucu semboller sürekli olarak "Akıllı İşaretler" sisteminde o kanalın denetimini yapmakla yükümlü uzman personel tarafından kontrol edilerek, kuruluşların kodlama formunu yayın içeriğine uygun doldurup doldurmadığının tespitinin yapılmasının "Akıllı İşaretler" sisteminin işlevselliğinin artırılmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Ayrıca, incelenen bazı kararlarda medya hizmet sağlayıcı kuruluşların belirlediği yaş sınırı ile aynı televizyon programı için Kanada, Hollanda, Almanya, A.B.D, Norveç gibi çeşitli ülkeler tarafından belirlenen yaş sınırlarının farklı olduğu görülmüştür. Ülkemizde bu televizyon programları için yaş sınırını göstermek amacıyla belirlenen koruyucu semboller "Genel İzleyici" veya "7+" iken çeşitli yabancı ülkelerde "12" den başlayarak "18" yaş sınırına kadar koruyucu semboller belirlenmiştir. Ancak bu durumun, televizyon programlarının çocuklar ve gençler açısından olası zararlı etkilerinin tespitine yönelik kriterlerin yabancı ülkelerde daha ağır belirlenmesinden kaynaklanmadığı, ülkemizdeki kriterlerin yeterli olduğu fakat medya hizmet sağlayıcı kuruluşların mevzuat hükümlerine ve "Akıllı İşaretler" kodlama formuna uygun kodlama yapmaması sebebiyle diğer ülkelerden farklı sonuçların çıktığı düşünülmektedir. Dolayısıyla, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından ilgili yayınlar için belirlenen yaş sınırlarının çeşitli ülke örneklerine göre daha düşük olarak belirlenerek, çocuk ve gençlerin korunması açısından gösterilmesi gereken hassasiyetin diğer ülkelerin gerisinde kaldığı değerlendirilmektedir.

Ticari bir şirket güdüsüyle hareket eden yayıncı kuruluşlar, özellikle prime time saatlerde yayınlanan programlarda reytingleri artırarak yüksek reklam gelirleri elde etmek için yayın içeriklerinde şiddet, cinsellik ve argo söz kullanımı gibi unsurları kullanmaktadırlar. Konuya ilişkin olarak Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından alınan kararlara bakıldığında, 6112 sayılı Kanuna aykırı uygulamalarda bulunan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara idari para cezaları uygulandığı görülmektedir. Ancak, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların kazandıkları reklam gelirleri ödedikleri cezalardan çok yüksek olmalı ki idari para cezalarını göze alarak benzer ihlalleri yapmaya devam etmektedir. Bu nedenle, ticari kaygılarla hareket eden medya kuruluşlarının ürettikleri içeriklerin olumsuz etkilerine karşı çocuk ve gençleri korumak temel bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu durumda kamu yararı gözetilerek Üst Kurul tarafından verilecek idari para cezası tutarlarının artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, “Akıllı İşaretler” sisteminin önemi ve gerekliliği daha iyi anlaşılmakla birlikte, incelenen televizyon programlarında medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından kullanılan koruyucu sembollerin, “Akıllı İşaretler” sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı, dolayısıyla bu durumun sorumlu yayıncılık ilkesiyle bağdaşmadığı değerlendirilmektedir. Bu sebeple medya hizmet sağlayıcı kuruluşların, geleceğin teminatı olan çocuk ve gençlerin korunmasına yönelik olarak hayata geçirilen “Akıllı İşaretler” sisteminin uygulanmasında gereken özen ve hassasiyeti göstermesi gerekmektedir. Bu durumda aşağıda yer alan önerilerin dikkate alınmasının “Akıllı İşaretler” sisteminin işlevselliğinin artmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

ÖNERİLER

- Ebeveynlerin “Akıllı İşaretler” sisteminde yer alan koruyucu sembollerin içerikleri hususunda bilgi sahibi olmaları ve yayına başlamadan önce içerik tanımlayıcı koruyucu semboller hakkında yayıncı kuruluşlar tarafından verilen bilgileri dikkate alarak program tercihlerini bu hususlara göre belirlemeleri çocuk ve gençlerin zararlı içerikten korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu durumda ebeveynler, yayıncı kuruluşlar tarafından belirlenen koruyucu sembolleri dikkate alarak yaş gruplarına göre çocuklarının izlemesinde sakınca bulunmayan televizyon programlarının hangileri olacağının tespitini iyi yapmaları gerekmektedir.

- Koruyucu sembollerin halk tarafından bilinilirliğinin artması amacıyla RTÜK tarafından kamu spotu hazırlanması ve “Akıllı İşaretler” sisteminin program tercihlerine etki düzeyinin düşük olduğu bölgeler başta olmak üzere ilgili bakanlıklarla işbirliği yapılarak medya okuryazarlığı kapsamında koruyucu sembol sistemine ilişkin tanıtıcı eğitim faaliyetlerinde bulunulmasının “Akıllı İşaretler” sisteminin işlevselliğini artıracağı düşünülmektedir.

- “Akıllı İşaretler” sisteminin halkın ihtiyaçlarına cevap verip vermediğinin belirli periyotlarla araştırılması ve araştırma neticesinde elde edilen veriler uzman personel tarafından değerlendirilerek, halk tarafından anlaşılmasında güçlük çekilen koruyucu sembollerin değiştirilmesi yönünde bir çalışma yapılarak sistemin Türkiye’nin kültürel ve sosyal yapısına uygun olarak yerli ve milli bir hale getirilmesinin uygun olacağı değerlendirmektedir.

- Koruyucu sembollerin yayın süresince ekran köşesinde gösterilmesinin ve ve program başlangıcında sesli olarak da uyarıda bulunulmasının etki açısından önemli olacağı değerlendirilmektedir. Bu sayede sürekli karşılaşılan koruyucu sembollere karşı izleyiciler tarafından farkındalık artacak ve koruyucu sembollerin önemi hususunda daha bilinçlenecekleri düşünülmektedir.

- Ülkemizde yayınlanan dizi filmlerde bölümler için sadece tek bir koruyucu sembol belirlenerek değil de dizi içeriğinde meydana gelen değişikliklere uygun olarak bölümler bazında farklı koruyucu sembollerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu durumun, çocuk ve gençler ile ebeveynlerin olası zararlı içerik hakkında daha etkin bir şekilde bilgilendirilmesinin sağlanması açısından yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

- Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, mevzuat hükümlerini dikkate almalı ve koruyucu sembolleri kodlama formunu yayın içeriğine uygun olarak doldurarak belirlemelidir. Eğer yayın içeriğine uygun sembol belirlenememesi kodlayıcıların konuya ilişkin yetersiz bilgi sahibi olmasından kaynaklanıyor ise RTÜK tarafından kodlayıcılara verilen eğitimlerin artırılması ve belirli dönemlerde tekrarlanması gerektiği düşünülmektedir.

- Ticari kaygılarla hareket eden medya kuruluşları RTÜK tarafından uygulanan idari para cezası müeyyidelerine rağmen aynı Kanun ihlallerini yapmaya devam etmektedirler. Bu durumda çocuk ve gençlerin daha etkin bir şekilde korunmasındaki kamu yararı gözetilerek Üst Kurul tarafından 6112 sayılı

Kanunun 24. maddesi ve 8. maddesinin 2. fıkrası hükmü gereğince verilecek idari para cezası oranlarının artırılması gerektiği düşünülmektedir.

- Üst Kurul kararlarına esas teşkil eden bazı televizyon programlarına ait koruyucu sembollerin "Akıllı İşaretler" sisteminde kodlama yapılmadan belirlendiği tespit edilmiştir. Bu sebeple medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından yayınlanan televizyon programları için belirlenen koruyucu semboller sürekli olarak "Akıllı İşaretler" sisteminde o kanalın denetimini yapmakla yükümlü uzman personel tarafından kontrol edilerek, kuruluşların kodlama formunu yayın içeriğine uygun doldurup doldurmadığının tespitinin yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2013), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Avşar, Zakir ve Demir, Vedat (2005), *Düzenleme ve Uygulamalarla Medyada Denetim,* Piramit Yayıncılık, Ankara.

Bacanlı, Hasan (2005), *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Budak, Leyla ve Erdoğan (2007), İlker "Çocuk İzleyicilerin Korunmasına Yönelik Koruyucu Semboller Sistemi: ABD, Hollanda ve Türkiye Örneklerinde Uygulamalar ve Karşılaştırılması", *Medya Okumaları*, (Der.) Özgür Yılmazkol, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Çaplı, Bülent (1995), *Televizyon ve Siyasal Sistem*, İmge Kitabevi, Ankara.

Ertürk, Yıldız Dilek ve Akkor Gül, Ayşen (2006), *Çocuğunuzu Televizyona Teslim Etmeyin,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Hançerlioğlu, Orhan (1997), *Felsefe Ansiklopedisi: Kavramlar ve Akımlar*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Işık, Metin (2007a), *Dünya ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri*, Eğitim Kitabevi, Konya.

Işık, Metin (2007b), *Televizyon ve Çocuk*, Eğitim Kitabevi, Konya.

Öcel, Nilüfer (2002), *İletişim ve Çocuk*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, s.13.

Şirin, Mustafa Ruhi (2006), *Televizyon Çocuk ve Aile*, İz Yayıncılık, İstanbul.

Timisi, Nilüfer (2011), "Medyada Çocukları Koruyucu Önlemler", (Der.) Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Hakları ve Medya*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.

Yavuzer, Haluk (2005), *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yörükoğlu, Atalay (2000), *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Özgür Yayınları, İstanbul.

DİĞER YAZILI KAYNAKLAR

Anderson, Craig ve Bushman, Brad (2001), "A meta–analytic review of the scientific literature" *Psychological Science*, sy.353-359.

Milli Eğitim Bakanlığı (2008), *Öğrencilerin Televizyon İzleme Alışkanlıkları,* Ankara.

Öktem, Ferhunde, Sayıl, Melike ve Çelenk Özen, Sevilay (2006), *Çocukların ve Gençlerin Televizyon Programlarındaki Zararlı İçerikten Korunması, Akıllı İşaretler Sınıflandırma Sistemi,* Ankara.

RTÜK (2006), *İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları*, RTÜK, Ankara.

RTÜK (2013), *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması,* Ankara.

RTÜK (2013), *Türkiye'de Çocukların Medya Kullanım Alışkanlıkları Araştırması,* Ankara.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

"Akıllı İşaretler" İnternet Adresi
https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/advancedSearch (13/08/2018)

Akıllı İşaretler Kodlama Formu,

https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/testSoru (27/03/2018)

Akıllı İşaretler Kodlayıcı Uygulama Rehberi,
https://www.rtuk.gov.tr/yayinci-duzenlemeleri/3746/5047/akilli-isaretleri-kodlayici-uygulama-rehberi.html (05/03/2018)

Akıllı İşaretler Nedir,
https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/content?id=1&mid=3 (03/03/2018)

British Board of Film Classification, http://www.bbfc.co.uk/what-classification/how-does-classification-work (22/01/2018)

Code Of Federal Regulations, https://www.ecfr.gov (24.10.2017)

Communication Act, https://www.fcc.gov/Reports/1934new.pdf (24.10.2017)

Dr. Levent Karagöz, *"Televizyon, Çocuk ve Şiddet"*
http://www.ajansbir.com/haber-42741---Televizyon_cocuk_ve_siddet.html
(12.07.2018)

Fahri Tümkan, "Televizyondaki Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkisi"
http://talimterbiye.mebnet.net/Dergi/4.pdf (24.05.2018)

Federal İletişim Komisyonu raporu (FCC)
https://transition.fcc.gov/Bureaus/Cable/News_Releases/1998/nrcb8003.html
(09/01/2018)

Hodgkin, Rachel ve Newell, Peter (September 2007), "Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child",
https://www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child_Part_1_of_3.pdf (27.10.2017)

İnternet Movie Database (IMDb), *"Gemide İsyan (The Bounty)",*
https://www.imdb.com/title/tt0086993/parentalguide?ref_=tt_stry_pg (14/08/2018)

İnternet Movie Database (IMDb), *"Bob' Burger",*
https://www.imdb.com/title/tt1561755/parentalguide?ref_=tt_stry_pg (16/08/2018)

İnternet Movie Database (IMDb), *"Augustine",*
https://www.imdb.com/title/tt2098628/parentalguide?ref_=tt_stry_pg (16/08/2018)

İnternet Movie Database (IMDb), *"Örümceğin Maskesi",*
https://www.imdb.com/title/tt0164334/parentalguide?ref_=tt_stry_pg (17/08/2018)

İnternet Movie Database (IMDb), *"21",*
https://www.imdb.com/title/tt0478087/parentalguide?ref_=tt_stry_pg (21/08/2018)

Kijkwijzer Resmi İnternet Adresi,
https://www.kijkwijzer.nl/kijkwijzer-waarschuwt/page115.html (19/04/2018)

Ofcom Broadcasting Code,
https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0027/35856/broadcast-code-2005.pdf (13/01/2018)

Özonur, Defne, "Televizyon Programlarını Sınıflandırma Sistemleri "Akıllı İşaretler" Ne İşe Yarar",
http://www.academia.edu/29893801/Televizyon_Programlar%C4%B1n%C4%B1_S%C4%B1n%C4%B1fland%C4%B1rma_Sistemleri_Ak%C4%B1ll%C4%B1_%C4%B0%C5%9Faretler_Ne_%C4%B0%C5%9Fe_Yarar (19/04/2018)

Türk Dil Kurumu "Büyük Türkçe Sözlük", http://www.tdk.gov.tr/ (02/05/2018)

Unicef Türkiye Resmi İnternet Adresi,
https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23a.html (03/05/2018)

V-Chip Consumer Guides, https://www.fcc.gov/consumers/guides/v-chip-putting-restrictions-what-your-children-watch (27.12.2017)

HUKUKİ KAYNAKLAR

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun RG: 20.4.1994, 21911

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu RG: 08.12.2001, 24607

4857 sayılı İş Kanunu RG: 10.06.2003, 25134

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu RG: 12.10.2004, 25611

6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, RG: 03.03.2011, 27863

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 04.01.2017 tarihli ve 2017/01 sayılı toplantısında alınan 30 numaralı karar
Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 14.01.2015 tarihli ve 2015/02 sayılı toplantısında alınan 101 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 22.10.2014 tarihli ve 2014/54 sayılı toplantısında alınan 40 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 02.09.2015 tarihli ve 2015/38 sayılı toplantısında alınan 39 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 13.05.2014 tarihli ve 2014/30 sayılı toplantısında alınan 19 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 15.02.2017 tarihli ve 2017/07 sayılı toplantısında alınan 26 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 02.09.2015 tarihli ve 2015/38 sayılı toplantısında alınan 54 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 18.02.2015 tarihli ve 2015/08 sayılı toplantısında alınan 49 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 17.03.2014 tarihli ve 2013/24 sayılı toplantısında alınan 19 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 06.01.2016 tarihli ve 2016/02 sayılı toplantısında alınan 15 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 07.12.2017 tarihli ve 2017/49 sayılı toplantısında alınan 19 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 04.01.2017 tarihli ve 2017/01 sayılı toplantısında alınan 28 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 25.01.2018 tarihli ve 2018/04 sayılı toplantısında alınan 19 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 21.06.2017 tarihli ve 2017/25 sayılı toplantısında alınan 16 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 21.12.2016 tarihli ve 2016/61 sayılı toplantısında alınan 107 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 21.12.2016 tarihli ve 2016/61 sayılı toplantısında alınan 111 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 23.03.2016 tarihli ve 2016/17 sayılı toplantısında alınan 2 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 17.06.2015 tarihli ve 2015/28 sayılı toplantısında alınan 95 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 07.01.2015 tarihli ve 2015/01 sayılı toplantısında alınan 71 numaralı kararı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 19.11.2014 tarihli ve 2014/59 sayılı toplantısında alınan 23 numaralı kararı

RTÜK, Akıllı İşaretler Uygulama Esas ve İlkeleri (09.01.2013 tarihinden itibaren yürürlükte olan)

Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik RG: 17.04.2003, 25082

Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik RG: 02.11.2011, 28103

ÖZET

Televizyonun insanlar üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda çoğunlukla televizyonun çocuk ve gençler üzerindeki etkilerine değinilmiştir. Çocukluk döneminin insan yaşamındaki en savunmasız dönem olması nedeniyle bu bireylerin korunması için çeşitli düzenlemelerin ve uygulamaların yapılması kaçınılmazdır. Bu amaçla, ülkemizde RTÜK tarafından 23 Nisan 2006 yılında çocuk ve gençlerin televizyonun olası zararlı etkilerinden korunmasına yönelik olarak "Akıllı İşaretler" olarak da adlandırılan koruyucu sembol sistemi hayata geçirilmiştir. Bu sistemde, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından çeşitli semboller belirlenerek, şiddet, korku, müstehcenlik ve alkol, sigara kullanımı ile kanunlara aykırı fiillerde bulunma gibi olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlara ilişkin bir içeriği barındıran programlar ve bu programları izleyebilecek yaş grupları hakkında izleyiciler bilgilendirilmektedir. Dolayısıyla, böyle önemli bir görevi ifa eden bu sistemin işlevselliğinin analiz edilmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu amaçla "Akıllı İşaretler Uygulamasının İşlevselliğin Analizi" konulu bu tez çalışmasında, "Akıllı İşaretler "sisteminin ülkemizde ve çeşitli ülkelerde uygulanma şekline ilişkin bilgiler verilerek sistemin işleyişi açıklanmıştır. Bunun yanında, yaş gruplarına göre çocuk ve gençlerin televizyon ile olan ilişkisi ve koruyucu sembol uygulamasına ilişkin yapılmış kamuoyu araştırmaları analiz edilerek çocuk ve gençlerin televizyonun zararlı etkilerinden korunmasında "Akıllı İşaretler" sisteminin nasıl bir rolü olduğu üzerinde durulmuştur.

Tezin son bölümünde ise, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların koruyucu sembol uygulamaları, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kararları bağlamında değerlendirilerek "Akıllı İşaretler" sisteminin işlevselliği analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, incelenen televizyon programlarında medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından kullanılan koruyucu sembollerin, "Akıllı İşaretler" sistemine ve mevzuat hükümlerine uygun olmadığı görülmüştür.

ARŞİV Kayıt Bilgileri

Tezin Adı	Akıllı İşaretler Sisteminin İşlevselliğinin Analizi
Tezin Yazarı	Okan ŞİMŞEK
Tezin Danışmanı	Faruk IŞIKER
Tezin Konumu	Uzmanlık Tezi
Tezin Tarihi	Şubat 2019
Tezin Alanı	Yayıncılık
Tezin Yeri	RTÜK – ANKARA
Anahtar Kelimeler	Akıllı İşaretler, Çocuk, Genç, Televizyon, Koruyucu Sembol

ABSTRACT

There are many studies on the negative effects of television on people. These studies are mostly focused on the effects of television on children and young people. Due to the fact that childhood is the most vulnerable period in human life, it is inevitable to make various regulations and practices for the protection of these individuals. For this purpose, a protective symbol system, also called "Smart Signs", was implemented by RTUK in Turkey on 23th April 2006 to protect children and young people from the potential harmful effects of television. In this system, various symbols are determined by the media service providers and the audience is informed about the programs that contain content related to violence, fear, obscenity, and behaviors that may constitute a negative example such as alcohol, smoking and illegal acts. Therefore, analyzing the functionality of this system that performs such an important task is a necessity.

For this purpose, in this thesis titled "Analysis of Functionality of Smart Signs Application", the operation of the system is explained by giving information about the way "Smart Signs" system applied in various countries and our country. Besides, by analyzing public opinion on the relation between children and youth with television according to age groups and the application of protective symbols, the role of the "Smart Signs" system in protecting children and young people from the harmful effects of television is emphasized.

In the last part of the thesis, the protective symbol applications of media service providers were evaluated in the context of the decisions of RTUK (Radio and Television Supreme Council) and the functionality of the "Smart Signs" system was analyzed. As a result of the research, it was seen that the protective symbol applications of the media service providers did not comply with the "Smart Signs" system and the provisions of the legislation.

Key Words: Smart Signs, Child, Youth, Television, Protective Symbol

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Sivas'ta doğan Okan ŞİMŞEK, ilköğrenimini Kadir Rezan Has İlköğretim Okulu'nda, ortaöğrenimini ise Şirinyer Lisesi'nde tamamlamıştır. 2004 - 2009 yılları arasında Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nde lisans eğitimi almıştır. 2011 - 2015 yılları arasında Maliye Bakanlığında Defterdarlık Uzmanı olarak görev yapmıştır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun açmış olduğu sınavda başarılı olarak 2015 yılı Eylül ayından itibaren Üst Kurul Uzman Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. İngilizce bilmektedir.